Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

NAJER FOLKSBLAT — פרייז 30 גראשען — היינט 16 זייטען

נייער פאלקסבלאט

№ 195 | Łódź, Piątek 21 sierpnia 1931 r. | נייַנטער יאהרגאנג | לאדז, פרייטאג ח׳ אלול תרצ״א | № 195

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71

בעקאנטמאכונג

דערמיט ווערט בעקאנט געמאכט, אז מיינע פיליאלען פון
מיין אייגענער פאבריקאט פון
ביעלסקער טוך, קארט
מאדע-אנצוגען און מיליטער-וואארען
פון די בעסטע קוואליטעטען
עמפפעהלען זיך דער געעהרטער קונדשאפט

M.STEIN, BIELSKO

ODDZIAŁ w ŁODZI
Piotrkowska 33, tel. 235-87 front
Oddział w Warszawie Gęsia 5, front | Oddział w Lublinie Staszycka 1, tel. 457

וויכטיג פאר שאכטלמאכער!!

שטעטס אויף לאגער פערשידענע
פאנטאזיע-פאפירען
צום איבערציהען שאכטלען
איז 12 פערשידענע מוסטערן
איך פערטיג אויך אויס אויף וואונש נייע מוסטערן.
עס ווערט אויך פערקויפט פון 1 ליברע אן.

Drukarnia i Litografja
A. RUNDSTEIN, ŁÓDŹ
NARUTOWICZA 30 — TEL. 213-72

בעקאנטמאכונג.

דינסטאג, פ׳ תבא י״ב אלול (25 אויגוסט) ד.י. הויבט זיך אן דאס

פערדינגען פלעצער

אין ווילקער שוהל צו די ימי נוראים הבע״ל

דאס פערדינגען קומט פאר אין קאנצעלאריע פון שוהל יעדען וואכענטאג פון 7 ביז 8 אין אווענד.

די וואס ווילען דערהאלטען זייערע ביזאיצטיגע פלעצער דארפען זיך מעלדען ביז דאנערשטאג פ׳ תבא נאך דעם טערמין פערלירט מען די חזקה.

דאס אריינלאזען א גאנץ יאהר אין דער מענער- ווי אין דער פרויען-שוהל קומט פאר נאר געגען בילעטען.

ועד בית-הכנסת (ווילקי) זאבאדניא 56.

אזהרה גדולה.

אין גייערס ראיאן מעג מען
שעכטען עופות
נאר אויף רזשגאווסקא 4
די שחיטה פון נאווא-זארזשעווסקא 25 איז בחשש נבלה וטרפה.
ועד הרבנים עם ועד הכשרות
ביי ד״ר יוד. קהלה אין לאדז.

4478

צו דער פערלאבונג פון
ה׳ **דניאל ווייסקאהל**
מיט פרל׳ **חוה יוטה פרימערמאן**
ווינש איך א הערצליכען מזל-טוב זאל אייער לעבענס-וועג מיט בלומען בעצירט זיין
בלומה ריבאק.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבען ברודער און שוואגער
אייזיק ארענשטיין
מיט פרל. **מאניא עדעלבוים**
ווינשען מיר זיי א הארציגען מזל-טוב און א גליקליכע צוקונפט זאל אייער לעבענס-וועג מיט רויזען בעצירט זיין
שיע פרידמאן און פרוי

צו דער חתונה פון
פרל׳ **סאלא זלאטקאווסקא**
מיט ה׳ **לעאן קארמאן**
גראטולירען הערצליך און ווינשען פיל גליק דעם יונגען פאר ווי אויך די עלטערן פיל נחת
פאמיליע פאלאקעוויטש.

צו דער חתונה פון אונזער ליבען קוזין
ה׳ **יהושע ווייַנגארט**
מיט פרל. **בלומע אסטראווסקא**
ווינשען מיר א הארציגען מזל-טוב
פאמיליע **זעלקאוויטש**
ווישענראצקי.

Z intencji zaręczyn siostry naszej
p. **Mani Edelbaumówny**
z p. **Izaakiem Grensztajnem**
życzymy wiele szczęścia
Róża i Genia Edelbaumówne.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען ביילייד אונזער פערוואלטונגס - מיטגליד ה׳ **ישראל טעפפער** צוליב דעם פריהצייטיגען טויט פון זיין ליבער
מוטער
המקום ינחם אתכם בתוך שאר, אבלי ציון וירושלים.
די פערוואלטונג פון יודישען ספארט-קלוב „טרומפעלדור" אין לאדז.
4669

א פראנט-צימער

(פאר אן אונפערהייראטע פערזאן) גרויס און זוניג, עלעקטרי-בעלייכטונג אין א בעלעבטען פונקט פון זאפארט ביליג צו פערמיטען אפעיטען אין אדמ. פון „נ. פ." אונטער „ביליג".

4 האנד = רענדער-מאשינען
צו 145, 124, און 112 נאדלען פרייזווירדיג צו פערקויפען שוין אין גוטען צושטאנד, נאפיורקאווסקי 23, וו. 10

צום היינטיגען נומער

איז בייגעלייגט
א פלוג = בלאט
ווענען דעם 8 קל. גימנאזיום
פון קלארא וואלפזאן
ווי אויך וועגען דעם קינדער-גארטען,
פאמארסקא 18 אין גארטען טעל. 207-83.

ייַן כשר

אויב איהר האט נאך נישט געטרונקען דעם בעוואוסטען ראזינען-
וויין „פראגרעס" № 7
דאן איבערצייגט אייך, אז איהר בערויבט אייך און אייער פאמיליע הנאה צו האבען פון גוטען וויין, וואס קאסט זעהר ביליג,
צוליב רעקלאמע פערקויפען מיר א פלאש פון א ¼ ליטער
גוטען ראזינען
וויין ב׳ 7 באר 65 גראשען
א באטשינקע דעם ועלבן גנטער **1.50 זל. ● א קווארט 2 זל.**
אלע סארטען וויינען פון דער פירמע „פראגרעס" איז צובעקומען
ביי ח. בלאנקעט, גלובנא 69 אין וויין-געשעפט.
לערונגע פלעשען צאהלען מיר 5 גר. פאר ¼ ליטערדיגע, צו 10 גר. פאר באטשינקעס און קווארטעגע. בים אכטונג
וויין- און מעהל-פאבריק פירמע „פראגרעס"
אלטער מארק 2, טעל. 184-82

דאנקזאגונג.

דעם קאמיטעט פון די זומער-קאלאניעס, די פערוואלטונג און יוגענד, פעראייניגט אין דער יודישער לאנדוויסענשאפטגעזעלשאפט אין לאדז, שפענדער און שפענדערערינס, פירמעס, וועלכע האבען געשפענדעט פאנטען צו דער פאנטען-לאטעריע אלע אונזערע סימפאטיקער, וועלכע האבען א טעטיגען אנטייל גענומען אין ארגאניזירען די פערוויילונג פון „טאז" לטובת אונזערע זומער-קאלאניעס אין ווישניאוואגורא, דריקט אויס דעם הערצליכסטען דאנק.

די פערוואלטונג
פון „טאז"

פערזאמלונג פון פויזנער און פאמארזער הויזירער

זונטאג, דעם 23-טען אויגוסט ד. י. פינקטליך 10 א זייגער פריה קומט פאר

א פערזאמלונג

פון פויזנער און פאמארזער הויזירער

אין קליינהענדלער-פעראיין, אלטשטאט 10, וועגען דער ליסענצעס-פראגע.
חברים קומט מאסענווייז! מיט אכטונג
א גרופע פויזנער און פאמארזער הויזירער.
גלייכצייטיג קומט פאר 12 א זייגער דעם זעלבען טאג א פערזאמלונג פון פויזנער מערק-פאהרערס, צו בעטראכטען זעהר וויכטיגע פראגען.
4493

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער געעהרטען פאדסטאושי י. רייזמאן, ווי אויך אונזער געעהרטען חבר יאקוב פישער צוליבן טויט פון זייער שוויגער-פאטער
נ״ע לייביש יאסקאוויטש
(פריזיער-מייסטער)
המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.
די פערוואלטונג פון פריזיער-צעך
אין לאדז, פיעטריקאווער 85.
4557

נאך קורצע און שווערע ליידען איז נעכטען געשטארבען אין עלטער פון 66 יאהר מיין ליבער מאן, אונזער טייערער און אונפערגעסליכער פאטער, שוויגערפאטער, גרויספאטער, שוואגער, ברודער און אנקעל

נ״ע
לייביש יאסקאוויטש
בן ר׳ גרשון ז״ל

די לוי׳ קומט פאר היינט פרייטאג, דעם 21 אויגוסט 1931, 12 א זייגער בייטאג פון טרויער-הויז ציגעלגאס 38, וועגען וואס עס טיילען מיט אין גרויסער צער

די טיפטרויערנדע הינטערבליבענע.

קוראטאריום פאר העכערע רעליגיעזע טעכטער-שול
„חבצלת"

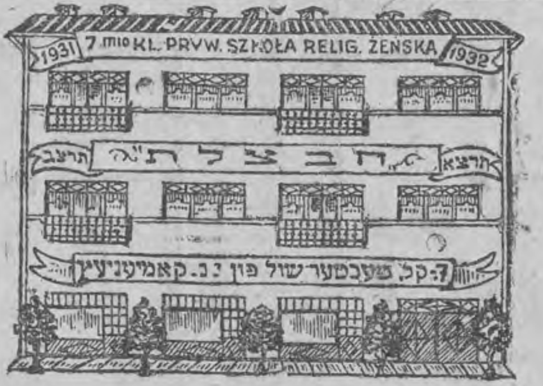

מיט'ן פראגראם פון
„מועצת גדולי התורה"
און „אגודת ישראל"

לאדז, נאר־לודקא 12
(צווישען ווסכאדניא און נאוואמיעסקא)

די פרעבעל-אפטיילונג ביי אונזער שול איז איינגעארדענט אין 2 גרויסע לוקסוס-זאלען, לויט די לעצטע פאדערונגען פון דער טעכניק און שול-היגיעניע. גלייכצייטיג האבען מיר איינגעארדענט אין דער פרעבעל-אפטיילונג קלאוויר-און ראדיא-פערוויילונג אונטער דער אנפיהרונג פון די פראפעסארין פאר מוזיק פר. נ א ג ל ע ר-ע פ ש ט יי ן.

הענד-ארבייט או, ריטמישע גימנאסטיק, שפראך און עטישע אויסבילדונג ווערט געלערנט דורך ספעציעל אנגאזשירטע פרעבעליסטינס-טאלענטען, דת און יהדות-אויסבילדונג—דורך ספעציעלע למודי-קודש לעהרערינס. כדי צו ערמעגליכן די יודישע בעפעלקערונג דעם צוטריט אין אונזער שולע, האבען מיר איינגעארדענט א נאכמיטאג-פרעבעל-אפטיילונג מיט גרויסע הנחה=פרייזן

יודישע עלטערן! געדענקט, אז דער יסוד פון יוד. און אלגעמיינע ענטוויקלונג פונ'ם קינד — איז די פרעבעל-שול! איינשרייבונגען אין שול-קאנצעלאריע אין די אמט-שעה'ן.

דאס בעוואוסטע און איבעראל בעקאנטע

7=קלאסיגע רעליגיעזע לעהר=אנשטאלט

— עם —

„בית אברהם" גן ילדים
פון אברהם שלאמאוויטש

לאדז, אגראדאווא 10

מיילט מיט, אז פון נייעם שול-יאהר איז אלעס בעדייטענד פערגרעסערט און פערברייטערט געווארען מיט די בעסטע פעדאגאגישע קרעפטען אין אלע למודים. עס ווערן שוין איינגעשריבן תלמידים אין אלע קלאסן, ווי אויך אין 6-טן און 7-טן קלאס

ד י ל יי ט ו נ ג.

בעמערקונג: אין גן ילדים ווערן אנגענומען תלמידים פון 5 יאהר אלט אן.

די הנהלה פון די 7-קלאסיגע שולען

קאצענעלזאן=נחומאב

איז מודיע דאס פון נייעם שול-יאר אן, ד. ה. פון 1/9 1931 (י"ט אלול ווערען די שולען רעארגאניזירט און ס'קומען פאר פאלגענדע ענדערונגען:

7-קלאסיגע **שולע** אויף דער נאר-לודקא 8. טעלעפאן 177-01
(צווישען נאוואמיעסקא און ווסכאדניא)
ווירד געענדערט אויף א
מ ע נ. ע ר = ש ו ל ע
און נעמט אן אין אלע קלאסען (פרז.)
נור אינגלעך פון 5½ ביז 15 יאהר

פאר די אינגלעך פון ארטאדאקסישע עלטערן עגזיסטירט
א רעליגיעזער=חדר
וואו ס'ווירד געלערנט דורך די בעסטע מלמדים גרינדליך
חומש, רש"י, פסוק, גמרא ותוספות
אין חדר ווערען אנגענומען אינגלעך פון **4** ביז **15** יאהר.

אין די פרעבעל-שולע (שפיל-שולע) און אין ערשטען ארויפאל קענען אויך אויפג. ווערען מיידלעך פון 3—7 יאהר

7=קלאסיגע **שולע** אויף דער פאמארסקא 20. טעלעפאן 183-40
ס'הערען אין דעם פארגרעסערטען לאקאל געעפענט די קלאסען
IV, III. II. I. C. B. A.
(אדדזיאלען 1 ביז'ן VII)
פיר קנאבען און מעדכען
אין שול צוואנג-עלטער פון 7—15 יאהר

א ספעציעלער פארבערייטונגס - קלאס פיר ענטוויקעלטע קינדער פון 5½ ביז 7 יאהר

ביי דער שולע עגז. א מאדערנעסטע **פרעבעל-שולע** (שפיל-שולע) פיר קינדער אהן אונטערשייד פון ענטוויקלונג פון 3½ ביז 7 יאהר
די פרעבעל-שולע ווירד געפיהרט אין דער **פוילישער אונטעררייכטס-שפראך** לויטן סיסטעם פון פראפעס. מאנטעסארי מיט מוזיק און ריטמיק.

פיר פיזיש שוואכע קינדער ווי אויך פיר אינבעמיטעלטע עגזיסטירט א **נאכמיטאג-שולע** ביז 50% בילינער. **נאכמיטאג פרעבעל-שולע.**

וויכטיגע בעמערקונג!

1) די 7-קלאסיגע שולע און רעליגיעזער חדר אויף דער גאס נאר-לודקא 8 (ביי נאוואמיעסקא) איז די געוואונשענע אנשטאלט פיר די עלטערן, וועלכע בלאנדזשען צווישען צוויי וועלטען און זוכען צו פאראייניגען די מאדערנע וועלטליכע בילדונג און ערציהונג מיט'ן אידישן רעליגיעזען חדר ד. ה. למודי קודש מיטלמודי חול.

2) די שולע ערלעדיגט פאר די עלטערן דאס איבערטראגען די קינדער פון אנדערע שולען, ווי אויך אלע פארמאליטעטען לגבי דער שול-מאכט (וויזע און אנדערע וועזוואניעס).

די קאנצעלאריע פון דער שולע אויף פאמארסקא 20 איז מעטיג פון 5 ביז 8 אוו.
נארלודקא 8 „ 12 „ 2 נ.מ.

GIMNAZJUM HUMANISTYCZNE MĘSKIE
I. KACENELSONA

(z prawami gimnazjów państwowych)

Śródmiejska 5, tel. 151-79

אנמעלדונגען פון נייע שילער נעמט אן די קאנצעלאריע טאג-טעגליך פון 11 ביז 2 און פון 5 ביז 7 נאכמיטאג.

פון מיטוואך, דעם 26-טען, ווערט דאס גימנאזיום איבערגעטראגען אין דער נייער געביידע,

זאוואדזקא 43

די דירעקציע.

7קל. חדר-שול תורה-ודעת

לאדז פילסודסקיעגא 12 (פריהער ווסכאדניא)

אונטער די הנהלה פון בעוואוסטען פעדאגאג ר' יצחק צוקערמאן.

צום נייעם שול-יאהר 1931/2 האבען מיר געעפענט א 7 קל. חדר-שול אין א גרויסען ליכטיגען לוקסוס-ארטיגען לאקאל איינגעארדענט לויט די לעצטע היגיענישע פאדערונגען, די למודי קודש וועלען ווערען געלערנט דורך קוואליפיצירטע מלמדים. גלייכצייטיג וועלען די תלמידים פערענדיגען א פולען 7 קל. קורס דורך לעהרער, פעדאגאגען, ספעציאליסטען.

מיר עפענען אויך א **פרעבעל-שול** פאר קינדער פון 4—6 יאהר, ווי די קינדער וועלען בעקומען די ערשטע יודישע און יועלטליכע ידיעות. דורך טאלאנטפולע דערציהער-קרעפטען. די פר יי ז ע ן זענען צ ו ג ע נ ג ל י ך

איינשרייבונגען קומען פאר טעגליך פון 11—1 פארמיטאג און 4—6 נאכמיטאג.

ד י ל יי ט ו נ ג.

ב"ה יום ה' תצא.

אזוי ווי עס געהען קלאנגען דאס כוינער פלייש איז כשר אין לאדז, איז מען מודיע אז דאס איז

נישט אונטער אונזער השגחה

און ביי וועלכען קצב מען וועט געפינען כוינער פלייש זאל מען וויסען, אז דאס איז נישט מיט אונזער השגחה.

ועד הרבנים עם ועד הכשרות.

ס'ווערט געזוכט
אין שולען פראקט. 1=קלאסיגער

גמרא מלמד

אין די 7-קלאסיגע מענער-שולע און חדר קאצענעלזאן-נחומאב נארלודקא 8, (ביי נאוואמיעסקא שפרעכשטונדען פון 12 ביז 2 נ. מ.

ענטשולדיגונג

דערמיט בעט איך ענטשולדיגונג ביי דעם יודישען געפליגעל-הענדלער-פעראיין אין לאדז, פאמארסקא 17, און ספעציעל ביים

וו. פרעזעס ה' מאיר סאלעם

פאר מיין א קעגענשטעלען זיך, און עובר זיין אויף דעם בעשלוס פון פעראיין. און פערזיכער, אז מעהר וועט אזעלכעס נישט פארקומען. מיט אכטונג

יוסף קאטשימארסקי, ווסכאדניא 22

ענטשולדיגונג

דערמיט ענטשולדיגען מיר זיך פאר דעם יודישען געפליגעל-הענדלער-פעראיין אין לאדז, פאמארסקא 17, פאר עובר זיין אויף דעם אנגענומענעם בעשלוס, און ערקלערען, אז עס איז פארגעקומען אהן אונזער וויסען, און מעהר וועט אזעלכעס נישט פארקומען. מיט אכטונג

נפתלי אונגער וואלבארסקא 15—17 האלע
אורי ראזענצווייג ווסכאדניא 22

ענטשולדיגונג

דערמיט בעט איך ענטשולדיגונג ביי דעם יודישען געפליגעל-הענדלער-פעראיין אין לאדז, פאמארסקא 17, פאר מיין געגענשטעלען זיך די בעשלוסען, און פערזיכער, אז מעהר וועט אזעלכעס נישט פארקומען. מיט אכטונג

מלכה שאטאן, ווסכאדניא 54

וויכטיג

פאר די וועלכע ווילען געפינען א ריכטיגע אפרוהע נאכ'ן קור:
עמפפעהלט דער
פענסיאנאט
Wolfówka
איז קאלומנא

זוניגע צימערן מיט'ן פולשטענדיגען אויס-עהאלט. פרייזען בילדיגע. מיר עמפפעהלען אויך שבת, זונטאג און ימים-טובים, צימערן מיט בעטגעוואנט, אדער אהן. צו ערפאהרען

מ' וואלף, נארוטאוו. 5 אין רעסטאראן טעל. 14684

קאמוניקאט

8=ונג דאמען מאגאזין-ארבייטער

שבת, דעם 22-טען אויגוסט ה. י., פינקטליך 10 פריה קומט פאר אין „ענגלישען זאל", וואולטשאנסקא 5, א דרינגענדע פ א ך - פ ע ר ז א מ ל ו נ ג
א. ט. ג. : א ק צ י ע.

חברים דאמען-מאגאזין-ארבייטער, קומט פינקטליך און מאסענווייז! קיין איינער פון אייך זאל נישט פעהלען!

4439 דער אקציע-קאמיטעט.

Staromiejski Bank Ludowy

Łódź, Plac-Kościelny 4.

ערלעדיגט אלע ארט באנק אפעראציעס

ביליג, שנעל, רעעל און פינקטליך

גאסטראלען פון דער

ווילנער טרופע

XVI יאר — XVI יאר

15=יעריקער יובל=טורנע אנפ. מ. מזאה

לאדזשער שטאט-טעאטער

די לעצטע גאסטראלן=וואך!

היינט פרייטאג 9 אוו., מארגען **שבת** 4 נאכמ. און 9 אוו.

„200.000"

(דאס גרויסע געווינס)

פאלקס-שפיל אין 4 אקטען ∴ פון **שלום עליכם**

200,000	200,000
200,000	200,000
200,000	200,000

רעזשי: י. ראטבוים דעקאר. און קאסטיומען: אנדזשיי פראנאשקא מוזיק: ה. קאן; דיריגירט: דוד ביינגערמאן. לידער-טעקסטן: מ. בראדערזאן. טענץ: לאה ראטבוים

Szkoła Przemysłowa

T-wa Szerzenia Oświaty i Wiedzy Technicznej wśród Żydów

w Łodzi, Pomorska 46

TELEFON 163-80

אפטיילונגען: מעכאנישער, עלעקטראטעכנישער און וועבעריי.

איינשרייבונגען פון קא-דידאטען אין 1-טער קלאס נעמט אן די קאנצעלאריע פון דער שולע יעדען טאג פון 10—14 פארמיטאג.

אכטונג, פאבריקאנטען!
קיהלען-בירשטען

צו עלעקטרישע
מאטארען און דינאמאס

פון די בעסטע סארטען גראפיט און בראנז פאבריצירט צו די ביליגסטע פרייזען!

ספעציאליסט פאר **ד י נ א מ א = מ א ש י נ ע ן.**

נייע איינריכטונגען און רעפאראטורען.

בוי פון **בייקאלעקטארען. לאנגיעהר. אויסלענד. פראקטיק**

סאלידע און פינקטליכע בעהאנדלונג. בימע זיך איבערצייגען.

ישראל מיללער דיפלאמירטער עלעקטראטעכנ.

Środmiejska 26 (פריהער ציגעל גאס 9) 4607

עס איז געפונען געווארן
א טשעק אויף 100 זל. פון די
Bank Kupiecko-Kredytowy

אפצונעמען געגען אנאנס קאסטען אין אדמינ. פון „נייעם פאלקסבלאט".

8=ונג נאכט וועכטער

זונטאג דעם 23-טען ד. ח. 11 פארמיטאג קומט פאר אין לאקאל פון קולטור-אמט **אגראדאווא 9**

א פערזאמלונג

מיטן צוועק צו ארגאניזירען א פעראיין פון נאכט וועכטער

די איניציאטיוו גרופע.

W szkole powszechnej prywatnej obejmę posadę kierownika lub nauczyciela. Mam praktykę szkolną i ukończony uniwersytet. Zgłoszenia administracja „Teatcher"

צו פערקויפען?

אויף גינסטיגע בעדינגונגען אנ'אבערלאק- 2 פאדימדיגע מאשין. צו ערפאהרען

שרודמיעסקא 56 וו. 4

האנדעלס=קורסען

פאר ארטאדאקסישע יוגענד

און לעהר-אנשטאלט פון

ד. פאסטערנאק

לאדז

פיעטריקאווער 18—פילסודסקיעגא 41

טעלעפאן 157"16.

מיר מאכען בעקאנט, דאס צום נייעם שול יאהר 1931/32 ווערען געעפענט האנדעלס-קורסען ספעציעל פאר ארטאדאקסישע יוגענד קאנצעסיאנירט פון קו־אטאריום.

דאס לעהר-פראגראם נעהמט ארום די אלע געגענשטאנדען וועלכע ווערען ווייטער אויסגערעכענט:

1) איינצעלנע און דאפעלטע בוכהאלטעריע
סיסטעם אמעריקאנער און איטאליענישער

2) פוילישע שפראך
3) קארעספאנדענץ
אין פויליש און דייטש
4) האנדעלס-רעכט
5) האנדעלס-לעהרע
6) ווארען-קענטניש
7) פרעמדע שפראכען
דייטש און ענגליש
8) ווירטשאפטס - געאגראפיע
9) סטענאגראפיע | 10) מאשין-שרייבען

די קורסען קומען פאר טעגליך פון 7-10 אוו. אין שול-לאקאל פון ד. פאסטערנאק, לאדז, פיעטריקאווער 18 — פילסודסקיעגא 41, טעל. 157-16. אינפארמאציעס און איינשרייבונגען אין שול-קאנצעלאריע טעגליך פון 11-1 און פון 5-8.

מיט אכטונג די לייטונג.

מאשין=מצות

ווערט געבאקען אלע טאג פרישע און דינע ווי אויך מצה=מעהל. אייער-פערפעל און מוכארקעס לויט קארלסבאדער סיסטעם

מיר עמפפעהלען צו יעדער צייט אונזערע גוט-בע-קאנטע און פרישע געבעקסען פון אונזער איבערגעל בעוואוסטער צוקערביע

ג. ווייסבערג

38 פיעטריקאווער 38

:–: טעלעפאן 143=82. :–:

אכטונג! עס ווערען אויך ארויסגעגעבער פריהשטיקען, אווענד-ברויטען ווי אויך יארסקע מיטאגען

Masz przeprowadzkę lub większy transport

TELEFONUJ „AUTO-TRANSPORT" 184-70

אכטונג! אכטונג!

מיר מאכען בעקאנט, אז אונזער

פענסיאנאט

איז גלאווגא, נאווא=אטוואצק

וועט זיין טעטיג איבער ראש=השנה, סוכות הבע"ל

מיט אכטונג

פשיגורסקי און ווינער

(פענסיאנאט-אינהאבער)

גלאווגא, נאווא=אטוואצק,

פאסט-קעסטעל 58.

אויסארבייטונג פון

ליסטען צו ראהמען און טאפעטען

ווי איינראהמען בילדער

„ARTORAM"

ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA 105.

פאר מאגנליידענדע

ראבארבער-וויין,

פעפסין-וויין

אין פרימא קוואליטעט

צו בעקומען אין דער וויינהאנדלונג פון

E SZYKIER

Północna 1, tel. 107-84

אויך צו בעקומען אין דער וויינהאנדלונג א. לייזעראוויטש 11 ליסטאפאד (קאנסטאנטינער) 17

Dr. Gibiański

צוריקגעקעהרט

ספעציאל-ארצט פון לונגען- און הארץ-קראנקהייטען

פיעטריקאווער 24, טעל. 133=81

Dr. med. **D. Helman**

ספעציאל-ארצט פאר נאז-, אויערן-, האלז- און קעהלקאפ-קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט

Piotrkowska 68, tel. 112-20.

נעהמט אן פון 10–12 מיטאג און פון 5–7 אוו.

Dr. med.

S. Małowist

ספעציאל-ארצט פאר נאז, אויערן-, האלז- און קעהל-קאפ-קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט.

Gdańska 37, tel. 115-93.

נעהמט אן פון 12–2 מיטאג און פון 3–4 נאכמ.

Dr. Med.

M. Wainberg

ספעציאל ארצט פאר נערווען-קראנקהייטען

צוריקגעקעהרט.

ŻEROMSKIEGO 25 (פאנסקא)

טעל. 172=20

נעהמט אן פון 5 ביז 7 נאכמיטאג.

די לייטונג

פון ערשטן אטאדאקסישן לעהר=אנשטאלט

„דרכי=נעם"

פון גרשון אלי' ליסס — אין — לאדז

ערשטער „דרכי-נעם" קילינסקי 50, טעל. 215 26

צווייטער „דרכי-נעם" אל. 1 מאי 20, טעל. 200-43

מאכט בעקאנט, אז עס ווערען נאך אנגענומען איינ-שרייבונגען פון תלמידים אין אונזערע

פערגרעסערטע לעהר-אנשטאלטען

וועלכע זענען, ווי בעוואוסט, איינגעארדענט ערשטקלא-סיג אין אלע הינזיכטען. אויך ווערען שוין אנגענומען תלמידים-אנפענגער אין אונזערע

גן=ילדים'ס

וואס ווערען געפיהרט דורך ספעציאליסטען-פעדאגאגען ערציהער. עס ווערט יעצט אויך פערגרעסערט און פערבריי טערט די

מתיבתא לתלמוד ולהוראה

עס וועט טעטיג זיין א מתיבתא א', ב' און ג' ביי דער מיטווירקונג פון בעוואוסטע בעלי-הוראה. גלייכ-צייטיג זענען מיר מודיע, אז די

8=קל. גימנאזיאל=קורסען

קאנצעסיאנירט דורכ'ן קוראטאריום ווערען יעצט פער-גרעסערט. עס וועלען טעטיג זיין די קלאסען IV, V און VI אונטער דער לייטונג פון בעקאנטע גימנאזיאל-פראפעסארען. אויך מאכען מיר בעקאנט, אז דער

פענסיאן

פאר תלמידים פון דער פרעמד ווערט רעארגאניזירט און וועט זיין אין א ספעציעלען לאקאל אונטער דער לייטונג פון אנ'אנגאזשירטען פאכמאן - ספעציאליסט. אויך קענען אונזערע תלמידים געניסען פון דער

זומער=קאלאניע

וועלכע עקזיסטירט שוין ביי אונזער אנשטאלט דאס 2-טע יאהר, און געפינט זיך אין א פרעכטיגער געזונדער וואלד-געגענד. די תלמידים האבען אויף דער קאלאניע די בעסטע זארגפעלטיגע און ערציהערישע אויפזיכט.

איינשרייבונגען ווערען אנגענומען טעגליך פון 9 – 1 פארמ. און פון 4 – 7 נאכמ.

די לייטונג.

קוראטאריום פון די

בית=יעקב=שולען

— אין לאדז —
שרודמיעסקא 32
(פריהער צעגעלניאנא3)

דאס קוראטאריום פון די בית יעקב-שולען אין לאדז מאכט בעקאנט, אז פון נייען לערן-יאהר אן ווערט געעפענט איג'ם שול-לאקאל (שרודמיעסקא 32) טעל. 170 28

א העכערע לערן=אנשטאלט

מיט א רייך לערן-פראגראם פון יודישע און וועלטליכע לימודים, פאר די קינדער, וואס האבען געענדיגט די 7 קלאסיגע עלעמענ-טאר-שול פון בית יעקב און ווילען זיך ווייטער פערפולקאמען אין יודישער און וועלטליכער בילדונג.

עס ווערען אויך געעפענט — האנדעלס=קורסן

מיט א פולשטענדיג לערן-פראגראם פון א האנדעלס-שול, וואס וועט ארומנעהמען אלע לימודים פון דער האנדעלס-וויסענשאפט.

גלייכצייטיג זענען מיר מודיע, אז אין דער פרעבעל-שול און אין די פארמיטאג- און נאכמיטאג שולען און אויך אויף די אווענד-קורסען, זענען נאך פערבליבען א בעגרענעצטע צאהל פלעצער.

די איינשרייבונגען האבען זיך אנגעהויבען און קומען פאר יעדען טאג פון 10 ביז 2 נאכמיטאג און פון 5 ביז 7 אווענד, אין דער שול-קאנצעלאריע

„בית יעקב" איז די איינציגע רעליגיעזע מיידעל=שולע, וואס שטעהט אונטער דער השגחה פון „אגודת ישראל".

דאס קוראטאריום פון די בית=יעקב=שולען אין לאדז.

די לייטונג

פון בעוואוסטען ארטאדאקסישען

לעהר-אנשטאלט

„בית=תלמוד"

פון אליעזר פאסטערנאק

איז לאדז

פיעטריקאווער 18)
וושכאדניא 41) טעל. 157-16

מאכט בעקאנט, דאס פאר די תלמידים, וועלכע האבען געענדיגט די מחלקה ז', ווערט געעפענט

א מחלקה גבוהה

אונטער דער השגחה פון בעוואוסטע לומדים בעלי-הוראה, און פאר למודי חול וועט זיין טעטיג

אווענד-האנדעלס-קורסן

פאר ארטאדאקסישע יוגענד אונטער דער לייטונג און מיטארבייט פון בעקאנטע פראפעסארען.

גלייכצייטיג ווערט בעקאנט געמאכט, דאס אין אונזער מוסטערהאפט איינגעארדענטען

גן-ילדים (פרעבעל-שול)

אונטער דער השגחה פון ספעציאליסטען-פעדאגאגען ווערט אנגענומען קינדער פון 5 יאהר אן, וועלכע ווערען געבראכט און א היים געפיהרט דורך א ספעציעלען מענש.

איינשרייבונגען קומען פאר אין שול-קאנצעלאריע פון 9–2 און פון 4–7 נאכמ.

די לייטונג.

7-קל. מענער=שולע z pr. szk. państw. פון

ש. שולדענריין

29 פאלודניאווע 29

עס גן=ילדים איז די געוואונשענע שולע פאר קינדער, וואס די עלטערן ווילען זיי געבען צוזאמען מיט וועלטליכע בילדונג א שטרענגע רעליגיעזע ערציהונג און גרינדליכע לעהרע אין תנ"ך, העברעאיש, ווי אויך אין תלמוד.

דאס לעהר-פערסאנאל בעשטעהט פון די בעסטע פעדאגאגישע קרעפטען. אין פארבערייטונגס-קלאס ווערען אנגענומען שילער פון 5 און א האלב יאהר אהן שום קענטניש.

איינשרייבונג טעגליך אין אלע קלאסען פון 9–2 און פון 4–6 נ"מ

קוראטאריום פון די באראכאוו=שולן

ס'ווערן נאך אנגענומען איינשרייבונגען פון קינדער אין עלטער פון 6 יאר אן

באראכאוו-שול : פרץ-שול

שרודמייסקא 7
פון 6 ביז 7.30 אינאוונט.

פל. קאשטשעלני 4
פון 10 ביז 12 פארמיטיק.

פון קינדער פון 4 יאר אן אין י. שורעק גערטנער-היים א.נ. פון פל.קאשטשעלני 4 פון 10–12 פארמ.

אין סאָוויעטיש-פראַנצויזישען אָפּמאַך

איז נישט פאַרהאַן קיין פּונקט וועגען פּוילען

מאָסקווע, 20 (ספּ. טעל.) די טעג האָט דער סאָוויעטישער באָטשאַפטער אין פּאַריז, דאָווגאַלעווסקי אָפּגעשיקט קיין מאָסקווע דעם טעקסט פון סאָוויעטיש-פראַנצויזישען פּאַקט נישט אָנצוגרייפען.

לויט אַ סאָוויעטישער פעסטשטעלונג זאָל אין דעם פּאַקט נישט זיין קיין שום פּונקט וועגען פּוילען. און אויך נישט וועגען גאַראַנטירען די פּוילישע מערב-גרעניצען.

ליטווינאָוו האָט דעם דייטשען באָטשאַפטער איינפאָרמירט איבער די אונטערהאַנדלונגען אין פּאַריז, ער האָט אָבער נישט אָנגעוויזען אויף דעם טערמין, ווען דער פּאַקט וועט אונטערגעשריבען ווערען, ווייל די מאַסגעבענדע שטעלען אין מאָסקווע האַלטען דאָס בסוד.

בערלין, 20 (ספּ. טעל.) פון בערלינער מאַזגעבענדע קרייזען שטעלט מען פעסט, אַז דער סאָוויעטיש-פראַנצויזישער פּאַקט, שטעהט נישט אין ווידערשפּרוך פון גייסט פון בערלינער אָפּמאַך און איז אויך נישט צום שאָדען פון דער דייטשער פּאָליטיק.

אָפיציעלע הכחשה וועגען פסל'ען די קהלה-וואַהלען

וואַרשא, 20 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) אין צוזאַמענהאַנג מיט דער ידיעה, אַז דאָס אינערן-מיניסטעריום האָט אָנגענומען אַ נעגאַטיווע שטעלונג צום רעזולטאַט פון די קהלה-וואַהלען אין וואַרשא און אין לאָדז, האָט דאָס אינערן-מיניסטעריום נעכטען אַרויסגעגעבען אַן אָפיציעלען קאָמוניקאַט, אין וועלכער עס ווערט ערקלערט, אַז די דערמאָהנטע ידיעה איז נישט ריכטיג. דאָס אינערן-מיניסטעריום האָט נישט קיין שום שייכות צו די קהלה-וואַהלען און דער ענין קהלות איז גאָר אַן אינערליכער ענין.

די ווערק פון י. אָפּאַטאָשו אויף איטאַליעניש

רוים. (יט"א) אין קורצען וועלען אין איינעם פון די גרעסטע פערלאַגען אין מילאַן „סאָציעטאַ אַנאָנימאַ אַדיטאָריאַלע" ערשיינען אין איטאַליענישער איבערזעצונג אויסגעוועהלטע ווערק פון באַקאַנטען יודישען שרייבער י. אָפּאַטאָשו.

אָפּאַטאָשו'ס ווערק האָט איבערגעזעצט אויף איטאַליעניש דער באַקאַנטער קענער פון דער איטאַליענישער שפּראַך און פּובליציסט ד"ר ע. קליינלעהרער, וועלכער וואוינט זייט פיל יאָהרען אין רוים.

בלוטיגע קאַמפען אין קובא

לאָנדאָן, 20 (ספּ. טעל.) די קאַמפען צווישען די אויפשטענדיגע און דעם רעגירונגס-מיליטער אין קובא, ווערען וואָס אַמאָל שאַרפער און פערביסענער.

דאָס רעגירונגס-מיליטער האָט פון אַעראָפּלאַנען בעשאָסען די שטאָט גיבאַרא, וואָס איז בעזעצט פון די אויפשטענדיגע. נאָכדעם איז ס'מיליטער מיט שטורם אַריין אין שטאָט.

די אויפשטענדיגע האָבען געפיהרט אַ האַרטנעקיגען קאַמף, העכער 600 רעגירונגס-זעלנער זענען אומגעקומען. ס'מיליטער האָט פערכאַפּט 57 מאַשין-ביקסען. ס'מיליטער האָט אויך דערטרונקען אַ דייטשע שיף, וועלכע האָט געפיהרט אויפשטענדיגע פון אַמעריקא. אין גיבאַרא זענען אומגעקומען 500 אויפשטענדיגע.

מאָרד און זעלבסטמאָרד

לעמבערג, 20 (טעלעפאָניש).

אין דער וואוינונג פון ד"ר יאַקוב רייך, פּילסודסקי 28 איז אַריינגעקומען דער באַהן-קאָנדוקטאָר וולאַדיסלאַוו מאַרטשינסקי און דערשאָסען דאָס דינסטמיידעל מאַריא און נאָכדעם זיך אַליין אויך דערשאָסען. די סיבה זאָל זיין אַ ראָמאַנטישע.

„גראַף צעפּעלין" צוריקגעקומען פון ענגלאַנד

פרידריכסהאַפען, 20 (טו) היינט פריה איז „גראַף צעפּעלין" צוריקגעקומען פון דער רייזע איבער ענגלאַנד.

צוגאַב-קופּאָן

2-טע סעריע

פון גרויסען

פּרעמיען-קאָנקורס

— פון —

„נייעס פאָלקסבלאַט"

כדי זיך צו בעטייליגען אין פּרעמיען-קאָנקורס איז גענוג צוצושטעלען בלויז 30 קופּאָנען.

75-יעהריגער יובילעאום פון יוד. לעהרער-סעמינאַר אין בודאַפּעשט

בודאַפּעשט. (יט"א) היי יאָהר ווערט 75 יאָהר זייט עס איז געגרינדעט געוואָרען דער איזראַעליטישער לעהרער-בילדונגס-אַנשטאַלט", וואָס איז געגרינדעט געוואָרען ביי דער מיטווירקונג פון גראַף סטעפאַן שעקעני. דעם פאָריגען יאָהר האָבען דעם לעהרער-סעמינאַר געענדיגט העכער 100 שילער וועלכע האָבען דורכגעמאַכט דעם פולען קורס פון וועלטליכע און רעליגיעזע למודים.

ספּאָרט

פּאַביאַניץ. שבת 4 אַ זייגער קומט פאָר אַ מעטש צווישען „מכבי", פּאַביאַניץ און „בר-כוכבא" לאָדז.

ביי העמאָרוידען-ליידער, פערשטאָפּונג, ביי ד-וועהטאָגען, קאָפּווייטאָגען, אָפּגעשוואַכטע בלוט, לעבער-ליידען קרעמפּשמערצען, ברוסטקלעמונג, האַרצקלאַפּען, שווינדעלאָנפאַלען ברענגט דאָס געברויכען פון נאַטירליכען ביטערוואַסער FRANCISZKA JÓZEFA אַן אַנגענעהמע דערלייכטערונג.

אַנדערש איז ער נישט געוואוינט געווען,

נאָר „באָרגען זיך" פאַר דער טוחא, ווייל עס פעהלען איהם „קליינגקייטען"

(א) שוין אַ לענגערע צייט האָט דער אויסערגעוועהנליך-פאַמעליכער צוגאַנג פון ערלעדיגען אינטערעסאַנטען אין דעם אויטאָמאָבילען-רעפעראַט פון דער קרייז-דירעקציע פאַר עפענטליכע אַרבייטען ביים וואָיעוואָדען-אַמט — אַרויסגערופען פּראָטעסטען מצד ד יפעראינטערעסירטע פערזאָנען, ביז דער ענין האָט אויך פעראינטערעסירט די אויפזיכטס-מאַכט.

דער סעקרעטאַר פון דעם דערמאָנטען רעפעראַט אַרטור פערענצאָוויטש האָט דיספּאָנירט מיט די פאָהר-פּלענער פון די אויטאָבוסען און מיט די דערלויבענישען אויף אויטאָבוסען - קאָמוניקאַציע.

אָט דאָס „שטיין ביים שיסעל" האָט געגעבען פערענצאָוויטש'ן די מעגליכקייט צו פערוואַנדלען זיין אַמט אין אַ שטאַבילער לאַפּובקע-נעהמעריי, און ער האָט טאַקי געהאַלטען אין איין נעמען און נעהמען, ווי מען זאָגט, פון טויט און פון לעבעדיג... טאָמער מען פלעגט נישט אַזוי גיך געבען, און זיין איינגעשפּאַרט, האָט ער אויך פערשטאַנען צו אָפּציהען מיט'ן ערלעדיגען די אינטערעסאַנטען ביז — ביז זיי פלעגען שוין מוזען געבען....

הייסען האָט עס ביי איהם געהייסען, אַז צו די אַלע דערלאַנגטע און נויטיגע דאָקומענטען פעהלען נאָך אויס „געוויסע קליינגקייטען", וואָס מוזען ערלעדיגט ווערען, און אַז פאַר דער טרחא קומט איהם צו „באָרגען" עפּיס אַ געוויסע סומע...

אַזוי אַרום האָט ער „בעאַרבייט" אַ גאַנצע רייה אינטערעסאַנטען, און לסוף איז ער אַריינגעפאַלען ביי איינעם אַ ספּעציעלען עקשן, אַ געוויסען וואַלענטי קאָוואַלטשיק פון (זשגאָווער 109) וועלכער האָט אַזוי לאַנג געוואַרט ביז ער האָט איהם אין דער אַנוועזענהייט פון אַ ספּעציעל דורך, איהם געבראַכטען געהיים-אַגענט „פערשיט"..

דער וויצע-וואָיעוואָדע האָט תיכף פעראָרדענט פערענצאָוויטש'ן תיכף צו דערווייטערען פון אַמט, און דעם ענין איבער-צוגעבען אין דער פּראָקוראַטור.

דערמאָרדעט זיין זוהן

פערוואונדעט זיך, און זאָגט אַז דאָס האָבען געטון באַנדיטען

(א) דער 54-יאָהריגער אַלפאָנס באַנאַמער פון דאָרף לענטשנאַ, פּיעטרקאָווער פּאָוויאַט האָט פּער באַרט זיין זוהן לעאָפּאָלד אין וואַלד אַריין און איהם דערשאָסען.

דערנאָך, האָט ער זיך אַליין דורכגעשאָסען די האַנד, כדי עס זאָל איהם געראָטען זיין ליגען זאָגען פאַר דער פּאָליציי, אַז זיי זענען בעפאַלען געוואָרען פון באַנדיטען אין וואַלד.

ביי אַ קרייז-פערהער האָט זיך אָבער דער פערברעכער מודה געווען אין דערמאָרדען זיין זוהן, און אין דעם, אַז געטון האָט ער עס, מחמת ירושה-סכסוכים.

דער מערדער איז אַריינגעזעצט געוואָרען אין דער פּיעטרקאָווער טורמע.

שבועה דאורייתא

מאָנטאָג, דעם 24-טען אויגוסט, 11 אַ זייגער פריה וועט שווערען אין דער ווילקער שוהל דער זאַקען-פאַבריקאַנט פון פּאָמאָרסקא 4 און פאַבריקס-אייגענטימער פון גדאַנסקא 133

ר' דוד גרינבערג

לויט דעם פּסק-דין, וואָס איז אַרויסגעגעבען געוואָרען דורך הרב ר' יוסף פיינער, אויך אונטערגעשריבען דורך, זיין בורר, ר' בח לעווין און ר' מאיר שאַליט, צוליב אַ סכסוך מיט ה' י. ליכטענשטיין לאָדז. אַלע סוחרים און קליינהענדלער ווערען געבעטען בייצוּוואוינען די שבועה. 4554

אויפרוף!

צו די האַנד-טיטען מאַכער אין לאָדז!

ביי דעם 2-טען קליינהענדלער-פעראיין. אַלטשטאַט 10

די פערוואַלטונג פון דער טיטען-מאַכער - סעקציע ביים צווייטען קליינהענדלער-פעראיין אין לאָדז, אַלטער-מאַרק נומער 10 פאָדערט אויף אַלע טיטען-מאַכערס, וועלכע אַרבייטען אויף דער האַנד, זיך צו פערשרייבען אַלס מיטגלידער אין אונזער סעקציע. — טעגליך פון 6 באַכט. ביז 10 אין אָוונד, כדי זיך אָרגאַניזירטערהייט קעגענצושטעלען די פערשידענע שווערע אומשטענדען, וועלכע גראָבען אונטער אונזער מאַטעריעלע עקזיסטענץ פאַר די לעצטע עטליכע יאָהר.

חברים ענטפערט אויף אונזער רוף, אין אייער אייגענע אינטערעסען ! /

מיט אַכטונג

די פערוואַלטונג פון דער טיטען-מאַכער - סעקציע ביים צווייטען קליינהענדלער - פעראיין אין לאָדז, אַלטער - מאַרק נומ. 10.

פּרעזעס: משה שפּיגעל, סעקרעטאַר אליעזר פערעלמאַן

קאָמוניקאַט

אונטערן פאָרזיץ פון ה' איטשע מאיר פּאַקולאַ איז פאָרגעקומען אַ קאָנפערענץ מיט דער בעטייליגונג פון פאָלגענדע פערזאָנען מצד די פערוואַלטונג פון בעקער-צעך: דער סטאַרשי בנימין שקלאַזש, וויצע-סטאַרשי שלמה לייב ראַטענבערג און פערוואַלטונגס-מיטגליד איטשע ווילנער. מצד די אָפּאָזיציע די ה"ה: משה פּאָזנאַנסקי, מאיר גאָלדבערג און אַנשעל קאָרזשעץ.

נאָך אַ לענגערע דיסקוסיע איז פעסטגעשטעלט געוואָרען, אַז ד יגאַנצע פּאָלעמיק, וואָס איז צו יענער צייט פאָרגעקומען אין דער פּרעסע איז געווען אַ מיספערשטענדניש, וועלכעס איז אַקצעפּטירט געוואָרען פון ביידע צדדים, דערמיט איז דער סכסוך ליקווידירט.

עס פאָלגען אונטערשריפטען:

יצחק מאיר פּאַקולאַ סטאַרשי	מאיר גאָלדבערג
איטשע ווילנער	ש. ל. ראַטענבערג
מ. פּאָזנאַנסקי	אנשעל קאָזשעץ

בעמערקונג: די פערוואַלטונג פון יוד. בעקער-צעך רופט די מיטגלידער פון צעך אויף א פערזאַמלונג אין לאָקאַל פון יוד. בעקער-צעך אויף וווסכאָדניא 57 פּינקטליך 7 אַז. אין אָוונט דינסטאָג, 25|8 1931

ענטשולדיגונג

בעט איך ביי די סעקציע מענער-מאַגאַזין, ווי אויך ביי די פאַך-קאָמיסיע מאַרינאַרקעס פאַר נישט אויסגעפיהרען דעם בעשלוס און אַרבייטען אין אַ שטרייק. און אַלס חרטה שפענדע איך 25 זלאָטיס אויף דעם לאָקאַל-פאָנד. גלייכצייטיג שליס איך זיך אויס פון סאָציאַליסטישען פעראיין אַלס מיטגליד.

מיט אַכטונג

יוסף קנאַבעל, אַלעקסאַנדראָווסקא 11

ענטשולדיגונג

בעט איך ביים מאַגאַזין-שניידער-מייסטער-פעראיין ווי אויך ביי די פאַך-קאָמיסיע מאַרינאַרקעס, פאַר מיין נישט אויספיהרען דעם בעשלוס און אַרבייטען אין דער צייט פון אַ שטרייק. אַלס חרטה שפענדע איך 15 זל. אויפ'ן לאָקאַל-פאָנד

מיט אַכטונג

יהיאל קנאַבעל, אַלעקסאַנדראָווסקא 10

ענטשולדיגונג

בעט איך ביי דער פאַך-קאָמיסיע מענער-מאַגאַזין, פאַר נישט אויספיהרען דעם בעשלוס. אַלס חרטה טו איך זיך ענטשולדיגען

מיט אַכטונג

חיים ראָסאַק, קאָנסטאַנטינער 24

ענטשולדיגונג

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט, וואָס איך בין געוואָרען בעשולדיגט אין די נישט-אויפריכטיגע האַנדלונג געגען שניידער-מייסטער-פעראיין פון מענער-מאַגאַזין ענטשולדיג איך זיך.

מיט אַכטונג

גאָלדבערג, פּאָדזשעטשנאַ 14

ענטשולדיגונג

בעט איך ביי די געמיינזאַמע פאַך-קאָמיסיעס, מאַרינאַרקעס און פּאָרלעך, ווי אויך ביי די סעקציע פּאָרלעך, פאַר נישט וועלען אונטערשטיצען דעם שטרייק פון די פּרעסערס. וואָס דער מייסטער-פעראיין האָט אונטערגענומען. אַלס חרטה שפענדע איך 25 זל. אויפ'ן לאָקאַל-פאָנד. גלייכצייטיג שליס איך זיך אויס פון סאָציאַליסטישען פעראיין אַלס מיטגליד.

מיט אַכטונג

חיים בער פּיטעל, זגערזשער 15

צום הערבסט!

דרעפּאַרמעס, האַלקעס, שול - זשאַקעטלעך, פּולאָווערס, סוועטערס, ווי אויך אַלע אַרט וואָל - אויסאַרבייטונגען און טריקאָטאַזש. בעשטעלט און פערטיגע. עמפּפעהלט די פאַבריק פון וואָל-אויסאַרבייטונג פּיעטרקאָווער 71, אין הויף פּאַרטער, רעכטס. ס'ווערען אויך אָנגענומען צו איבעראַרבייטען און איבערפערבען אַלע וואָל- און טריקאָטאַזש - אויסאַרבייטונגען. 4563

צו די ה"ה גנבים!

בעכטען איז אויף די וושכאָדניאַ 15 אויסגעפיהרט געוואָרען אַ גנבה. די ג' גנבים ווערען געבעטען זיך צו פערשטענדיגען טעלעפאָניש 78-201 געגען אַ בעלאָהנונג.

דיסקרעציע — געווינערט. 4562

איך האָב איבערגעלאָזט

אין טראַמוואַי אַ פּעקעל, אין וועלכען עס איז געלעגען אַ זיידענע קאָפּאָטע. דער ערליכער פינדער ווערט געבעטען צו וויסען צוגעבען, דורכ'ן טעלעפאָן נומער 17445. 4570

מעבעל

שלאָף-צימער
עס = צימער
אויך איינצלנע

שטיק קויפט זיך אַמביליגסטען און אויף די בעסטע צאָהלונגס בעדינגונגען נאָר ביי מ. פּלאַכאָוויטש לאָדז פּיעטריקאָווער 145 (אין הויף)

אין דעם בעוואוסטען לעהר-אַנשטאַלט פון

ב. י. זייף

זאַוואַדזקאַ 29

ווערען אָנגענומען צום איצטיגען שול-יאָהר נייע שילער. בעסטע לעהר-קרעפטען.

מיט אַכטונג די שול=לייטונג

יודישע לאַנדווירטשאַפטליכע קאָלאָניזאַציע ווערט פּראָיעקטירט אין קאַרפּאַטען-רוסלאַנד

פּראָג. די צײַטונג „זשידאָווסקע ספּראַווי“ טרעט אַרויס מיט אַ פאָרשלאַג צו שאַפען אַ יודישען קאָלאָניזאַציאָנס-געביט אין קאַרפּאַטען-רוסלאַנד. דער פאָרשלאַג ווערט מאָטיווירט דערמיט, וואָס אין געביט פון מאַרמאַראָש הערשט צווישען דער יודישער בעפעלקערונג אַ שרעקליכע הונגער-נויט. טויזענדער יודען ערנעהרען זיך זייט חדשים אויסשליסליך מיט קוקורידזע, וואָס קאָסט נישט מעהר ווי 22 טשעכישע קראָנען פאַר 25 קילאָגראַם. אַלע יודישע פּרנסה-קוואַלען זענען פאַרניכטעט.

אין איצטיגען מאָמענט איז באַך פאַרהאַן פיל באָדען, וואָס קען ביליג געקויפט ווערען, זשידאָווסקע ספּראַווי“ לעגט דעריבער פאָר דער י. ק. א. זיך צו שטעלען אין פאַרבינדונג מיט די אָרטיגע יודישע געזעלשאַפטליכע קרײַזען און צוטרעטען צו אַ יודישער לאַנדווירטשאַפטליכער קאָלאָניזאַציע אין קאַרפּאַטען-רוסלאַנד. ווי מען רעכענט וועט די טשעכאָסלאָוואַקישער רעגירונג נישט מאַכען קיין שום שטערונגען אַזאַ קאָלאָניזאַטאָרישער אונטערנעהמונג. די יודען אין קאַרפּאַטען-רוסלאַנד קענען נישט געראַטעוועט ווערען פון דער קאַטאַסטראָפען דורך טיילווייזע סובווענצען נאָר דורך אַ ראַדיקאַלע ענדערונג פון זייער סאָציאַלען מצב.

קאָלאָנעל קיש שויז פערלאָזעז ארץ-ישראל

ירושלים. (יט"א) דער געוו. מיטגליד פון דער אַגענץ-עקזעקוטיווע קאָל. קיש האָט פערלאָזען ארץ-ישראל און איז אָפּגעפאָהרען קיין לאָנדאָן.

קאָל. קיש האָט אויסגעדריקט די האָפנונג, אַז ער וועט אין קורצען צוריקקומען קיין ארץ-ישראל, וואו ער וועט זיך בעזעצען אלס פּריוואַטע פּערזאָן.

צאָל-פערלייכטערונגעז אין ארץ-ישראל

ירושלים. (יט"א) אין „אָפישעל גאַזעט“ איז ערשינען אַ פעראָרדנונג, לויט וועלכער עס ווערט בעפרייט פון צאָל צוקער, וואָס ווערט אימפּאָרטירט פאַר דער אויסאַרבייטונג פון פרוכט-זאַפטען און פרוכט-קאָנסערוועז.

טויזענדער אויסלענדישע טוריסטען אין רוסלאַנד

לאָנדאָן. לויט ווי עס גיט איבער דער קאָרעספּאָנדענט פון „אָבסערווערס“, געפינען זיך איצט אין מאָסקווע זעהר פיל אויסלענדישע טוריסטען. אויף די גאַסען פון דער שטאָט הערט מען אומעטום רעדען ענגליש, ווייל די טוריסטען זענען מעהרסטענטיילס אַמעריקאַנער. די סאָוויעטען האָבען ערוואַרט, אַז הײַיאָהר וועלען קומען קיין רוסלאַנד 20,000 טוריסטען, אָבער צוליב דעם קריזיס זענען געקומען בלויז 10,000.

צו די טוריסטען בעציהט מען זיך אין רוסלאַנד מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט. זעהר פיל איבערזעצער און בעגלייטער פיהרען אַרום די טוריסטען איבער די מוזעאומס און אַנדערע מערקווירדיגע ערטער און בעדינען זיי אויף דעם העפליכסטען אופן. די טוריסטען, וועלכע ווילען זעהן מעהר, ווערען געפיהרט איבער דער וואָלגע, קיין קאַווקאַז און אין אַנדערע געגענדען פון סאָוויעט-רוסלאַנד.

צווישען די טוריסטען געפינען זיך פיל סטודענטען, לעהרער און בכלל אינטעליגענטען, וועלכע שטודירען עקאָנאָמישע און סאָציאַלע פּראָבלעמען. די אַלע פאָהרען אָהער נישט כדי זיך צו ווײַלען, נאָר כדי צו בערייכערען זייערע קענטענישען. צווישען די טוריסטען געפינען זיך אויך פיל רוסען, וועלכע זענען איצט בירגער פון אַנדערע לענדער און בוצען אויס די געלעגענהייט זיך צו זעהן מיט זייערע קרובים און פרײַנד.

דער קאָרעספּאָנדענט דערצעהלט, אַז די טוריסטען בעציהען זיך מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט צו אַלסדינג, וואָס זיי הערען און זעהען, אָבער טיילמאָל ווײַזען זיי אַרויס סקעפּטיציזם. אַזוי האָט איין טוריסט, ווען ער האָט זיך געהאָט אָנגעהערט וועגען די גרויסע אויפטוען פון דער „פּיאַטילעטקע“, פלוצים געווענדט מיט אַ פראַגע: „און וואָס קלערט איהר צו טון מיט די פליגען אין גראַנד האָטעל“?

10—15 טויזענד יוד. שטאַטסלאָזע אין טשעכאָסלאָוואַקיי

פּראָג. (יט"א) לויט די לעצטענס געזאַמעלטע ידיעות, געפינען זיך הײַנט צו טאָג אויפ'ן שטח פון טשעכאָסלאָוואַקיי פון 10 ביז 15 טויזענד יודען, וועלכע בעזיצען נישט די טשעכאָסלאָוואַקישע בירגערשאַפט. מען ערוואַרט, אַז אין די נאָהענטסטע חדשים וועלען געמאַכט ווערען געוויסע פערלייכטערונגען, וואָס וועלען ערלויבען פיל שטאַטסלאָזע צו בעקומען די טשעכאָסלאָוואַקישע בירגערשאַפט.

מעבעל-פאַבריק פון
L. Salomonowicz
Łódź, Piłsudskiego 66,
tel. 134-25
עמפּפעהלט זיינע בעקאַנטע
לוקסוס-מעבעל
אין גרויסען אויסוואַהל
נײַעסטע פאַסאָנען
פון פּאַריז. עדעל-האָלץ.
בעמערקונג:
פון 1-טען אויגוסט ה. י. זענען די פּרייזען בעדייטענד רעדוצירט.

אַזאַ פאָרשטעלונג ווי הײַנט איז נאָך אין „פילהאַרמאָניע“ נישט געווען!

קרוב 4,000 יודען פערלאָזען קאַלינינדאָרף

אין משך פון פערגאַנגענעם יאָהר

מאָסקווע. (יט"א) דער „עמעס“ פּערעפענטליכט אַן אַלאַמירענדען אַרטיקעל וועגען דעם מצב פון די יודישע קאָלאָניעס אין קאַלינינדאָרפער ראַיאָן. פון יולי 1930 ביז יולי 1931 האָבען פערלאָזען קאַלינינדאָרף אַן ערך 4.000 יודישע קאָלאָניסטען. די צאָהל אײַנוואוינער אין קאַלינינדאָרף איז געפאַלען פון 15.408 אויף 11.465. צוויי דריטעל פון די יודישע קאָלאָניסטען, וואָס האָבען זיך בעזעצט אין קאַלינינדאָרף דעם פאָריגען פריהלינג האָבען זיך אין משך פון דעם פערגאַנגענעם יאָהר צוריקגעקעהרט אין זייערע שטעטלעך.

דער „עמעס“ קומט צום אויספיהר, אַז עס מוזען אָנגענומען ווערען ענערגישע מיטלען, כדי נישט דערלאָזען צום ווייטערען אָפּפלוס פון קאַלינינדאָרפער ראַיאָן. אַלס מאָטיווען, פאַרוואָס די קאָלאָניסטען פערלאָזען די קאָלאָניעס, ווערט אָנגעוויזען, אַז זיי האָבען נישט בעקומען די בהמות, וועלכע מען האָט זיי פערשפּראָכען און מען האָט אויך נישט געזיכערט זיי קיין שפּייז-פּראָדוקטען אין די קאָאָפּעראַטיווען, די פּערספּעקטיווען אויף דעם קומענדען ווינטער זענען געווען נישט איבעריג גוט און דאָס האָט בעוואויגען די קאָלאָניסטען צו פערלאָזען די קאָלאָניעס.

דער „עמעס“ פאָדערט, אַז מען זאָל ענערגיש מאַכען אַ סוף מיט דער הפקרות פון דער אַדמיניסטראַציע און בעשטראָפען די בעאַמטע, וועלכע בעציהען זיך ברוטאַל צו די קאָלאָניסטען. מען מוז יעדען קאָלאָניסט בעזאָרגען מיט די נויטיגע פּראָדוקטען פון די קאָאָפּעראַטיווען און מאַכען איהם פעראַנטוואָרטליך פאַר דער אַרבייט, וועלכע ער דאַרף אויספיהרען.

יודיש פאָלקס-טעאַטער, זגערזשער 17
דיר. נ. גאָלדשטיין.
3 גרויסע אָפּערעטען-שלאַגערס 3
מיט'ן אָנטייל פון די בעליבטע אַרטיסטען
ש. הערשקאָוויטש | ה. באַלבירסקי
פּרעזידענט פון אַלע קאָמיקערס אין פּוילען | בעקאַנטער זינגער און פּאָעט-קאָמיקער
אויסערגעוועהנליך פריהליך = קאָמישער אָפּערעטען = רעפּערטואַר!
יעדע פאָרשטעלונג אַן אוצר פון מוזיק, א קוואַל פון הומאָר, א ים פון יודיש-פאָלקסטימליך לעבען
פרייטאָג דעם 21 אויגוסט, 9 אין אָווענד
פּרייזען פון 60 גר. ביז 2 זל.
„דאָס מוטער = האַרץ“
אין 4 אַקטען מיט געזאַנג און טענץ.
אשרלעמעל—הערשקאָוויץ, דניאל—באַלבירסקי
שבת דעם 22 אויגוסט, 4 אַ זייגער נאָכמ.
צו ביליגע פּרייזען דער גרעסטער שלאַגער פון גאָלדפאַדען'ס קאָמישע אָפּערעטען
„ביידע קוני לעמעל“
קוני-לעמעל—הערשקאָוויץ, מאַקס—באַלבירסקי
שבת דעם 22 אויגוסט, פּונקט 9.15 אָוו.
„שבת קודש“ (חיה שמניה)
קאָמישע אָפּערעטע פון שאַניש-יודישן לעבן
אין 5 אַקטען פון ז. פיינמאַן.
זונטאָג דעם 23 אויגוסט, 9.30 אין אָוו.
צו פּאָפּולערע פּרייזען
„דאָס מוטער = האַרץ“
אין 4 אַקטען מיט געזאַנג און טענץ.
א ספּעציעלער גרויסער כאָר און אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון מ. קאָכאַנאָווסקי
עס נעמען אָנטייל: פרויען: בלאָט, לובאַרטאָווסקא, פּאָזנאַנסקא א. אַ., מענער: אייזענבערג, באַלבירסקי, גוטמאַן, הערשקאָוויטש, טופּמאַן, לודנער, פּאָזנאַנסקי

קלאַנג-פילם-טעאַטער
„CASINO“
הײַנט און פאָלג. טעג!
גרויסער פילם, וואָס איז בעשאַנקען געוואָרען מיט אַ גאָלדענעם מעדאַל
רעאַליזאַציע פון John Ford א. ג.
„מאַנער אהן פרויען“ (U.13)
גיגאַנטיש מייסטערווערק פון מענשליכע ליידענשאַפטען און העלדישע הערצער, מעכטיגע עפּאָפּיי, פון אָהן-נאָמענטליכע העלדען. טראַגעדיע פון דער מאַנשאַפט פון'ם אונטערוואַסער-שיף אויפ'ן גרונד פון ים. — — אין די הויפּטראָלען:
K. Mac Kenna, Paweł Page א. א.
אויסער'ן פּראָגראַם: פּאַקס-פּראָדוקציעס און לאַנד-אַקטואַליטעטען.
אָנהויב פון די פאָרשטעלונגען 6 אַ זייגער נאָכמ יום-טוב אָנהויב 12 אַ זייגער בייטאָג. פּרייזען פון די פּלעצער אויף די פריהמאָרגען-פאָרשטעלונגען צו 50 גר. און 1 זל.

שויז זונטאָג, דעם 23 אויגוסט
די שלאַגער-פערוויילונג איז העלענאָוו!
וואָס וועט דאָרט פאָרקומען?
טויזענדער ווונדערפּולע פאַנטאָן — | רענאַ רענסקאַ פון „דאַברי וויעטשור“
אין דער פאַנטאָן=לאָטעריע | צעהנדליגער איבעראַשענדע
ערשטקלאַסיגע אָרקעסטערס | פערוויילונגס-אימפּראָזעס
דאַנסינג אויף דער פרייער לופט | אייגענער גרויסער בופעט
שמעון דזשיגאַן פון „אַררט“ | ביליגע פּרייזען פון בילעטען
אילומינאַציע | פייערווערק
די גאַנצע הכנסה
לטובת דער נאַכט-פּאָגאָטאָוויע ביי „לינת-הצדק“.

Prywatne POGOTOWIE LEKARSKIE
ZIELONA 6,
Telefon 12-333
tel. 12-333
tel. 12-333
ערטיילט דרינגענדע ערצטליכע הילף אין אַלע פּלוצימדיגע פאָרפאַלען צו יעדער צייט בייטאָג און ביינאַכט ווי אויך אין אַלע אַקושעריע און גינעקאָלאָגישע הילף.

דאָס עלעגאַנטע לאָדז
קויפט אײַן די גאַנצע קאָסמעטיק נאָר אין דער ערשטער רענאָמירטער
קאָנקורענץ-פּערפומעריע
פון דער פירמע
J. DRUKIER
ZAWADZKA 5, TEL. 175-92
וואָס בעזיצט צום איצטיגען זומער-סעזאָן דעם רײַכסטען אויסוואַהל פון די נײַעסטע
פּערפומען, טואַלעט-זייפען, קרעמען, פּודערן, קעלנישע בלומען וואַסערן
בעמערקונג: ביי יעדען איינקויף ווערט צוגעגעבען א קופּאָן אויף ווערטפולע פּרעמיעס. פאַר אַנגראָסיסטען בעדייטענדער ראַבאַט. פאַר אַנגראָסיסטען — ראַבאַט

אָרימקייט
פונ'ם בירגער און רייכקייט פון דער מלוכה

אין דער צייט פון דער אינפלאַציע האָט וויטאָס, דער דעמאָלסדיגער פּרעמיער, געזאָגט: איהר בירגער ווילט זיין רייך און דער מלוכה לאָזען אין אָרימקייט; מיר ווילען מאַכען קאַפּויר, די מלוכה זאָל זיין רייך און דער בירגער אָרים.

וויטאָסעס נבואה איז מקוים געוואָרען בלויז אויף דער העלפט, דער בירגער איז טאַקע געוואָרען אָרים, אָבער די מלוכה איז נישט געוואָרען רייך.

ס'האָט זיך געדוכט אין פּלוג, אַז דער פּוילישער בירגער פאַרמאָגט אומאויסשעפּליכע מעגליכקייטען, רייך צו מאַכען אויב נישט זיך אַליין, איז לכל הפּחות דער מלוכה. און עטליכע יאָהר איז טאַקע אַזוי געגאַנגען. דער בירגער האָט אָנגעשטרענגט זיינע לעצטע קאָמבינאַציע־פעהיגקייטען, פערוואַנדעלט אַרבייט און איניציאַטיוו אין געלד, די רעגירונג האָט מיט איהר שטאַרקער האַנד געשאַפען די נויטיגע בעדינגונגען פאַר דער סטאַביליטעט פון דער לאַגע, האָט אויך אויפ'ן דאָזיגען סמך געקריגען אַביסעל פרעמדע וואַלוטע און די מלוכה האָט געהאַט די מעגליכקייט, צו שעפען גענוג שפע פאַר איהרע בודזשעטען.

און ווען דער בירגער האָט געאָכצט און געקרעכצט, גע'טענה'ט, אַז די פּאָמפּע זויגט אויס פון איהם זיינע לעצטע כוחות, האָט מען איהם נישט געגלויבט, ביז... ביז ס'האָט זיך אין דער קאָסע פון בירגער אַרויסגעוויזען דער דעק.

פּריוואַטע אונטערנעהמונגען זענען אונטערגעגאַנגען אָדער פערקלענערט געוואָרען. אויך די מאָנאָפּאָליזירטע און עטאַטיזירטע מלוכה־אונטערנעהמונגען זענען אָפּגעשוואַכט געוואָרען, די הכנסה־בודזשעטען פון דער מלוכה האָבען אָנגעהויבען אַרויסווייזען גרויסע בלייזען.

דאָ האָט מען דערזעהען די פאַלשקייט פון וויטאָסעס טעאָריע. ס'קען נישט זיין קיין רייכקייט אין דער מלוכה, ווען דער בירגער איז אָרים.

וואָלט נאָך דער אומגליק נישט געווען אַזוי גרויס, ווען די מלוכה וואָלט געקענט, פּונקט ווי דער בירגער, זיך צופּאַסען צו דער לאַגע, לאָזען איינשרומפּען איהרע הוצאות אין פערגלייך מיט די איינגעשרומפּענע הכנסות. איז אָבער די צרה, וואָס די מלוכה, ווי אָרים זי זאָל נישט זיין, מוז איבערבלייבען ביי איהרע רייכע השגות. זי קען זיך נישט איינשרומפּען, צופּאַסען, מוז קנייפּען דעם בירגערס באַקען, כדי איהר פּאַרב זאָל שטיין....

דערצו שטויסען איהר איהרע חברטעס, די אַנדערע מלוכות, וואָס האָבען איהר אַריינגענומען אין איראָפּעאישען קאַראַהאַד. יענע האָבען אויך גענוג צרות און ברעכען זיך די קעפּ, ווי אַזוי פון קריזיס אַרויסצוקריכען. אָבער ביי זיי איז נאָך נישט „באו מים עד נפש", זייער בירגער איז נאָך נישט אַזוי פעראָרימט און אויסגעפּאָמפּעט, זיי קענען נאָך לעבען פון הכנסה־שטייער, ווייל דער בירגער האָט איינטראַג, ביי אונז איז דער הכנסה־שטייער דאָך אַ קאַריקאַטור, ביי אונז הייסט מען דאָך צאָהלען דעם דאָזיגען שטייער אַזוינע מענשען, וועלכע פערדינען נישט גענוג אויף ברויט, ביי אונז מוז די מלוכה לעבען פון אומזאַץ־שטייער, פון די אַזוי־גערופענע „זבין וזבין"־טראַנזאַקציעס, וועלכע ווערען שוין לאַנג געפיהרט, אין זייער גרעסטען רוב אָן געלד, נאָר אויף סימנים, אויף צוטרוי, דערפון מוז עס די מלוכה אָנפיהלען איהר אוצר.

איז טאַקע זייער שלעכט אונזערע מיניסטאָרען וואַרפען זיך ווי די פיש אין וואַסער. אַט רעדען זיי וועגען אַ שטייער־מאָביליזאַציע, אַט לייקענען זיי עס אָפּ, אַט שמועסט מען וועגען אַ „קלייבעם שטייער" — פון פּרוטות זאָל ווערען רענדלעך — אָבער אויך די פּרוטה איז שוין קענטיג אויסגעגאַנגען פון טאַש.

איצט גלויבט מען שוין דעם בירגער, אַז ער האָט נישט, אַז ער קען נישט געבען, אָבער מיט'ן גלויבען קען מען גאַרנישט מאַכען.

דאָס איינציגע, וואָס מ'געווינט פון דער איצטיגער סיטואַציע, איז די אָנלערנונג, אַז די קאַלקולאַציע וועגען דער אָרימקייט פונ'ם בירגער און רייכקייט פון דער מלוכה איז אַ פאַלשע. דער בירגער איז דער יסוד פון דער מלוכה, און אַז דער פונדאַמענט פּרוכנעוועט, קען דער בנין נישט שטיין פעסט.

אָט די תורה, אויב מ'וועט זיך מיט איהר אַדורכדרינגען, וועט מוזען ברענגען צו נייע אויספיהרען, וועלכע זאָלען אַוועקשטעלען די מלוכה אויף אַ פעסטען גרונט און נישט אויף יסודות פון אויסגעפּשטלטע טעאָריעס.

פּ. ס.

אכטונג, דאמען!

דערמיט מאך איך באַקאַנט מיין געעהרטע קונדשאַפט, אז אין מיין

דאמען־שניידער־אטעליר

L. APPEL

ŁÓDŹ, GDAŃSKA 15

prawa oficyna, parter

איז אָנגעקומען די נייעסטע

הערבסט־ און ווינטער־זשורנאַלען

ס'ווערען אָנגענומען זעמטליכע בעשטעלונגען צו צוגענגליכע פּרייזען.

רעעלע בעהאַנדלונג! פּינקטליכע אויספיהרונג! קומט און איבערציִיגט אייך!

דער פּאָליטישער מאָמענט
ערנסטער ווירטשאַפטליכער קריזיס אין ענגלאַנד

ראַמזיי מאַקדאָנאַלד, דער ענגלישער פּרעמיער, האָט אָנגעקענט אַלס ענטשפּרעכענד איבערצורייסען זיין אורלויב, וועלכען ער האָט פערברענגט אין שאָטלאַנד, און צוריקגעקומען קיין לאָנדאָן, גלייכצייטיג זענען אויף זיין פאָדערונג זיך צונויפגעפאָהרען אַנדערע מיטגלידער פון קאַבינעט. אויב מ'וועט נעהמען אין אַכט, אַז די פּאַרלאַמענטאַרישע טראַדיציע אין ענגלאַנד פערלאַנגט, אַז דער אורלויב פון פּאַרלאַמענט און פון דער רעגירונג זאָל געשוינט ווערען אַזוי, ווי די דאָזיגע צוויי אינסטיטוציעס ווערען געשוינט בעת דער אַרבייט — ווייזען אָן די פּלוצלונגיגע זיצונגען פון דער ענגלישער רעגירונג דערויף, אַז אין ענגלאַנד קומען פאָר זאַכען וואָס פערלאַנגען מצד דער רעגירונג אַ באַלדיגע אַקציע.

מ'ווייסט גאַנץ גוט וועגען וואָס ס'האַנדעלט זיך. דער ספּעציעלער קאָמיטעט פון 7 פּערזאָן אונטער דער אָנפיהרונג פון זשאָרזש מאַי, האָט פערענדיגט די נאָכפאָרשונגען וועגען דער פינאַנציעלער סיטואַציע פון לאַנד. דער רעזולטאַט פון די פאָרשונגען איז אַ פאַטאַלער, נישט איינגעהענדיג אין איינצעלהייטען האָט די מעהרהייט פון קאָמיטעט פעסטגעשטעלט, אַז דער איצטיגער בודזשעט וועט סוף מערץ 1932, דאָס הייסט סוף בודזשעט־יאָהר, אויפווייזען דאָס פערגרעסערען זיך פון די הוצאות איבער דעם פּרעלימינירטען בודזשעט מיט 62 מיליאָן פונט און דאָס פערקלענערען זיך פון די הכנסות מיט 57 מיליאָן פונט. אַזוי אַרום וועט דער אַלגעמיינער דעפיציט אין בודזשעט בעטרעפען 109 מיליאָן פונט, דאָס הייסט איבער 5 מיליאַרד 200 מיליאָן זלאָטעס.

דער דאָזיגער קאָמיטעט האָט זיך נישט בעגרעניצט פעסטצושטעלען דעם פאַקט, נאָר האָט גלייך אויפגעגעבען פערהיטונגס־מיטלען. דעם קאָמיטעט האָט זיך איינגעגעבען צונויפצושטעלען אַ באַלדיגען אָפּשפּאָרונגס־פּראָגראַם פון דער רעגירונג. אַ פּראָגראַם וועלכער וואָלט געבראַכט 96 מיליאָן פונט אָפּשפּאָרונגען, איבער צוויי דריטעל פון דער דאָזיגער סומע 66,5 מיליאָן פונט, לעגט דער קאָמיטעט פאָר צו בעקומען פון פערקלענערען אויף 20 פּראָצענט די אונטערשטיצונגען פאַר אַרבייטסלאָזע, און דאָס איז דער צענטראַל־פּונקט פון גרויסען קאָנפליקט וואָס קומט פאָר צווישען דער רעגירונג און אָפּאָזיציע אין צוזאַמענהאַנג מיט דער איצטיגער סיטואַציע.

דאָס פּראָבלעם וואָס שטעהט פאַר'ן קאַבינעט פון מאַקדאָנאַלדען איז זעהר קאָמפּליצירט, דער ווירטשאַפטליכער קריזיס אין ענגלאַנד איז דערגאַנגען גאָר ווייט, די וואַלוטע, ווי דאָס האָבען בעוויזען די לעצטע וואַקלונגען פון פונט, איז זעהר נישט זיכער. לויט דעם היי־יעהריגען גערעטעגיש קען מען פאָראויסזעהען, אַז 12 מיליאָן בוימוואָל וועט בלייבען נישט פערקויפטערהייט, און דער מיטען פון היינטיגען חודש זענען די קורסען אויף די בירזשעס אין ליווערפּול און מאַנטשעסטער שטאַרק געפאַלען ביים אַקאָמפּאַניאַמענט פון דער אַלגעמיינער פּאַניק, גלייכצייטיג זענען אין דער דאָזיגער צייט נאָטירט געוואָרען די נידריגסטע פּרייזען אויף בוימוואָל, וועלכע זענען נאָטירט געוואָרען זייט 30 יאָהר.

ווי אַזוי־זשע זאָל קומען צו אַ גלייכגעוויכט פון ענגלישען בודזשעט? ס'וואָלט פערשטעהט זיך געווען פּשוט צו פאָלגען די עצה פון מאַי'ס קאָמיטעט און פערקלענערען די אונטערשטיצונגען פאַר אַרבייטסלאָזע, אָבער ביים רודער שטעהט דאָך איצט די סאָציאַליסטישע רעגירונג און זאָל די רעגירונג בעגעהען אַזאַ שריט, וועט זי האָבען געגען זיך אַלע סאָציאַליסטען און די פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען, אויב ווידער די רעגירונג זאָל פאָלגען די עצה פון די פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען און צודריקען די שטייער־שרויף, וואָלט דאָס ווידער אַרויסגערופען די שאַרפסטע אָפּאָזיציע סיי אין דער קאָנסערוואַטיווער פּאַרטיי און סיי אין דער ליבעראַלער. וועלכען וועג זאָל אַלזאָ די ענגלישע רעגירונג אויסוועהלען?

ענגלאַנד לעבט זייט אַ ריי יאָהרען שוין איבער איהרע מעגליכקייטען, איצט — ווען דער קריזיס איז דערגאַנגען צו דער דאָזיגער מדרגה – דערמאָנט מען זעהר אָפט אין דער ענגלישער פּרעסע, אַז אייגענטליך איז די איצטיגע רעגירונג פון דער לייבאָר־פּאַרטיי נאָר מיטפערענטוואָרטליך פאַר דער היינטיגער לאַגע אין לאַנד, ווייל אויך די פריהערדיגע רעגירונגען האָבען דערצו צוגעלעגט אַ האַנד. די קאָנסערוואַטיסטען ווערען בעשולדיגט, אַז נישט קוקענדיג אויף דעם האַנדעלס־קריזיס (דאָס אַרויסשטויסען ענגלאַנד פון די מערק פון אַ ריי לענדער און די שוועריגקייטען פאַר'ן ענגלישען עקספּאָרט קיין איראָפּע) האָט די קאָנסערוואַטיווע רעגירונג ווייטער פערגרעסערט סיי דעם בודזשעט און סיי די שטייערען, אויך לאָיד זשאָרזש און די ליבעראַלע פּאַרטיי האָבען רעקאָמענדירט אַ פינאַנציעלע פּאָליטיק פון אַ ברייטער האַנד און ס'איז געבערענגט געוואָרען צום איצטיגען קריזיס.

אַזוי אַרום איז די לאַגע אין ענגלאַנד אַ זעהר ערנסטע. מ'רעדט אַפילו וועגען שאַפען אַ רעגירונג פון „נאַציאָנאַלער מינדערהייט", וועלכע זאָל בעשטעהען פון אַלע דריי ענגלישע פּאַרטייען אין פּאַרלאַמענט. צווישען די קאָנסערוואַטיסטען פון איין זייט און דער לייבאָר־פּאַרטיי פון דער אַנדערער זענען אָבער פערהאַן אַזעלכע ראַדיקאַלע אַנשויאונגען, אַז ס'איז שווער צו האָפען, אויף וועלכע ס'איז פערשטענדיגונג. פון דער אַנדער זייט ווידער, אויב די איצטיגע רעגירונג זאָל וועלען ראַטעווען דעם בודזשעט דורך פערגרעסערען די שטייערען, וועט די ליבעראַלע פּאַרטיי אָפּזאָגען איהר אונטערשטיצונג דער רעגירונג און וועט מעגליך מאַכען, אַז צו דער מאַכט זאָל קומען אַ ריין קאָנסערוואַטיווע רעגירונג.

די דאָזיגע קאָמפּליצירטע לאַגע האָט בעוואויגען די ענגלישע מיניסטאָרען, נישט קוקענדיג אויף דער אורלויב צייט, זיך ערנסט צו בעשעפטיגען מיט דער געשאַפענער לאַגע און מיט זוכען אויסגאַנגס־וועגען, וועלכע — ווי מיר זעהען — מ'קען נישט אַזוי לייכט געפינען.

דריי שעה צווישען היטלעראָווצעס...

ספּעצ. פאַר'ן „נ. פאָלקסבלאַט"

פון יוסף האָלענדער

——=:o:=——

שוין עפּעטער אין זיבען געהאַט זיך אַריינצוכאַפּען אין אַ פערזאַמלונג פון די היטלעראָווצעס נאָר תמיד, ווען ס'האָט געהאַלטען דערביי צו בעוויזען דאָס דאָזיגע העלדען־שטיק, האָב איך פּלוצים בעקומען האַרץ־קלאַפּעניש, הענט און פיס האָבען מיר אָנגעהויבען ציטער'ן, די אויגען האָבען גענומען שווינדלען און איידער וואָס און ווען — בין איך אַנטלאָפען, וואו דער פעפער וואַקסט.

וואָס דער אמת איז מיר איינמאָל יאָ געלונגען צו פערווילען אין אַ היטלעריש'ער סביבה. געשעהן איז דאָס אינ'ם יאָהר 1922 אין היטלערס רעזידענץ־שטאָט — מינכען. דער צופאַל האָט געוואָלט, אַז שפּאַצירענדיג אין שכנות פון גרויסען „וויזענפלאַץ" האָב איך אָנגעטראָפען אויף אַ מאַסען קונדגעבונג פון די היטלעראָווצעס, וואו „ער" אַליין איז אַרויסגעטרעטען מיט זיינער אַ דרשה, לאַנג האָב איך אָבער דאָ נישט געקענט פערבלייבען, נאָך עטליכע מינוטען האָב איך געהער'ט צווישען מיינע שכנים אַ שושקעריי, אויגען האָבען אָנגעהויבען גלאָצען, מיך אויסמעסטען פון קאָפּ ביז די פיס אַז ס'בלוט איז מיר געקומען אין פּנים אַריין. מיט פיבערהאַפטע בליקען, האָב איך זיך פאַרזיכטיג אַרומגעקוקט, זוכענדיג אַ פרייען וועג צו קענען מאַכען — ויברח. און גע'ראַטעוועט דעמאָלט פון דער פריקערער סיטואַציע האָט מיך טאַקע קיינער נישט ווי — היטלער גופא. בשעת ער האָט זיך צורעדט אין אויסטערלישען התלהבות און אַלעמענס אויגען האָבען איהם פונקעלדיג צוגעיובעלט, בין איך, בסוד סודות פערשוואונדען און אַזוי־ערנאָך ניצול געוואָרען פון גאָט ווייס, וואָסערע מינים שלעק... טרעפענדיג אַ טאָג שפּעטער מיינעם אַ קאָלעגע פון אַ בערלינער צייטונג און דערצעהלט איהם פון דעם גרויסען נס, האָט ער זיך הילכיג צולאַכט און דערנאָך אָט וואָס געזאָגט: „ווען היטלער זאָל וויסען, דאָס זיין התלהבות האָט געראַטעוועט אַ יודען פון קלעפּ וואָלט ער זיין צינג געלאָזט טוב'לען אין פייער"...

דערפאַר איז מיר אָבער ערשט נישט לאַנג איינגאַנצען געלונגען אַדורכצוהאַלטען פולע דריי שעה צווישען טויזענטער היטלעראָווצעס. זייענדיג אין נירנבערג און לייענענדיג, דאָס צוויי נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישע קאָפּ־קעפּ, איינער אַ פּראָטעסטאַנטישער גלח, דער צווייטער אַ אוניווערזיטעט־פּראָפעסאָר וועלען רעדען איבער „די גאָלדענע אינטערנאַציאָנאַלע פון יודענטום". האָב איך געפאַסט אַנ'איינזערנעם בעשלוס, ס'זאָל קאָסטען וואָס עס וויל, איך מוז געהען אַהינצו און הער'ן. און פאַר וואָס טאַקע נישט? די טעמע פון אָוונט איז דאָך מיר געווידמעט! אייגענע, כ'מיין יודישע און מאַנכע יודענפיינטליכע דרשות הער'ט מען גאַנץ געהענדיג יאָהר, פאַרוואָס נישט אויך הער'ן, וואָס דער שונא האָט צוזאָגען, אפשר ווייסט ער עפּעס אַזעלכעס, וואָס פאַר אונז איז עס אַ „סוד" אויסצוזאָגען? און צוליב נאָך עפּעס האָט עס מיך געצויגען אויף דעם היטלערישען אָוונט: כ'האָב געוואָלט מיט אייגענע אויגען אַ קוק טון אויפ'ן הויפּט־רעדנער, דעם גלח שטייגלער און אָראָפּלייענען פון זיין פּנים צי ס'איז אמת דאָס ער איז פון יודישער אָפּשטאַמונג אָדער איז עס נישט געשטויגען און די גאַנצע מעשה איז נישט מעהר ווי אַ „אויסטראַכטעניש" פון יודען... עטליכע מינוטען פאַר'ן אַריינגעהען האָב איך, כסדר געהאַלטען אַ שפּיגעלע פאַר'ן פּנים און געהאַלטען אין איין בעטראַכטען זיך אויף וויפיל פּראָצענט כ'זעה אויס און אויף וויפיל כ'זעה נישט אויס ווי אַ יוד. מילא מיט די אויגען אויבען און סתם פּנים, האָב איך ביי מיר געטראַכט, קאָן מען זיך יאַקאָש אַדורכשלאָגען, נאָר וואו טוט מען אַהין די פּאַרציע נאָז און די אין סיף־שוואַרץ איינגעשטונקענע האָר. אַ גלעט איבער דער נאָז, אַ גלעט און נאָך אַ קוועטש, אָבער הויקער בלייבט הויקער, נישט געהאָלפען אַלזאָ קיין אַנדערען אויסוועג סיידען מאַכען אַ געקינצעלטען אָנשטעל ווי כ'וואָלט זיין אַ היימישער און זיך אַ לאָז טון גראָד אויס אויף גאָט'ס בערג. אַדורכשלאָגענדיג זיך צום אַריינגאַנג האָבען מיך די מונדורירטע שומרים לעגיטימירט און ווייזענדיג זיי מיינע אַ צייטונגס־לעגיטימאַציע מיט דייטשען לשון האָב איך מיר נאָך דערמיט אונטערגעהאָלפען, וואָס כ'האָב געזאָגט בכן די צייטונג איז דער אָרגאַן פון די דייטשען אין פּוילען... אַזוי אַרום בין איך בשלום אַדורך און אַריינקומענדיג אין זאַל אַריין האָב איך זיך אַדורכגעקוועטשט און פערנומען פּלאַץ אין אַ ווינקעל, וואו קיינער זאָל מיך נישט זעהען און איך זיי זאָל יאָ זעהען.

זעקס טויזענט מענשען האָבען אָנגעפילט דעם זאַל. ס'זענען מענשען פון אַלערליי שיכטען, פון אַמאָליגען הויכען אָפיציר ביז צום פּשוט'ען אַרבייטער. דעם גרעסטען פּראָצענט פון די פערזאַמעלטע מאַכען אויס — די ווייבער. היסטערישע בעצויגענע פּנימער מיט צורייצטע בליקען, וואָס גאַרען נאָך אַ קיצעל וואָס זאָל נאָך מעהר פערשאַרפען זייערע אַפּעטיטען.

די שטורם־אָפּטיילונגען בעגלייט פון מוזיק מאַרשיר'ען אין זאַל אַריין. שטורמישע קבלת־פּנים־אויסגעשריי'ען ווי: „דייטשלאַנד ערוואַכע, יודאַ פערעקע" די מוזיק שפּילט מיליטערישע נצחון־מאַרשען, דער עולם פייפט אונטער די מעלאָדיע פון „זיגרייך ווילען מיר פראַנקרייך שלאָגען" א. אז. וו. „שטיל בלייבען!" — רופט די באַסאַווע שטים פון אויבערשטען היטלער־גאַרדיסט, אַ תרועה און נאָך אַ תקיעה גדולה — אַ טויט־שטילקייט אַרום און אַרום. גאָר איינגיכען הילכט אָפּ אין זאַל די בראַוואָ־פּאַטשעריי פון טויזענטער הענט און באַלד דערויף דאָס היטלער־ליד, אַ מין טרייהייט־שבועה פאַר'ן פיהרער, געזונגען פון אַלעמען.

דער פאָרזיצער עפענט די פערזאַמלונג מיט פאָלגענדע ערקלערונג: דאָס יודענטום, וועלכעס קאָן נישט סובל זיין וואָס אונזער בעוועגונג ווערט פון טאָג צו טאָג רייכער אין טעוטאָנישע פערזענליכקייטען האָט פערשפּרייט אַ שמועה, בכן אונזער היינטיגער הויפּטרעדנער גלח שטייגלער איז — אַ יוד! (אַ געמורמעריי און אַלערליי צווישענרופען) מיר האָבען מיט דער מיטהילף פון גלח שטייגלער די זאַך אויף גענוי חוקר ודורש געווען און אַרויסבעקומען דעם אמת. איבערגענס וועט איהר זאָפאָרט האָבען די געלעגענהייט איהם צו זעהען און אַזוי אַרום געוואויר ווערען, דאָס ער געהער אונז...

אַ קליין־וואוקסיג גראָב־בייכיגער בעווייזט זיך פאַר'ן עולם אַ פערבלאַסט פּנים מיט אויגען און אַ נאָז פון סעמיטישער ספּעציפישקייט. זיין ציטערדיגע שטים ווער'ט וואָס אַמאָל מעהר זיכערער. אָנהויבען הויבט ער אָן, דאָס ער קאָן נאָכווייזען אויף אַ גערמאַנישען יחוס־בריף ביז אויף דריי דורות (צווישענרוף: מינדעסטענס צעהן מוססען עס זיין) דערויף דער רעדנער: איך דאַרף נאָר בלויז דערמאָנען פעפערקאָרן און בישאָף ראַנצער און ס'איז בעוויזען אַז דער אַנטיסעמיטיזם קאָן אַם בעסטען בעגרינדעט ווערען פון יודען גופא. נאָר זיי האָבען אונז דערמעגליכט אַריינצוקומען אין היכל פון די אייגענע סודות (צווישענרוף: זיע זינד פערדעכטיג). זייענדיג אויפ'ן מלחמה־פּלאַץ אַלס פעלדגייסטליכער האָב איך געהאַט די וואַהל צו ראַטעווען אַ דייטש־יודישען זעלנער אָדער אַ שונא, איך האָב קיינעם נישט געראַטעוועט (שטורמישער בייפאַל, רוף: זאָ שפּריכט איין דויטשער) — די קירך אונזערע מוז זיך בעפרייען פון אַלטען טעסטאַמענט, אונזער לאָזונג איז די דייטשע קירך, — ווען דער לעצטער יוד וועט אַרויסגעיאָגט ווערען פון דייטשלאַנד וועט זיך אונז גאָט בעווייזען צום צייכען פון אויסדערוועהלשקייט...

דער צווייטער רעדנער האָט געפּאָדערט נומערוס קלאַוזוס און דערצעהלט אַז צוליב דער גרויסער צאָהל פון יודישע דאָקטוירים וואַקסט די שטערבליכקייט פון די דייטשען. רעדענדיג ווייטער וועגען די גרויסע דייטשע דענקער האָט ער אָט וואָס געזאָגט: מען האָט די ווערק פון אונזערע גרויסע פערפלאַכט און געפעלשט, זיי אויסגעטייטשט אויף יודישע. פילעס און געטע, קאַנט, העגעל און בפרט ניטשע איז גאָרנישט זייער גייסטיג אייגענטום... דער נייער דייטשער וואָטאַן — אַדאָלף היטלער איז דער געזאַלבטער, וואָס וועט אונז אויסלייזען און קומען וועט די דאָזיגע אויסלייזונג אַלס דער פּועל יוצא פון אַ בלוטיגע מלחמה געגען יודענטום. (אַלע שטעהען אויף פון זייער'ע פּלעצער און זינגען דאָס ליד פון „ווען אויך בלוט שפּריצט").

* * *

שוויס האָט בעגאָסען מיין פּנים, מיין קערפּער האָט געפיבער'ט. דריי שעה לאַנג געזעסען איינגעצוימט צווישען טויזענטער טויט־פיינט אונזערע. די מינדעסטע אוי־זאַך אָדער גלאַט אַ אומגליקליכער צופאַל און — אַנ'עק!...

און געלערנט האָב איך פון דעם אָוונט פאָלגענדעס: די היטלעריסטען האָבען אַ גאָר קנאַפּען חוש הריח, ווייל פערצעהן טעג שפּעטער האָט די אַנטיסעמיטישע פּרעסע געבראַכט די ידיעה: „גלח שטייגלער איז אויס דער היטלער־פּאַרטיי אויסגעטרעטען"!

הייסט עס, דאָס מען מוז האָבען א „יחוס־בריף" ביז צעהן דורות.

——=:o:=——

לאָדז, 21 אויגוסט 1931

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 21 אויגוסט 1931

„אחד הרבנים המרגישים"

(אינטימע שמועסען)

פון ש. י. סטופּניצקי

מיט העכער דרייסיג יאָהר צוריק איז עס געווען. דאַמאָלס ווען דער ציוניזם האָט אָנגעהויבען די ערשטע טריט, ווען פון אַלע זייטען האָט מען איהם געלייגט שטיינער אין וועג, ווען רבנים און גוטע יודען האָבען געשאָלטען און געפלוכט, דאַמאָלסט איז אַרויסגעטרעטען אין דער העברעאישער פרעסע אַ פערטיידיגער, וועלכער האָט זיך בעהאַלטען אונטער'ן בעשיידענעם נאָמען „אחד הרבנים המרגישים" (אַ רב וואָס פיהלט). דאָס האָט געדאַרפט הייסען, אַז אין דעם ענין האָט נישט נאָר דער שכל אַריינצוזאָגען, נאָר מען דאַרף אויך פיהלען און מיטפיהלען די יודישע צרות, אַז דאָס האַרץ האָט אויך עפּיס אַריינצוזאָגען. און דער שרייבער האָט ווירקליך אַרויסגעוויזען אַ הייס יודיש האַרץ, אַ פלאַמענדען טעמפּעראַמענט, אַ שאַרפע פעדער און אַ שכל הישר. אין יענער צייט איז עס געווען אַ געשעהעניש אויף דער יודישער גאַס. די לעזער האָבען געפרובט טרעפען ווער איז עס דער בעהאַלטענער רב, וואָס שרייבט גאָר נישט מעשה רב, שיט נישט מיט מאמר חז"ל נאָר רעדט קלאָהרע, פלאַמפייערדיגע ווערטער און קען זיך אַזוי שאַרף און שניידיג אויסדריקען. יאָהרען לאַנג האָט ער געשריבען און אָבגעשלאָגען די אָנגריפען מצד דער אָרטאָדאָקסיע און קיינער האָט נישט געוואוסט ווער ער איז, ער איז יאָהרען לאַנג געווען אַ נסתר און ווען יחידים האָבען ענדליך ענטדעקט דעם סוד, אַז דאָס איז דער רב פון קליינעם שטעטעלע מילייטשיץ, בריסקער פּאָוויאַט, איז מען געווען ווי צעפּלעפט. אַזאַ מענש, אַזאַ שרייבער, אַזאַ רב, זיצט גאָר אין אַ פערוואָרפען שטעטעלע וואוהין מען קען גאָר נישט צוקומען, וואוהין ער'הערט נישט קיין באַהן, קיין שאָסע, אַ שטעטעלע וואָס מען קען זי אפילו אויף דער לאַנד־קאַרטע נישט געפינען! מען האָט דאַרום גענומען רעדען, אַז אַזאַ רב מוז מען אַרויסראַטעווען פון פּראָווינצער זומפּ, מען האָט גענומען רעדען, אַז מען בעהמט איהם קיין אָדעס, קיין מאָהילעוו אַז די שטעט וואו די ציונים האָבען אַ גרעסערע השפּעה, וועלען איהם אויסכאַפּען. אָבער ווען מען איז צו איהם געקומען מיט די פאָרשלאַגען און געבעטען ער זאָל אַרויסשטעלען זיין קאַנדידאַטור אין אַ גרויסע שטאָט, האָט ער זיי אויסגעלאַכט. ער האָט נאָך נישט בדעה צו פערבייטען זיין מילייטשיץ, וואו ער קריגט זיבען צעהן קערבלעך אַ וואָך שכירות, אויף אַ גרויסער שטאָט וואו מען צאָהלט אפשר צעהן מאָל אַזוי פיל און וואו עס איז דאָ עפּעס אויפצוטון. צו וואָס דאַרף ער אַזוי פיל געלד? צו וואָס די טרחה? ער איז צופרידען פון זיין שטעטעל, דאָס שטעטעל איז מיט איהם צופרידען הייסט וואָס דאַרף ער מעהר?

אַזוי האָט דער רב וואָס פיהלט, אין אַ משך פון יאָהרען בעשאָסען פון זיין בעהאַלטענער באַטאַריע די געגנער פון ציוניזם און האָט געהאַט גרויס ערפאָלג, ביז די בריסקער ציונים האָבען געמאַכט אַ פעהלער און האָבען דעם קליינשטעטעלדיגען תמים, וואָס איז אפשר קיינמאָל נישט אַרויסגעפאָהרען ווייטער ווי זיין פּאָוויאַט, געשיקט אַלס דעלעגאַט צו אַ ציוניסטען־קאָנגרעס, דוכט זיך, אַזש קיין לאָנדאָן. אָט די רייזע און די בעקאַנטשאַפט מיט די מנהיגים, וועלכע האָבען זיך געמאָהלען אין מח פון אַ רב אַ תמים גאָר אַנדערש ווי זיי זענען און זעהען אויס אין דער ווירקליכקייט, האָבען איהם שטאַרק ענטוישט, ער איז געקומען פון קאָנגרעס נאָך אַן אַנדער מענש. ער האָט זיך ענטוישט. ביי אַזאַ אויפריכטיגען מענש ווי ער איז געווען, האָט ער פון דער ענדערונג וואָס איז אין איהם פאָרגעקומען, קיין סוד נישט געמאַכט. ער האָט גלייך אויסגעדרעהט דעם דישעל און האָט אָנגעהויבען בעקעמפען דעם אָפיציעלען פּאָליטישען ציוניזם מיט זיינע מנהיגים. אָבער די ראָל איז אַ פיל שווערערע און אַ אונדאַנקבאַרע. פאַר איהם איז זי נאָך געוואָרען דאָפּעלט שווער, ווייל ער איז צו קיין אַנדער לאַגער נישט צוגעשטאַנען.

ער איז געבליבען הענגען אין דער לופטען, האָט געבלאָנדזשעט צווישען די פּאַרטייען און האָט אומעטום געזוכט און האָט אויך געפינען אַ שטיקעל זכות, אַ גוטע זייט און איז מיט דער ריכטונג געגאַנגען אַ געוויסע שטרעקע. אַ געוויסע צייט האָבען די געגנער פערשפּרייט אַ קלאַנג, אַז ער איז גאָר געוואָרען אַ בונדיסט! אין דעם קלאַנג איז געווען אַזוי פיל אמת, דאָס ער האָט געהאַט ווירקליך גרויסע סימפּאַטיעס פאַר דער סאָציאַלער און פּראָפעסיאָנעלער טעטיגקייט פון „בונד". נאַטירליך האָט ער נישט געקענט מסכים זיין מיט זיין א. ג. קולטור־אַרבייט. דאָסגלייכען האָט ער געהאַט סימפּאַטיעס פאַר דער פאָלקס־פּאַרטיי און האָט אפילו פערעפענטליכט אין יאָהר 1923 איינציגע אַרטיקלען אין אָרגאַן פון דער פּאַרטיי „דאָס פאָלק". דאָסגלייכען האָט ער אויסגענוצט די אָרטאָדאָקסישע צייטונג אום צו פערעפענטליכען אַרטיקלען געגען די ציונים. לויט זיין אומרוהיגען גייסט און אומבעשטימטער שטעלונג, האָט קיין צייטונג נישט געקענט אַלץ דרוקען וואָס ער שרייבט. ער האָט דאַרום געמוזט אויסגעבען די לעצטע גראָשענס אום צו דרוקען ווערק אין וועלכע ער האָט געזאַמעלט זיינע געדאַנקען און זיי געבראַכט אין דער עפענטליכקייט.

עס פערשטעהט זיך, אַז אויף אַזאַ פיהלענדען און דענקענדען מענשען, האָט דער וועלט־קריג געמוזט מאַכען אַ געוואַלדיגען איינדרוק. כאָטש ער האָט איהם איבערגעלעבט אין זיין קליינע נעסט מילייטשיץ, ער האָט דערום אָנגעשריבען אַ גאַנץ בוך איבער'ן קריג, אַ בוך וואָס קען נאַטירליך נישט קאָנקורירען מיט רעמאַרק און אַנדערע דערצעהלער. ער שטעהט אָבער אַ סך העכער פון אַלע קריגס־שרייבער, מיטן נביאישען פּאַטאָס וואָס שוועבט אויף איהם. אויב מען זאָל מיך פרעגען ווער עס דאַרף בעקומען דעם נאָבעל־פּרעמיע פאַר'ן שלום, וואָלט איך געהייסען עס איהם אָפּגעבען, ווייל ער האָט אויסגעדריקט דעם שאַרפסטען און טיפסטען פּראָטעסט געגען דער איראָפּעאישער כלומרשטער מאָראַל און האָט בלויז געשטעלט די צביעות און רשעות וואָס שטעקט אין איהר.

אין לעצטען יאָהר האָט ער ווידער פערעפענטליכט אַ ווערק איבער די „דריי זינד פון ישראל", אַ ווערק, וואָס איז גאָר עפּעס אויסטערליש, ווען מען ווייסט, אַז דאָס האָט געשריבען אַ רב. אין ווערק געפינען זיך דריי אַרטיקלען. דער ערשטער פערנעמט זיך מיט'ן ציוניזם. ער צעהלט אויף די זינד, בעהאַנדעלט די ענגלישע און יודישע פּאָליטיק, בעריהרט די אַראַבער־פראַגע א. א. וו. אין עצם איז דער גאַנצער אַרטיקעל נאָר אַ פירוש צו אחד העם'ס טענה, אַז תשועת־ישראל עתידה לבוא על ידי נביאים ולא על ידי דיפּלאָמאַטים. אַז יודען וועלען געהאָלפען ווערען דורך נביאים און נישט דורך דיפּלאָמאַטען, ד. ה. אַז אויך נישט פון אַ באַלפור־דעקלאַראַציע. אינטערעסאַנטער זענען די איבריגע צוויי אַרטיקלען.

אין אַרטיקעל איז געווידמעט תורה און פרומקייט. אין דעם אַרטיקעל טרעט ער אַרויס געגען דעם מוסר און פרומקייט מיט וועלכע מען שטאָפּט היינט אין די ישיבות די בחורים. ער טענהט, אַז דער עיקר איז נאָר תורה, נאָר לערנען, פרום ווערט מען שוין ממילא זיין און אויב אפילו נישט, איז אויך נישט קיין אומגליק. דער אַרטיקעל וואָס איז געשריבען ווי זיין שטייגער איז געווען, מיט טעמפּעראַמענט און גרויס בעגייסטערונג, גיט ער, אין אַ געוויסען זין, אַ פירוש צום בעקאַנטען ווערטעל וואָס מען דערצעהלט נאָך ר' חיים וואָלאָזשינער, וועלכער זאָל האָבען געזאָגט צו אַ בחור'ל וואָס האָט מאַריך געווען אין דאַווענען און געפּראַוועט דבקות: „דאַווענען האָסטו דאָך געקענט אין דער היים אויך, אַהער ביזטו דאָך געקומען לערנען!" אויך דער מחבר מיינט, אַז שטאָפּען די יוגענט מיט פרומקייט איז איבריג און אפשר גאָר שעדליך. דער עיקר איז תורה און נאָר תורה.

נאָך אינטערעסאַנטער איז דער לעצטער אַרטיקעל אין וועלכען ער טרעט אַרויס געגען די מגידים און משולחים, וואָס פאָהרען אַרום איבער דער פּראָווינץ און זאָגען מוסר דעם עולם. די ערביי דערצעהלען זיי מעשיות איבער מקואות, רעדען וועגען טהרת בנות ישראל א. א. וו. ער מיינט, אַז דאָס איז נישט נויטיג און אַז עס ברענגט שאָדען, אַז דאָס דעמאָראַליזירט די יוגענט, וועלכע דאַרף גאָרנישט וויסען פון קיין מקואות, פון קיין ווייבער און וואָס פאַראַ מצוות זיי זענען אַלץ מחויב מקיים צו זיין...

מיר זעהען אַז מיר האָבען פאַר זיך געהאַט אַ גאַנץ אָריגינעלען רב, אַ מענש אַ זעלבסטשטענדיגער וואָס האָט אויף אַלץ געהאַט זיין מיינונג און האָט נישט מורא געהאַט זי אַרויסצוזאָגען, אָט די זעלבסטשטענדיגקייט האָט אָבער דער עולם אָפט פאַלש פערשטאַנען. מען דערצעהלט, אַז מיט אַ פּאָר יאָהר צוריק, ווען אין ראַדאָם האָט געפלאַקערט דער פייער פון מחלוקת און די ראשי־הקהל האָבען געזוכט אַ רב, וואָס זאָל פערנעהמען דעם אָרט פון רב קעסטענבערג, האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט אויף מילייטשיצער און האָבען איהם פאָרגעלייגט דעם כסא־הרבנות. די ראשי־הקהל האָבען זיך געטראַכט, אַז אַ מענש, וואָס רעכענט זיך מיט קיינעם נישט, וואָס טרעט אַרויס געגען ציוניזם און אָרטאָדאָקסען, וועט זיך מיט רביים און רבנים אַוודאי נישט רעכענען און וועט אַוודאי אָננעהמען אַזאַ בכבוד'יגען אַמט ווי ראַדאָמער רבנות. אָבער דער מילייטשיצער האָט זיי געגעבען אַ תשובה, אַז עס איז זיי פינסטער געוואָרען אין די אויגען. ער האָט זיי דערצעהלט, וואָס ער האַלט פון די תקיפים, וואָס ווערען פלוצלונג מבינים אויף רבנים און די ראַדאָמער ראשי־הקהל האָבען אָפּגעווישט דאָס מויל און געשוויגען. ביים מילייטשיצער האָבען זיי דאָס אָרט נישט געטראָפען.

אָט אַזוי האָט געלעבט און געווירקט דער רב פון קליינעם שטעטעלע מילייטשיץ, ר' שמואל תמרת, וועלכער איז געווען בעקאַנט אונטערן נאָמען „אחד הרבנים המרגישים". העכער פירציג יאָהר איז ער אָפּגעזעסען אין שטעטעלע און האָט גאָר נישט געהאַט די אַמביציע צו ווערען רב אין אַ גרויסע שטאָט, כאָטש ער איז געווען ראוי דערצו, איינער פון די רבנים, וואָס פיהלען — האָט ער זיך בעשיידען גערופען. מיר ווילען האָפען, אַז ער איז נישט געווען דער איינציגער....

כראָנישע מאַגען־געשווירען

(מעדיצינישע שמועסען)

פון דר. י. ג.

פאַרוואָס קומען פאָר ביי מענשען כראָנישע מאָגען־געשוויר'ען, דאָס הייסט אַזעלכע, וואָס האַלטען יאָהר'ען לאַנג און ווערען שווער פערהיילט?

דאָס איז אין דער מעדיצין מיט זיכערקייט נאָך נישט אויפגעקלערט. מען נעמט אָן, אַז די סיבה בעשטייט אין דעם, וואָס די בלוט־געפעס, וואָס פערזאָרגען דאָס ווענטעל פון מאָגען, איז ביי אַזעלכע מענשען טיילווייז פערדאַרבען. דעריבער טרעפען אָפט מאָגען־געשוויר'ען ביי שוואַכע, בלאַסע פרויען, ביי אַלטע לייט אדג"ל.

מען דאַרף אָבער נישט מיינען, אַז גראָד ביי אַזעלכע מענשען קומען פאָר מאָגען־געשווירען און אויב אַ נערוועזער שוואַכער מענש בעקלאָגט זיך אויף — ווייטאָג אין מאָגען („אונטער'ן האַרצען", „אונטער'ן לעפעלע") און ליידט אויף האַרט־לייב (עצירות), האָט ער שוין אַ מאָגען־געשוויר, בשום אופן נישט, אַמאָל טרעטען פלוצלינג אַרויס סימנים פון אַ מאָגען־געשוויר (ברעכען מיט בלוט אדג"ל) גראָד ביי שטאַרקע מענשען, וועלכע האָבען אויפ'ן מאָגען זיך קיינמאָל נישט בעקלאָגט.

אַ כראָנישער מאָגען־געשוויר זעצט זיך געוועהנליך אין ענגסטען אָרט פון מאָגען, אין „אויטער" אָדער ביים איבערגאַנג אין דער 12־פינגער־קישקע, און דאָס איז די סיבה פאַרוואָס דער געשוויר ווערט נישט אַזוי גיך פערהיילט פון זיך אליין, דאָ קלייבט זיך צוזאַמען די שפּייז פון מאָגען, דאָס ווענטעל ווערט אַלע ווייל פונאַנדערגעצויגען און געריצט, און דאָס לאָזט נישט פערהיילען די וואונד. דערצו טרעפט עס נאָך ביי מענשען, וואָס האָבען צופיל זויערקייט אין מאָגען און דאָס רייצט אויך די וואונד. אַמאָל (כאָטש זעלטען) ווערט אַזאַ געשוויר פערוואַנדעלט אין אַ ראַק.

בכלל איז אַ מאָגען־געשוויר נישט קיין זעלטענע קראַנקהייט. עס איז גענוג צו זאָגען, אַז צווישען די געפּאַלמעסטע אין די קליניקעס, וועלכע זענען געשטאָרבען פון פערשידענע סיבות, געפינט זיך פון צוויי ביז פיר פּראָצענט מאָגען־געשווירען און בערך איין פּראָצענט געשווירען אין דער צוועלף־פינגער־קישקע.

דער סימן פון אַן אויסגעשפּראָכענעם מאָגען־געשוויר איז: ברעכען מיט בלוט אָדער דאָס אָפּגיין פון שוואַרץ בלוט (שוואַרץ, ווי טינט, ווי סמאָלע), בעת'ן שטול־גאַנג. דאָס ברעכען מיט בלוט דאַרף מען נישט פערבייטען מיט הוסטען מיט בלוט (דאָס קומט פון לונגען) און דאָס שוואַרצע בלוט פון שטול־גאַנג דאַרף מען נישט פערבייטען מיט'ן רויטען בלוט, וואָס קאָן קומען פון מעדידען.

אַמאָל קען בלוט פון אַ מאָגען גיין נישט קיין סך מיטאַמאָל, נאָר ביסלעכווייז, זייער לאַנגזאַם, אַזוי, אַז מען קען עס דערקענען בלויז דאַן, ווען מען אונטערזוכט דעם שטול־גאַנג אין אַ לאַבאָראַטאָריע.

עס זענען פערהאַן גענוג זיכערע מעטאָדען (אונטערזוכען דעם מאָגען־זאַפט דורך רענטגען־שטראַלען א. ד. גל.) אויף צו דערקענען אַ מאָגען־געשוויר, אויב ער איז אַפילו נישט זייער גרויס. אָבער אַמאָל איז עס שווער און עס קאָן פערביטען ווערען מיט פיל אַנדערע קראַנקהייטען. דעריבער מוזען אַזעלכע קראַנקע אַ געוויסע צייט בעאָבאַכטעט ווערען דורך אַ דאָקטאָר. דאָס רוב אָבער איז די קראַנקהייט היילבאַר, אויב די קראַנקע פאָלגען אַלע עצות פון דער מעדיצין.

דער הויפּט־פּרינציפּ ביים היילען אַ מאָגען־געשוויר איז: לאָזען דעם מאָגען צורוה. לאַנג לאָזען הונגערען אַ מענשען קאָן מען נישט, פערשטעהט זיך, אָבער געוועהנליך הויבט מען אָן די קוראַציע מיט פאַסטען און דערנאָך גיט מען דעם חולה ביסלעכווייז אַזאַ שפּייז, וואָס רייצט אַמווייניגסטען דעם מאָגען, די בעסטע שפּייז איז אין דעם פאַל מילך. 96 פון הונדערט קאָנען אויסגעהיילט ווערען אָן אַן אָפּעראַציע, אָבער אין געוויסע פאַלען מוז מען אָנווענדען דאָס אָפּעראַציע־מעסער.

כדי צו פערהיטען אַ מאָגען־געשוויר און דער עיקר, כדי נישט צו דערלאָזען, ער זאָל זיך ענטוויקלען, דאַרף יעדער מענש פיהרען אַ רעגעלמעסיקען אַרט לעבען, נישט עסען צופיל אויף אַמאָל און נישט איינעמען אַזעלכע שפּייז, וואָס רייצען דעם מאָגען. מען דאַרף געדענקען, אַז ס'רוב ווערט פערהיילט אַ וואונד אין מאָגען פון זיך אַליין. געוויס, אַ נערוועזער מענש בעקלאָגט זיך אויף פערשידענע ערטער אין דעם מאָגען־געגענט, אויך בעת דער מאָגען איז ביי איהם געזונט. אָבער אויב אַ געזונטער מענש פיהלט נאָכ'ן עסען אָדער אין אַ פּאָר שעה אַרום אַ דרוק, אַ ווייטאָג, בפרט נאָך ווען ער ברעכט מיט שפּייז, בעווייזט דאָס, אַז ער האָט צופיל געגעסען, און געגעסען נישט דאָס, וואָס ער פערטראָגט. אַלזאָ מעסיגקייט אין טרינקען און עסען פערהיט פון אַ מאָגען־געשוויר.

אַ קראַנץ פּערל פון תלמוד און מדרש

געזאַמעלט און בעאַרבייט פון אברהם שלעזינגער

ווען דו טוסט אַ מצוה און די האָסט דערביי אַ שאָדען, מוזטו גלייך בערעכענען די הויכע בעדייטונג פון דער מצוה.

(אבות ב').

* * *

אַמאָל איז איינער שטאַרק ווי אַ לייב, וואָס קומט אַרויס פון לייבען און איינער איז שטאַרק ווי אַ לייב, וואָס קומט אַרויס פון אַ — פוקס.

(בבא מציעא פ"ד).

* * *

גאַנץ אָפט פערענטפערט דער, דער וואָס פרעגט די קשיא.

(גיטין ו)

* * *

מ'איז זיך אַמאָל שטאַרק מפלפל וועגען אַ ענין הגם מ'האָט גאָר צופעליג גענומען רעדען פון איהם.

(בבא מציעא ט"ז)

* * *

די זאַך צו וועלכער אַ מענש שטרעבט איז זיין כבוד.

(ירוש' פאה א.)

* * *

דעם אָקס, אויב דו ווייסט איהם נישט לערנען אַקערען, ווען ער איז נאָך יונג, וועסטו איהם שפּעטער נישט אויסלערנען.

(מדרש משלי כ"ב)

* * *

די טבע פון'ם פּראָסטען מענש איז, אַז ביי יעדע געלעגענהייט שפּרינגט ער אַרויס דער ערשטער...

(מגילה י"ב)

* * *

די בילדונג איז אַ ציהרונג פאַר'ן מענשען;
זיין חכמה איז אַ ציהרונג פאַר זיין בילדונג.
זיין ענוות איז דער ציהרונג פאַר זיין חכמה.

(דרך ארץ זוטא י.)

* * *

אַלץ טרעפט אַלעמען גלייך,
איין גורל טרעפט דעם צדיק און דעם רשע;
דעם גוטען און ריינעם ווי דעם אומריינעם;
דעם, וואָס ברענגט אַ קרבן;
און דעם וואָס ברענגט קיין קרבן;
דעם גוטען, ווי דעם זינדיגען;
דעם, וואָס שווערט,
ווי דעם וואָס היט זיך פאַר אַ שבועה.

(קהלת ט' ב')

פייערליכקייטן, מנהגים און צערעמאָניעס

ביי יודישע חתונות

(אַ סטודיע) — פון י. קיהן

.2

צוליב עקאָנאָמישע טעמים איז ווידער בטל געוואָרען דער גאָר אַלטער, נאָך פון דער ביבלישער צייט שטאַמענדער מנהג פון דער זיבענטעגיגער חתונה־פייערונג, פון די „שבעת ימי המשתה״, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס לויט דעם תלמוד איז דאָס אַנ׳איינפיהרונג פון משה רבנו אַליין (ירושלמי כתובות א׳, הלכה א׳; פרקי דרבי אליעזר פרק ט״ז) און איז בעשרענקט געוואָרען בלויז נאָך אויף אַ מאָגע־ע סעודה אין זיבען אָוועגדען פאַר אַ מנין יודען. וואו עס ווערען ביים „בענשען״ געזאָגט די „שבע־ברכות״, און דאָס אויך נאָר ביי גאַנץ פרומע פאַמיליעס, אַזוי איז אויך מיט דער צייט בטל געוואָרען — געוויס נישט צוליב עקאָנאָמישע סיבות — דער אַמאָליגער מנהג אַרויפצושיטען אויף דעם חתנ׳ס קאָפּ אַביסעל אַש, כאָטש ער ווערט דערמאָהנט אין תלמוד (בבא־בתרא דף ס׳) און די דייטשע יודען האָבען איהם נאָך אין 14־טען יאָהרהונדערט געהאַלטען (טור אורח חיים תק״ס; אבן העזר ס״ה). שליסליך איז אויך גענצליך פערגעסען געוואָרען דער שעהנער, איידעלער מנהג פון „מעשר כספים״, דאָס הייסט, אָוועקצוגעבען דעם צעהנטען חלק פון דעם נדן פאַר אָרימע לייט, בעמליך, פאַר אָרימע קרובים. דאָס איז נישט געווען אַ פרייוויליגער מנהג, גלאַט אַ שעהנער זשעסט, ניין, דאָס איז געווען אַ חוב, אַ צוואַנגס־פליכט, (טורי זהב יורה דעה של״א, ל״ב) און עס איז זאָגאַר אַמאָל אין דער שטאָט פּראַסניץ, אין מעהרען, געפיהרט געוואָרען אַ פּראָצעס געגען אַ רייכען אלמן, וואָס האָט געוואָלט אָפּציהען דעם „מעשר כספים״ פון דעם נדן, וואָס ער האָט זיך מתחייב געווען צו געבען זיין יונגער פרוי (תשובה מאהבה א׳, פ״ו).

איינער פון די עלטסטע מנהגים, וואָס איז געשטאַנען בראש און האָט געעפענט די לאַנגע שורה פון אַלע צערעמאָניעס און פייערליכקייטען, איז געווען דאָס אַרויפלייגען אויף דעם חתנ׳ס קאָפּ אַ בלומען־קראַנץ, אַ מנהג, צו וועלכען עס האָט זיך אָנגעשלאָסען שוין אין דער תקופה פון די חשמונאים, דער שריפטליכער האָכצייטס־קאָנטראַקט, די כתובה, (מורה נבוכי הזמן קפ״ה, א׳). אויך דער מנהג צו בעגלייטען די כלה צו דער חופה מיט אַ פאַקעל־צוג, מיט שטורקאַצען, איז זעהר אַלט, און ער ווערט דערמאָהנט אין דער משנה (כלים פרק ב׳, משנה ח׳); דער דאָזיגער מנהג האָט, אַגב, אויך עקזיסטירט, ביי די גריכען, רוימער, פּערסער, און אַראַבער. דערפון שטאַמט טאַקע דער פאַקעל־צוג ביים געהן צו דער חופה אין מיטעלאַלטער און טיילווייז נאָך היינט און אויך דער מנהג צו פערטיילען צווישען די געסט ליכטלעך, וואָס ווערען אָנגעצונדען ביי דער חופה.

אין די פאַמיליען־בעראַטונגען וועגען דער בעשטימונג פון דעם חתונה־טאָג, איז דער פרייטאָג נישט געקומען אין בעטראַכט; פרייטאָג האָט מען קיין חתונות נישט געמאַכט, דאָס איז אָהן ספק געווען באַזירט אויף דעם תלמוד׳ישען פערבאָט: „אסור לאדם לישא אשה בערב שבת״ (ירושלמי כתובות פרק א׳, הלכה א׳). דער דאָזיגער איסור האָט אָבער קיין לאַנג לעבען נישט געהאַט, דען שוין אין מיטעלאַלטער איז ער נישט מעהר געווען מאַסגעבענד און אין מוסולמאַנישע מדינות האָבען די יודישע פאַמיליעס געפלעגט על פי רוב בעשטימען דעם חתונה־טאָג דווקא אויף אַ פרייטאָג, טראָץ דעם, וואָס די רבנים זענען דערמיט נישט צופרידען געווען און האָבען דאַגעגען אויסגעדריקט זייער טאַדעל (רבנו נסים צו אלפסי, אנהויב כתובות; אבן העזר י״ד, ג׳). די וואַהל פון פרייטאָג איז נישט געווען צוליב דעם מוסולמאַנישען רוה־טאָג, וואָס האָט אויך די יודישע בעשעפטיגונגען איינגעשרענקט; דאָס איז געווען פיל מעהר צוליב עקאָנאָמישע סיבות, צוליב בערעכענטע שפּאָרזאַמקייט, צו פערבינדען די שבת־סעודה מיט דער חתונה־מאָהלצייט, און אַזוי צו פערקלענערען די הוצאות. אין 14־טען יאָהרהונדערט איז די פרייטאָג־חתונה אויך געווען פּאָפּולער ביי די דייטשע יודען (מהרי״ל פ״ג, א׳; שו״ת הרמ״א קכ״ה). אָבער אַמלענגסטען האָט זיך די פרייטאָג־חתונה געהאַלטען ביי די יודען אין פוילען (מגן אברהם קס״ג, י״א), וואו זי ווערט נאָך געפּראַוועט ביז דעם היינטיגען טאָג, בעזונדערס ביי רבי׳ישע און חסידישע פאַמיליעס.

עס האָבען געפלעגט פאָרקומען אין מאַנכער גרעסערער קהלה עטליכע חתונות אין איין פרייטאָג, אַזוי, אַז דער רב האָט ביי דעם לעצטען פּאָרעל בעמוזט מאַכען אַ שטאָה אין שבת אַריין און מסדר קידושין געווען שוין נאָך ליכט־צינדען (שו״ת הרמ״א קכ״ה; שער זקנים חלק ב׳, י״ח). אַזאַ מעשה האָט טאַקע אַמאָל פּאַסירט ביי דעם רמ״א אַליין און זי האָט אַרויסגערופען ביי אַנדערע גרויסע רבנים ערשטוינונג און אויפרעגונג. די אויפרעגונג האָט אָנגענומען אַזעלכע דימענזיאָנען, אַז דער רמ״א האָט געפונען פאַר נויטיג זיך מתנצל צו זיין און זיך צו פערטיידיגען געגען דער בעשולדיגונג פון „חילול שבת״... זיך שטיצענדיג צווישען אַנדערע אויף דעם רבנו תם, לויט וועמענס מיינונג עס איז פאַרהאַן געוויסע אויסנאַהמען, וואו מען מעג אַפילו אום שבת מסדר קידושין זיין (תוספות ביצה ל״ו), און ווידער די חתונה צו פערלעגען אויף זונטאָג, איז נאָך גיכער נישט ריכטיג, ווייל דאָס וואָלט געהייסען אַ נאָכאַהמונג פון אַ קריסטליכען מנהג, איינפאַך „דרכי אמורי״ (שו״ת הרמ״א קכ״ה). היינט איז נאַטירליך, בנוגע אַ יודישע חתונה אין זונטאָג קיין רייד נישט פון „דרכי אמורי״; ווערען דאָך איצט אומעטום די מיינסטע חופות געשטעלט ווי בעקאַנט דווקא אין זונטאָג. דערפאַר ווערט אָבער אויך נאָך היינט פיל געהאַלטען פון דעם מיטעלאַלטער־ליכען מנהג, צו בעשטימען די חתונה אויף אַ טאָג, ווען די לבנה איז אין פולען ליכט. אָדער זי האַלט אין וואַקסען; דאָס זאָל נעמליך זיין „אַ גוטער סימן, אַזוי ווי, למשל, מען ציהט ווין דורך אַ רעהר פאַר חתנים און עס איז נישט „מדרכי אמורי״ (רמב״ן און בית יוסף יורה דעה קע״ד).

דער געזאַנג אויף יודישע חתונות אין דער תלמודישער תקופה איז הויפּטזעכליך געווען אַ לויב־געזאַנג לכבוד דער כלה. (ווי אַלט איינגעוואָרצעלט און ווי וויכטיג דער לויב געזאַנג איז געווען ביי יודען, קען מען זעהען קלאָר און דייטליך פון דער פלוגתא, פון דער מיינונגס־פערשידענהייט צווישען בית שמאי און בית הלל וועגען דעם טעקסט פון דעם לויב־געזאַנג. בית שמאי זאָגט: „כלה כמות שהיא״, דאָס הייסט, דער לויב געזאַנג פאַר דער כלה מוז זיין לויט איהרע אינדיווידועלע אייגענשאַפטען, לויט איהרע פערזענליכע מעלות. בית הלל וויל אָבער נישט צולאָזען, אַז מען זאָל מאַכען וועלכען עס איז אונטערשייד צווישען איין כלה און דער אַנדערער; יעדע כלה מוז געלויבט ווערען אַלס „כלה נאה וחסודה״, אַלס שעהן און ליבענסווירדיג (כתובות ט״ז—י״ז). שפּעטער האָט מען אין ארץ ישראל געפלעגט צו בענוצען פאַר דער כלה־הימנע נאָך פאָלגענדען טעקסט: „לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן״ — נישט קיין שמינקע (פאַר די אויגען) נישט קיין רויטע פאַרב (פאַר די באַקען), נישט קיין שוואַרצע פאַרב (פאַר די האָר) און דאָך אַ רייצענדע געמזע!.. (כתובות, דאָרט). דאָס דאָזיגע לידעל האָט זיך וועניגער בעצויגען אויף דער אויסערליכער שעהנקייט פון דער כלה, ווי אויף איהרע אינערליכע מעלות טובות (מהרש״א דאָרט). דערום איז עס מיט דער צייט געוואָרען אַזוי בעליבט, אַז מען האָט עס אָפטמאָל אָנגעווענדעט לגבי גרויסע תלמוד־געלעהרטע, כדי אויסצודריקען הערמיט אַ לויב אויף זייער גרויסער ווירדע און אידעלער געזינונג.

די עלטסטע, ספּעציעל חתן־כלה געווידמעטע האָכצייטס־דיכטונג איז אָהן ספק דאָס פינף און פערציגסטע קאַפּיטעל תהלים, אין וועלכען עס ווערען אַזוי הערליך געלויבט און בעזונגען אַ קעניגליכער חתן און אַ כלה אַ פּרינצעסין. אין תלמוד געפינט מען נישט קיין שום חתונה־דיכטונגען, דערפאַר זענען דאָרט פערהאַן שעהנע און קלוגע חתונה־סאַטירעס (נדרים נ״א, א׳). ערשט ר׳ יהודה הלוי, ווי שוין געזאָגט, איז געווען דער ערשטער העבּרעאישער דיכטער פון דער נאָך־ביבלישער צייט, וואָס האָט אין ספּעציעלע דיכטונגען בעזונגען די חתונות פון זיינע פריינד, און איהם האָבען שפּעטער נאָכגעפאָלגט אַנדערע יודישע דיכטער מיט מעהר אָדער וועניגער טאַלאַנט. ווירדיג נעבען איהם שטעהט מיט זיינע חתונה שירים דער גרויסער דיכטער און מקובל ר׳ משה חיים לוצאַטאָ, גאַנץ בעזונדערס מיט זיין געדיכט „שיר הלולים״.

אַ זעהר בעדייטענדע ראָלע האָט פון תמיד אָן געשפּילט אויף יודישע חתונות — די מוזיק. נאָך דער שרעקליכער נאַציאָנאַלער קאַטאַסטראָפע, נאָך דעם צווייטען חורבן בית המקדש, ווען אונזערע תנאים און שפּעטער די אמוראים האָבען געפונען פאַר נויטיג צו אַסר׳ען יעדע מוזיקאַלישע אויס־איבונג, האָבען זיי פאָרט ערלויבט צו שפּילען לכבוד חתן כלה אויף אַ פּאָר פלייטען און אַ איינזיגען טאַמבורין־פּייקעל (כתובות פרק ד׳ משנה ד׳: בבא מציעא פרק ו׳, משנה א׳). אַ חתונה אָהן מוזיק האָט מען זיך ביי יודען, פשוט, קיינמאָל נישט געקאָנט פאָרשטעלען. די דייטשע יודען אין מיטעלאַלטער האָבען אָפטמאָל געפלעגט פאַראַוועגן חתונות אין פרעמדע מקומות, בלויז דערפאַר וואָס זייער היימישע בעהערדע האָט זיי נישט געוואָלט געבען קיין ערלויבניש צו מוזיצירען און „די הויפּט שמחה פון חתן וכלה איז דאָך די מוזיק״ (דרשות מהרי״ל הלכות עירובי חצרות). ביז צום זעכצעהנטען יאָהרהונדערט האָבען זיך די יודען בענוצט מיט קריסטליכע און מוסולמענישע מוזיקאַנטען, וועלכע פלעגען שפּילען נישט בלויז אין דעם חופּה־טאָג, נאָר אויך — אום שבת פון דער חתונה־וואָך, און די גרעסטע פּוסקים, ווי דער רבנו תם און אַנדערע רבנים, האָבען דערין קיין שום חשש נישט געפונען און זיי האָבען אַפילו דעם בעשטעהענדען פאַקט בעשטעטיגט מיט זייער הסכמה (מגן אברהם של״ח, ד׳). נאָך מעהר: מע האָט זאָגאַר ערלויבט צו בעשטעלען אום שבת גוי׳אישע מוזיקאַנטען, אַז זיי זאָלען שפּילען אויף דער חתונה און אַפילו גאָר הייסען אַ גוי אום שבת צורעכט מאַכען אַ מוזיק־אינסטרומענט, נישט קוקענדיג דערויף וואָס „אמירה לנכרי שבות״ (ראבי״ה, טור, בית יוסף, רמ״א סימן של״ח, ב׳).

נישט וועניגער בעדייטענד ווי די מוזיק איז תמיד געווען אויף יודישע חתונות — דאָס טאַנצען פון די געסט לכבוד חתן כלה. עס זענען זאָגאַר אָפטמאָל פאָרגעקומען אויך געמישטע טענץ פון מענער און פרויען צוזאַמען און די רבנים האָבען זיך נישט וויסענדיג געמאַכט, ווייל טאַנצען לכבוד חתן כלה איז אַ גרויסע מצוה. דערפון טאַקע האָט זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט דאָס בעקאַנטע „מצוה־טענצעל״, וואָס שפּילט אויף יעדער פרומער חתונה אַזאַ וויכטיגע ראָלע...

עס זענען געווען נאָך אַנדערע, מיינסטענס לאָקאַלע מנהגים, ווי למשל, אַרומצופיהרען די כלה עטליכע מאָל אַרום דעם חתן פאַר דער חופּה, אַרויפצושיטען ווייצען־קערנער אויף די קעפּ פון חתן כלה וכדומה. די דאָזיגע מנהגים זענען שוין לאַנג פערשוואונדען און פערגעסען און זענען נישט כדאי, אַז מען זאָל וועגען זיי פיל רעדען, ווייל זיי האָבען קיינמאָל קיין שייכות נישט געהאַט צו די אמת׳ע פייערליכקייטען, מנהגים און צערעמאָניעס.

—=:)(:=—

ראַטעוועט אַנ׳אָרימען ליעטניק!

פון דער סעריע „עונג דאַטשע״

פון י. אַבערזשאַנעק

דאַטשע איז אַ וואוילע זאַך. יעדער יוד, דאָס מיין איך: יעדער בעווייבטער יוד, — און וועלכער יוד איז עס נישט קיין בעווייבטער? — און וועלכע יודענע, איך בעט אייך, „טשע־פּיעט״ נישט אויף „דזשנאַשטש״? אַהדבאַ, ווייזט מיר איין יודענע, וואָס זאָל נישט „פּראַגניען״ נאָך אַביסעלע „פּאָוויעטזשע״. איז זי „שטשופלע״ — פאָהרט זי זיך „פּאָפּראַווען״, איז זי דיק, — פאָהרט זי ווידער „אָפּצערען״ — דערהאַלטען די „ליניע״...

אָט, למשל, מיין יודענע. זי דאַרף בייטיג אַ ליעטניסקע? אַז די „ליניע״ האָט זי שוין ברוך השם. זי האַלט אין איין „אָפּקומען״. עסט נישט און טרינקט נישט, און „זשעוויעט״ זיך פון ציטריבען מיט מאַסאַזשען. וואָס אַ חודש וועגט זי מיט אַ קילאָ וועניגער — הלוואי ווייטער, טאַטע זיסער, און אין איהר שאָדען אַלע יודישע טעכטער געזאָגט געוואָרען!...

אַ, צו וועלכע כפּרות דאַרף זי די ליעטניסקע? דאָס טוט זי זיך דאָך נאָר „פּאַשוויענטשען״ די קינדער. קינדער מוזען האָבען „פּאָוויעטזשע״. זענען די קינדער קליין, דאַרפען זיי די „פּאָליאַנקע״, אַ גרעזעל, האָט מען דערוואַקסענע טעכטער דאַרפען זיי דעם בלויען הימעל, די לבנה, די שטערען און אַנדערע „לעבעדיגע עדות״ ביים „אַשוויאַטשען״ זיך אין ליבע. ווייבער בעגנוגענען זיך מיט הויכען קאָרן, מיט׳ן וואַלד און אַנדערע דאַטשע־וויגאָדעס...

איז טאַקע הימעל און ערד און דאַטשע. עס פאָהרען נגידים און עס פאָהרען קבצנים, נגידים פאָהרען קיין קרעניצע און קיין צאָפּאָט, און קבצנים — קיין קירשענבערג — ווישניאָווע גורע, הייסט עס, וואו אייער־קעסטעלעך זענען „ווילעס״ און פון שטאַלען מאַכט מען זומער־פּאַלאַצען.... וואו מילך צאַפּט מען פון וואָדאַטשאַנג, און פאַרן אַריינגעהען אין וואַלד קויפט מען אַ „קאַרטאַ וואָסטעמפּו״ ווי אין טעאַטער להבדיל....

נאָר נישט דאָס איז דער עיקר. דער עיקר איז, אַז אַ ליעטניסקע מוז מען האָבען, ווער ס׳האָט אַ ווייב וואָס „טשע־פּיעט״ אויף „דזשנאַשטש״ און טעכטער, וואָס „פּראַגניען״ זיך צו בעקענען מיט „כלאַפּצעס״, מוז האָבען אַ ליעטניסקע. זאָל זיין ווישניאָווע אַבי אַ ליעטניסקע. ווי זאָגט איהר: „במקום שאין איש איז ריבי אויך פיש״.

ווי ווייט וויכטיג ס׳איז אַ דאַטשע, האָב איך ערשט דערפיהלט דעם היי־יאָהריגען זומער. נישט אַזוי ווייט פאַר מיין ווייב און פאַר מיינע טעכטער, ווי פאַר מיר אַליין. איך אַליין האָב דערפיהלט, אַז אָהן אַ דאַטשע וועל איך נישט ווייט דערפאַהרען. איהר מיינט צוליב מיין שוואַכען געזונד? אַז איך דאַרף לופט? חס וחלילה! די סבה איז גאָר אַנ׳אַנדערע. איך האָב געמוזט האָבען אַ דאַטשע צוליב אַנדערע טעמים — צוליב ריינע עקאָנאָמישע טעמים.

וואָסער׳ע שייכות האָט די דאַטשע מיט עקאָנאָמיע?

גאָר פשוט: ווי איהר ווייסט, בין איך אַ יוד מיט אַ באַדזשעט, אַז ס׳קומט צו מיר אַ בעל־חוב, זאָג איך איהם: „גאָט וועט דיר בעצאָהלען״, און אַזוי ווי דער בעקער און דער קצב ווילען נישט וואַרטען ביז גאָט וועט זיי בעצאָהלען, שרייען זיי: „פלאַץ פאַן!״ קומט מיין ווייב צום קצב, בעט זי זיך: ר׳ איטשע, זייט אַזוי גוט און צעהאַקט מיר אַ פרישע זייט, ווייל כ׳וויל מיין מאַן היינט איינמאַכען די לעבער, הערט דער קצב אויס מיין ווייב און ענטפערט:

מאַדאַם מייטעל, עפּענט אויף דעם בייטעל.

האָב איך מיך מישב געווען און דעם קצב מיט׳ן בעקער מיט׳ן געוועלבער אָנגעטאָן אויף טערקיש. כ׳האָב גענומען מיין בני בית, אוועק קיין ווישניאָווע אַריין צום ערשטען, בעסטען געוועלבער, געעפענט אַ פרישע קאַנטאָ און רעדט מיר צום הענגעל־לייכטער.

מיין ווייב, די ליעטניטשקע האָט זיך געלאָזט וואוילגעהען אויף וואָס די וועלט שטעהט. זי האָט נישט געזשאַלעוועט, שמיעטאַנע איז שמיעטאַנע, פּאָזשאַמקעס איז פּאָזשאַמקעס. גענזלעך און קאַטשקעלעך, אַ לעבעדיג פישעל איז אויך אַ סחורה. מיין ווייב האָט אויפגענומען געסט, מיינע טעכטער האָבען „זאַפּראַשעט״ „מאַראַוווע כלאַפּצעס״, דער געוועלבער האָט געליווערט „ספּראַוואָנקעס״. מיין ווייב׳ס געסט און מיינע טעכטער׳ס „כלאַפּצעס״ האָבען געהאַקט אויף אַלע באַק־ציין דעם געוועלבער׳ס בוך איז פון טאָג צו טאָג אַלץ מעהר געוואָרען געשוואָלען — און חי געלעבט!

איצט איז ביטער. פון וואַנען נעמט מען איצט אַזאַ מאַטניא, פון וואַנען? וואָס וועל איך טון, אַז דער געוועלבער וועט זאָגען: פּאַניע ליעטניק, זייט מוחל און געהט צו פּתיחה? און וואָס וועל איך טון, אַז דער „גאַספּאָדאָזש״ וועט זיך איינשפּאַרען, און וועט טענה׳ען — „האַלט קוטשער״? אַז ער וועט נישט אַרויסלאָזען מיין בני בית ביז איך וועל סילוקן דאָס דירה־געלד?

די מעשה מיט מיין דאַטשע דערמאָנט מיך אין יענעם גנב וואָס האָט געוואָלט בעגנבענען דעם רב.

אין אַ שטעטעל איז געווען אַ בעקאַנטער אַ גנב, וואָס איז איהם איינגעפאַלען, אַז ער מוז בעגנב׳ענען דעם רב. האָט ער זיך פרייטאָג צו נאַכט אַראָפּגעלאָזט דורכ׳ן קוימען אין דער קוך אַריין. האָט ער צוגענומען די זילבערנע לעפעל און גופּעל. שפּעטער איז ער אַריין אין דער ערשטער שטוב, געעפענט די קליידער־שאַנק, צוגענומען די מלבושים, געלד און זילבער, אַלץ איינגעפּאַקט און געגאַנגען ווייטער. אַריינקומענדיג אין דער צווייטער שטוב, טרעפט ער דעם רב זיצט און לערענט.

דערזעהט דער רב דעם גנב, האָט ער זיך דערשראָקען פאַר דעם אומגעריכטען גאַסט. פרעגט איהם דער רב:

פּיניע, וואָס טוסט דו דאָ אַזוי שפּעט?

איך... איך... האָט דער גנב גענומען שטאַמלען, איך... איך... כ׳בין אייך געקומען פרעגען אַ שאלה.

אַ שאלה? האָט זיך דער רב געחידושט, אַ שאלה, אַזוי שפּעט ביינאַכט, און דערצו אום פרייטאָג־צונאַכט?

ר... ר... רבי, האָט דער גנב ווייטער געשטאַמעלט, איך... איך... האָב אָבער אַ האַרבע שאלה, גאָר אַ האַרבע שאלה?

וואָס איז עס פאַר׳ע האַרבע שאלה? האָט דער רב געפרעגט דעם גנב.

רבי, האָט דער גנב געענטפערט. אַריין יאַק אַריין, אָבער ווי אַזוי קומט מען אַרויס פון דאַנען?

איך פרעג יעצט די אייגענע שאלה, וואָס יענער גנב האָט געפרעגט ביים רב:

אַריין יאַק אַריין, אָבער ווי אַזוי קומט מען אַרויס פון דער דאַטשע?

יודען, גיט מיר אַנ׳עצה, ווי אַזוי קריגט מען זיך אַרויס פון דעם געוועלבער מיט׳ן געשוואָלענעם בוך, רבותי, העלפט אַנ׳אָרימען ליעטניק!

אַרבייטסלאָזיגקייט און קלאַסענקאַמף אין ירושלים אין דער צייט פון צווייטן חורבן

(באַטיצען)

פון דר. ז. קאַדיש

די יודישע מלחמה געגען רוים, וואָס האָט געפיהרט צו דעם חורבן פון ירושלים און צו דעם אונטערגאַנג פון דעם יודישען מלוכה לעבען אין ארץ־ישראל, איז געווען מעהר אַ סאָציאַלע רעוואָלוציע און אַ בירגער־קריג איידער אַ פאָלקס־אויפשטאַנד געגען דער פרעמדער הערשאַפט.

אַזוי בעהויפטען אַזעלכע צוויי גרויסע היסטאָריקער ווי טהעאָדאָר מאָמזען און עדואַרד מייער.

יודען האָבען, הייסט עס, געמאַכט אַ דאָפּעלטע רעוואָלוציע: אַן אויפשטאַנד געגען דער הערשאַפט פון דער פרעמדער מאַכט און גלייכצייטיג אויך אַ רעוואָלוציע געגען די אייגענע הערשענדע קלאַסען, די יודישע גבירים און פריצים, וועלכע האָבען אונטערדריקט די אָרימע מאַסען. דורכצומאַכען אַ מלחמה געגען די פרעמדע הערשער און אויך אַ בירגער־קריג אין איין און דערזעלביגער צייט האָבען יודען קיין כוח נישט געהאַט, און ירושלים איז אונטערגעגאַנגען אין דעם בלוטיגען פאַרטיי־קאַמף און קלאַסען־קאַמף, וואָס האָט דעמאָלט געבושעוועט ביי יודען.

וואָרים ווען טיטוס איז געקומען מיט זיין חיל בעלאַגערען ירושלים, איז זי שוין כמעט געווען חרוב. יודען אַליין האָבען זי חרוב געמאַכט. די שפייכלערס שפייז זענען שוין געווען פערברענט, און טויזענדער פון די בעסטע און פעהיגסטע יודען פון ירושלים זענען שוין געווען טויט, זענען שוין געווען אומגעקומען אין דעם בלוטיגען ברודער־קריג.

* * *

עס איז אָבער נישט אַזוי לייכט אָנצואווייזען שוואַרץ אויף ווייס אויף דער קלאַסען־צעטיילונג און דעם קלאַסען־קאַמף ביי יודען אין יענער צייט. וואָרים אין די צוזאַמענשטויסונגען און מהומות, וואָס זענען פאָרגעקומען אין אָנהויב פון דעם אויפשטאַנד געגען רוים, זענען די סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערע שטרעמונגען דורכגעמישט מיט פאָליטישע און רעליגיעז־רעוואָלוציאָנערע. פערהאַן אָבער אויך אַ פאַר ריין סאָציאַלע־בעוועגונגען אין די געשעהענישען פון יענע יאָהרען, און אויף זיי וויל איך, דאָ אויפמערקזאַם מאַכען.

פון איין סאָציאַלער בעוועגונג ווערט דערצעהלט אין תלמוד (יומא דף ל"ח). דאָס ווערט אָבער דערצעהלט אַזוי קורץ און אַזוי נישט קלאָר, אַז מ'קען נישט זאָגען גענוי און זיכער, וועגען וואָס דאָרטען האָט זיך געהאַנדעלט. אָבער איין זאַך איז כמעט ווי זיכער, און דאָס איז: אַז ס'איז געווען אַ שטרייק אין בית־המקדש און די אַרבייטער האָבען געוואונען אַ דאָפּעלטען לוין.

געווען, בעמליך, צווישען די פערשידענע אַרבייטער, וועלכע זענען געווען בעשעפטיגט אין בית־המקדש, צוויי פאַמיליעס: „בית־גרמו" און „בית־אבטינס", עקספערטען אויף צוויי זאַכען, וואָס מ'האָט נויטיג געהאַט פאַר דער עבודה. די „בית־גרמו" זענען געווען עקספערטען אויף באַקען די „לחם הפנים", און די „בית־אבטינס" זענען געווען עקספערטען אויף מאַכען די „קטרות". די דאָזיגע מלאכות זענען געווען דער אייגענטום פון אָט די צוויי פאַמיליעס, אַ געהיימניס זייער, וואָס איז איבערגעגאַנגען פון פאָטער צו זוהן. קיין זייטיגע מענשען האָבען זיי עס נישט אויסגעלערנט.

וואָס פאַר אַ שטרייט די דאָזיגע אַרבייטער האָבען געהאַט מיט די פיהרער פון בית־המקדש, ווערט נישט אָנגעגעבען, עס שטעהט בלויז, אַז מ'האָט געבראַכט שטרייק־ברעכער פון אַלעקסאַנדריע, אָבער זיי זענען געווען אַ דורכפאַל, זיי האָבען נישט געקאָנט מאַכען אַזוי גוט די „לחם־הפנים" און די „קטורת", און מ'האָט געמוזט נאָכגעבען די שטרייקערס. די נאָכגעבונג איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס מען האָט פערדאָפּעלט זייער לוין. פון אָט דעם פאַקט, וואָס מ'האָט זייער לוין געהעכערט, דרינגט אַרויס פראָפעסאָר יאָאַכים יערעמיאַס (אין זיין בוך „ירושאַלעם צור צייט יעזו"), אַז דער שטרייק איז געווען צוליב אַ העכערונג פון דעם לוין, וואָס די אַרבייטער האָבען געפאָדערט.

מ'מעג אפשר אַרויסדרינגען דערפון, אַז אויך אַנדערע אַרבייטער האָבען געשטעלט דאַמאָלסט דיזעלביגע פאָדערונג און אַז עס זענען פאָרגעקומען אַלגעמיינע אַרבייטער־אונרוהען אין ירושלים אין די יאָהרען פאַר דעם חורבן.

* * *

אויף יעדען פאַל ווייסען מיר פון יאָזעפוס פלאַוויוס, אַז צוויי יאָהר פאַר דעם אויסברוך פון דעם אויפשטאַנד געגען רוים איז געווען אַ גרויסער עקאָנאָמישער קריזיס אין ירושלים. די שטאָט האָט זעהר שטאַרק געליטען פון אַרבייטסלאָזיגקייט. אין יענעם יאָהר איז בעמליך דער בית־המקדש פערענדיגט געוואָרען, און טויזענטער אַרבייטער (לויט יאָזעפוס — אַכצעהן טויזענד) זענען געבליבען אָהן אַרבייט און אָהן ברויט. לאָזען אַזוי פיל יודען ליידען הונגער, האָט מען נישט געקאָנט. אָבער זיי גלאַט אַזוי אויסהאַלטען פון דער רייכער קאַסע פון בית־המקדש, האָט מען אויך נישט געקאָנט טאָן, זאָגט יאָזעפוס, ווייל מ'האָט מורא געהאַט, די רוימישע רעגירונג זאָל נישט פערכאַפּען די גאַנצע קאַסע.

די לאַגע איז געווען אַ שלעכטע, האָט מען זיך געווענדעט צו קעניג אגריפא (דער צווייטער) ער זאָל וואָס גיכער טון עטוואָס פאַר די אַרבייטסלאָזע אין ירושלים. אגריפא איז געווען אַ מלך איבער אַ קליינער מדינה'לע אין צפון פון ארץ־ישראל און איז דערצו נאָך געווען אָנגעשטעלט פון דער רוימישער רעגירונג אַלס דער אויבער־פערוואַלטער פון בית־המקדש מיט דעם רעכט אַנצושטעלען און אַראָפּצוזעצן דעם כהן־גדול. האָט אגריפא, אויף די קאָסטען פון דער קאַסע פון בית־המקדש, געלאָזט אויסברוקירען ירושלים מיט ווייסע קאַלך־שטיינער. דאָס האָט געגעבען אַרבייט די מאַסען אַרבייטסלאָזע.

עס איז דאָ כדאי צו בעמערקען, אַז צוויי ברודקירטע גאַסען פון די אַמאָליגע צייטען האָט מען אין די לעצטע יאָהרען אויסגעגראָבען אין ירושלים, דרייצעהן מעטער אונטער דעם איצטיגען אויבער־פלאַך, און עס זענען דאָ ראיות, אַז דער אויסגעגראָבענער ברוק שטאַמט נאָך פון פאַר דעם חורבן, און אַז דאָס איז דער ברוק, וואָס אַגריפא האָט געלאָזט מאַכען.

אָבער דאָס ברוקירען די גאַסען האָט, אפנים, אויף לאַנג נישט געקאָנט געבען קיין אַרבייט צו די אַרבייטסלאָזע, וואָרים יאָזעפוס דערצעהלט אונז, אַז צוויי יאָהר שפּעטער, אין זעלביגען יאָהר, ווען ס'איז אויסגעבראָכען דער אויפשטאַנד געגען רוים, האָט אַגריפאַ ווידער אונטערגענומען עפענטליכע אַרבייטען. מ'האָט בעמליך בעשלאָסען צו מאַכען די פונדאַמענטען פון בית־המקדש מיט 20 איילען העכער. אגריפא האָט שוין געהאַט געבראַכט פון לבנון די צעדער־האָלץ, וואָס מ'האָט פאַר דעם בעדאַרפט, אָבער עס איז אין מיטען אויסגעבראָכען די מלחמה געגען רוים, און מ'האָט די אַרבייט נישט געקאָנט אָנהויבען.

עס זעהט דערפון אויס. אַז נאָכדעם ווי דער ברוק פון ירושלים איז פאַרטיג געוואָרען, האָט מען ווידער געמוזט עפּעס וואָס טון פאַר די אַרבייטסלאָזע, און מ'האָט דעריבער זיך גענומען צו בויען נייע בנינים אין בית־המקדש. אָבער די שעהנע צעדער־בוימער, וואָס מ'האָט געבראַכט, זענען דער־נאָך פערנוצט געוואָרען פון יוחנן, דעם רעוואָלוציאָנערען דיקטאַטאָר פון ירושלים, אין זיין קאַמף געגען שמעון'ען, זיין קאָנקורענט, דעם צווייטען רעוואָלוציאָנערען דיקטאַטאָר.

אין ירושלים זענען אַלזאָ געווען אַ סך אָרימע אַרבייטער אָהן אַרבייט, ווען דער אויפשטאַנד איז אויסגעבראָכען, און אָט די אַרבייטסלאָזיגקייט האָט געשפּילט נישט קיין קליינע ראָלע אין דעם בירגער־קריג. ווער ווייסט, צי די קנאים וואָלטען גאָר געקראָגען די הערשאַפט איבער דער שטאָט און וואָלטען געקאָנט איינפיהרען זייער בלוטיגען טעראָר, ווען זיי וואָלטען נישט געהאַט אַזאַ שטאַרקע שטיצע אין די אָרימע אַרבייטסלאָזע.

די בויט האָט נאָך געמוזט זיין גרעסער אין ירושלים איבער דעם, וואָס אַ יאָהר פריהער, פאַר דעם אויסברוך פון דעם אויפשטאַנד, האָט אַ שטורם־ווינט געמאַכט אַ תל פון דער תבואה אין דעם גאַנצען לאַנד, און ס'איז געווען אַ שרעקליכער יקרות.

אָט דאָס מאַכט אונז פערשטענדליך, פאַרוואָס די עקסטרעמע רעוואָלוציאָנערען האָבען גלייך ביים אָנהויב פון דעם אויפשטאַנד פערברענט די אַרכיוען, וואו עס זענען געלעגען די וועקסלען, וואָס די רייכע יודען אין ירושלים האָבען געהאַט אויף זייערע אָרימע בעל־חובות. וואָרים נישט ווייניג אָרימע לייט אין ירושלים האָבען אין אַזאַ צייט פון אַרבייטסלאָזיגקייט און יקרות געמוזט זיך פערשולדיגען איבער'ן קאָפּ. אָט די אָרימע בעל־חובות האָבען זיך אָנגעשלאָסען אָן די רייהען פון די עקסטרעמע רעוואָלוציאָנערען, כדי זיך צו בעפרייען נישט אַזוי פון דער רוימישער הערשאַפט, ווי פון די רייכע יודישע קרעדיטאָרען.

* * *

ווער זענען געווען דאַמאָלסט די גבירים, די רייכע יודען פון ירושלים?

ערשטענס זענען געווען רייכע סוחרים, וועלכע האָבען צוגעשטעלט שפייז און רויהע מאַטעריאַלען פאַר דער בעפעלקערונג און אויך פאַר דעם בית־המקדש. אין די" אגדתא פון תלמוד און אין מדרש־איכה ווערען דערמאָנט דריי אַזעלכע רייכע הענדלער פון ירושלים: נקדימון בן גוריון, בן־כלבא־שבוע און בן־ציצית הכסת. אָט די דריי גבירים, ווערט דאָרטען דערצעהלט, האָבען זיך אונטערגענומען אויסצוהאַלטען ירושלים אויף יאָהרען לאַנג מיט לאַנד־פּראָדוקטען. איינער האָט זיך אונטערגענומען אויסצוהאַלטען די שטאָט מיט ווייץ און גערשטען; דער צווייטער — מיט ווייַן, זאַלץ און זאַלץ; און דער דריטער — מיט האָלץ. דאָס זענען אַלזאָ געווען רייכע אָגולניקעס, וועלכע האָבען פערמאָגט ריזיגע שפייכלערס מיט פּראָדוקטען.

אַ צווייטער רייכער קלאַס זענען געווען די כהנים־גדולים און זייערע פאַמיליעס. אין דער צייט פון דער רוימישער הערשאַפט איז דער אַמט פון דער כהונה־גדולה געווען אַ פאָליטישע שטעלע, וואָס געוויסע אַריסטאָקראַטישע פאַמיליעס פון די כהנים האָבען בעקומען דורך רעקאָמענדאַציע אָדער פשוט פאַר געלד. עס איז געווען די רוימישע פאָליטיק אין ארץ־ישראל נישט צו דערלאָזען, אַז איינער זאָל זיין אַ כהן־גדול ווי לאַנג ער לעבט און זאָל דערנאָך איבערגעבען דעם אַמט בירושה צו זיין זוהן, ווי דאָס איז געווען אין דער פערסישער און גריכישער צייט, ווייל די רוימער האָבען נישט געוואָלט, אַז עס זאָל אויפקומען אַ נייע דינאַסטיע פון כהנים־גדולים. דעריבער איז אַלע פאַר יאָהר געווען אַן אַנדער כהן־גדול.

אָבער נישט יעדער כהן האָט געקאָנט ווערען אַ כהן־גדול, נאָר עס זענען געווען אין ירושלים עטליכע רייכע און פריצישע פאַמיליעס פון כהנים, וואָס זייערע מיטגלידער זענען געווען קאַנדידאַטען פאַר דעם אַמט. אָבער ווען נאָר ס'איז געווען איינמאָל אַ כהן־גדול, איז שוין דעם גאַנצען לעבען געבליבען ביי דעם דאָזיגען טיטעל און איז אויך אויף זיין גאַנצען לעבען געבליבען אַ רייכער מאַגנאַט.

אין תלמוד זענען פערהאַן אַ סך מעשיות, אין וועלכע עס ווערט פאָרגעשטעלט אויף אַ גוזמאדיגען אופן דאָס רייכע לעבען פון די כהנים־גדולים אין די יאָהרען פאַר דעם חורבן. עס ווייזט אויס, אַז די דאָזיגע כהנים־גדולים האָבען פערמאָגט רייכע מאַיאָנטקעס און אַז מאַנכע פון זיי זענען געווען וואוכערניקעס. אויף איינעם פון זיי, דעם כהן־גדול חנניה (אָדער יוחנן בן נדבאי, ווי ער ווערט אָנגערופען אין תלמוד) זאָגט יאָזעפוס, כמעט, בפירוש אַז ער איז געווען אַ וואוכערניק.

צווישען די רייכע יודען פון ירושלים זענען געווען אויך די „מוכסים", די יודישע שטייער־מאָנער וועלכע פלעגען אָפּדינגען פון דער רוימישער רעגירונג דעם און יענעם אונדירעקטען שטייער פאַר אַ געוויסע סומע און דערנאָך שינדען די הויט פון פאָלק.

אָט די אַלע יודישע גבירים און אַריסטאָקראַטען, אין וועמענס הענט ס'איז געלעגען די גאַנצע יודישע אויטאָנאָמיע, די גאַנצע זעלבסטפערוואַלטונג, וואָס יודען האָבען דעמאָלט געהאַט אין ארץ־ישראל זענען געווען פערהאַסט ביי די אָרימע מאַסען נישט ווייניגער ווי די פרעמדע הערשער, די רוימישע בעאַמטע און סאָלדאַטען.

לודוויג אויגוסט פראַנקל

(פערגעסענער יודיש־דייטשער שרייבער)

פון אריה שטרייט

אַמאָל, נאָך צו"ק מיט צעהן צוועלף יאָהר איז נישט אַראָפּ פון די ליפען ממש ווי אַ הייסע תפילה פון אַ פאַר צעהנדליגער מיליאָנען בירגער אין דער גרויסער עסטרייך־אונגאַרישער מאָנאַרכיע, דאָס בעריהמטע „האַבסבורגערליד".

ווער עס איז געווען דער מחבר פונ'ם ליד, ווער עס איז געווען דער, וואָס האָט זוכה געווען, אַז זיין ליד זאָל ווערען כמעט די טאָג־טעגליכע תפילה פונ'ם המון. — ווער האָט דאָס בעדאַרפט צו וויסען, ווער האָט געפרעגט נאָך דעם נאָמען פונ'ם גליקליכען — און אפשר אומגליקליכען — פאָעט?

נישט געוואוסט האָט די מאַסע, אַז דער מחבר פונ'ם „האַבסבורגער ליד" איז געווען אַ פשוט'ער בשר ודם, נאָר אַ קליינע צאָהל פון „אַדעליגע", פון די „אָבער'ע צעהנטויזענד" האָט גוט געוואוסט, אַז דעם לויב־הימן האָט פערפאַסט דער ריטער פון הוכוואַרט. מען האָט אָבער געפרובט מיט אַלע מיטלען דעם נאָמען פונ'ם מחבר צו פערהיימליכען און נישט צו פעראַטען. עס וואָלט דאָך געווען אַ בושה און חרפה דער ברייטער עולם זאָל געוואויר ווערען, אַז דער שאַפער פונ'ם פאָפּולערסטען ליד אין עסטרייך איז געווען דווקא נישט קיין אַנדערער, ווי גראָד אַ יוד, ווי גראָד דער יודישער פאָעט לודוויג אויגוסט פראַנקעל, דער ריטער פון האָכוואַרט.

לודוויג אויגוסט פראַנקעל איז געבוירען געוואָרען אין יאָהר 1810 אין דעם בעהמישען שטעטעל מינזען גרעץ, זיינע עלטערען, הגם עסטרייכישע יודען פון משה רבנו'ס גלויבען, האָבען צו זייער בן־יחיד'ל לויט דעם אָנגענומענעם שטייגער פון די בעהמישע יודען צוגענומען אַ מלמד, וועלכער האָט איהם געלערנט „עברי" ער זאָל קענען — איבער הונדערט־צוואַנציג יאָהר, אַז מ'ען וועט בעדאַרפען — כאָטש קדיש זאָגען. דער יונגער פראַנקל האָט זיך אָבער אויך שוין דעמאָלט שטאַרק פער־אינטערעסירט מיט דער הגדה און מיט דער מגילה, וועלכע דער רבי האָט מיט איהם פאַר יעדען פסח און פורים גאַנץ געשמאַק איינשטודירט.

געענדיגט אַ בעהמישע גימנאַזיע האָט פראַנקל שטודירט מעדיצין אין וויען. דעם טרוימעריש פער־אַנלאַגטען יונגענמאַן האָט אָבער מעהר געצויגען צו קונסט און ליטעראַטור. ווי די פראָסעקטאָריע, דער־פאַר פערטוישט טאַקע פראַנקל באַלד זיין מעדיצינישע פראַקטיק מיט דעם פאָסטען פון אַ סעקרעטאַר און לייטער פונ'ם אַרכיוו פון דער יודישער קהלה אין וויען, נאָכדעם, ווי ער האָט שוין פריהער אָנגעשריבען זיינע „עפיש־לירישע געדיכטע".

דאָס שוין דערמאָנטע „האַבסבורגער ליד", עטליכע היסטאָרישע און בפרט דאָס ראָמאַנטישע פאָעם: „כריסטאָפאָראָ קאָלומבאָ" האָבען איהם געשאַפען אַ גוטען ליטעראַרישען נאָמען. אין די יאָהרען 1841—42 נעהמט ער איבער די רעדאַקציע פון דעם פיהרענדען „עסטרייכישעס מאָרגענבלאַט" און דעם בעסטען עסטרייכישען בעלעטריסטישען זשורנאַל „זונטאג בלעטער". כאָטש פראַנקל איז געווען מיט זשורנאַליסטישער אַרבייט שטאַרק פערנומען, האָט ער בעוויזען אָנצושרייבען כמעט אין די זעלבע יאָהרען, ווי ער האָט איבערגענומען די רעדאַקציעס פון די אויבען אויסגערעכענטע צייטונגען — דאָס ביבליש ראָמאַנטישע פאָעם „רחל" און די האַרציגע „יודישע עלעגיעס".

אין דעם יאָהר 1848, ווען עס איז אויסגעבראָכען די גרויסע רעוואָלוציע אין עסטרייך, קעמפט אויך אונזער משורר אַלס אַ מיטגליד פון דעם סטודענטען לעגיאָן אין די גאַסען און אויף די באַריקאַדען פון וויען. ער שרייבט אויך אָן אין מערץ פון דעם רעוואָלוציע יאָהר אַ שיר, „די אוניווערזיטעט". דאָס ליד האָט מען אין די שווערע מיליאָנען אָפּשרייבען, צו וועלכען עס האָבען אויך אַזש 19 קאָמפּאָניסטען געשריבען די מוזיק — קאָלאָפּאָרטירט אין כמעט דער גאַנצער גרויסער עסטרייך־אונגאַרישער מאָנאַרכיע. עטליכע יאָהר שפּעטער, ווען דאָס גרויסע רעוואָלוציע־פייער האָט זיך שוין איינגעשטילט, בעשרייבט פראַנקל זיינע איינדריקען פון די שטורמישע טעג אין אַ גאַנצער סעריע פון נעקראָלאָגען און פעליעטאָנען אויפ'ן סמך פון אַ האַנד־שריפטליכער כראָניק פערפאַסט ער אַ ווייטערדיגע גרעסערע פאָעמע „דער פרימאַטאָר". דאָ שילדערט ער מיט אַנ'עפּישער ברייטקייט די מורא'דיגע רדיפות אויף יודען אין דער אַלטער שטאָט פראַג און די טראַגעדיע פון יודישע רענעגאַטען.

פראַנקלס נסיעות האָבען איהם געבראַכט קיין איטאַליען און צוויי מאָל קיין ארץ־ישראל האָט פראַנקל בעזוכט אין אויפטראַג פון דער פרוי עליזע לעמעל, פרוי לעמעל איז געווען די טאָכטער פון דעם גרויסען פראגער סוחר און אינדוסטריעלער שמשון לעמעל. שמשון לעמעל איז געווען אַ בעהמישער יוד, וועלכער האָט אין דער צייט פון די נאַפּאָלעאָנישע קריגען מיט עסטרייך פאַר דער מלוכה אַ סך אויפגעטון, אַזוי, אַז מען האָט איהם צום לוין פאַר זיינע גרויסע לייסטונגען געאַדעלט, כאָטש מען האָט איהם אויך אַלץ נאָכגעגעבען אויס „טאָלעראַנץ" אַ „דורערנדען אויפענטהאַלט" אין וויען. געשעפט, געשעפט, מחותן, מחותן, שמשון לעמעל האָט אָבער זיין איינפלוס און די הויף־ און רעגירונגס־קרייזען זעהר אָפט אויסגענוצט לטובת פאַר זיינע יודישע ברידער אין בעהמען און אין דייטשלאַנד, אויך בעת דעם ווינער קאָנגרעס אין יאָהר 1815 האָט ער אין די קולואַרען געקעמפט ווי אַ לייב דער קאָנגרעס זאָל אָפּשאַפען דעם „יודען לייב־צאָל" און אָנערקענען די יודען גלייכבערעכטיגונג.

אין יאָהר 1876 האָט מען אויף דער איניציאַטיווע און לויט די פּראָיעקטען פון ל. א. פראַנקל אויפגעשטעלט דאָס גרויסע שילערמאָנומענט אין וויען, וועלכעס איז נאָך עד היום איינס פון די שעהנסטע דענקמעלער פונ'ם גרויסען דייטשען דיכטער אויף דער וועלט, אַ יאָהר שפּעטער האָט ל. א. פראַנקל אויך אויפגעשטעלט דאָס גרויסע „איזראַעליטישע בלינדען ־ אינסטיטוט" אויף דער האָהען וואַרט. איצט האָבען זיך ערשט אָנגעהויבען שיטען, ווי אַ האָגעל אויף פראַנקלען אמת'דיגע כבודים, וועלכע זענען איהם אַלס דיכטער נישט געווען בעשערט. מען האָט איהם געשענקט דעם אַזעלסטיטעל ריטער פון האָכוואַרט, מען האָט איהם געמאַכט פאַר עהרען־בירגער פון דער שטאָט וויען, און מען האָט זיין ברוסט בעצירט מיט מעדאַלען און אָרדערס. דער בעגליקטער דיכטער האָט זיך בעדאַנקט מיט אַ פּאַטריאָטישער דיכטונג: „דאָס העלדענליד פון דאָן זשואַן דע אויסטריאַ". דער נאָר וואָס געאַדעלטער יוד האָט אָבער זיין אמונה נישט נאָר נישט פערלייקענט, נאָר דער מקור פאַר זיין ווייטערדיגע שאַפונגען זענען דווקא געוואָרען די הגדה, די מגילה און דער מדרש, ער שרייבט אָן די „אבות־לידער" „די געשיכטע פון יודען אין וויען" און גיט אַרויס אַ יודישען משפחה קאַלענדאַר „ליבאַנאָן".

אַזוי אין עלטער פון 84 יאָהר איז פראַנקל געשטאָרבען בעוויינט און בעטרויערט פון קינד און קייט.

——=:O:=——

ר' מרדכי'לע נאדווארנער

(פאלקסטימלעך)

פון יצחק אבן

רצון יראיו יעשה

פונקט אַזוי ווי דער צדיק ר' מרדכי'לע איז געווען משונה מיט זיינע דרכים און הנהגות פון אַלע צדיקים אין דור, אַזוי איז ער אויך משונה געווען מיט זיין הלבשה און מיט זיינע נישט פערשטענדליכע שמועסען און דבורים.

ביי אַלע צדיקים, אַהן אויסנאַהם איז איינס פון די עיקרים פון חסידות צו געהן אָנגעטון אין גאַנצע ריינע מלבושים. ווי די ריזינער און טשערנאָבילער גזע, פלעגען טראָגען גאָר טייערע מאָדנע מלבושים אַבדערע ווייער, ווי סאַנזער, בעלזער און ראַפשיצער גזע, האָבען ווידער געטראָגען ביליגע נישט טייערע בגדים, אָבער דער צד השוה פון אַלע איז געווען, אַז די קליידער זענען תמיד געווען גאַנץ ריין אָהן אַ שום פלעק, אַזוי ווי די גמרא האָט געהייסען קליידען אַ תלמיד חכם (כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חיב מיתא).

דאַגעגען איז אָבער דער רבי ר' מרדכי'לע נאַדווארנער געגאַנגען כל ימי חייו קרוע ובלואה, אין צעריסענע און געלאַטעטע מלבושים, אַז ס'איז ממש געווען אַ בושה אויף זיי צו קוקען, כאָטש לויט זיין הכנסה, האָט ער זיך געקענט פערגינען צו טראָגען די טייערסטע זיידענע מלבושים.

בעת ר' מרדכי'לע איז אַמאָל געווען אין אַ באַהן הויף אויף אַ נסיעה קיין אונגאַרן, וואוהין ער פלעגט אָפט פאָהרען, זענען געקומען טויזענטער חסידים פון דער גאַנצער געגענד איהם מקבל פנים זיין, צווישען זיי איז אויך געווען דער סקאַלער דיין ר' הירש יוסף.

אַלע גוי'אישע בעאַמטע פונ'ם באַהן־הויף האָבען זיך פערזאַמעלט אינדרויסען אויף דער סטאַציע וואו דער צוג וואָס האָט געפיהרט דעם צדיק האָט בעדאַרפט אָנקומען, כדי צו זעהן ווער דער איז דער גרויסער מאַן וואָס טויזענטער מענשען האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען פון נאָהענט און פון ווייט, איהם צו זעהן און צו בעגריסען.

אַזוי ווי דער צוג איז אָנגעקומען און די בעאַמטע האָבען דערזעהן דעם אָפגעריסענעם און אָפגעשליסענעם יודען אַראָפקריכען פונ'ם וואַגאָן און אַרומגעריגעלט פון די טויזענדער חסידים, האָבען זיי זיך געגענזייטיג אָנגעקוקט און חוזק'דיג געשמייכעלט.

אַזעלכע ברואים שאַצען גאָר אָפּ דעם מענשענס ווערט נאָך זיינע קליידער. זיי האָבען דאָך נישט געלערנט די משנה, אַז „יש קנקן חדש מלא ישן", אַז אויך אין צעריסענע קליידער קען זיך געפינען אַ הויכע, טייערע נשמה.

דער סקאַלער דיין ר' הירש יוסף האָט דאָס געזעהען און זיך דעריבער זעהר געשעהמט. אין זיין מוח האָט כסדר געטליעט די פראַגע: „פאַר־וואָס טאַקע? פאַרוואָס זאָל זיך דער צדיק מאַכען דורך זיינע מלבושים למשל ולשנינה אין די אויגען פון די אומות העולם? האָט דאָך דער תנא ר' יוחנן געזאָגט, אַז קליידער פערשאַפען כבוד דעם מענשען (ר' יוחנן קרי למניה מכבדותא) און דער כבוד פון אַ צדיק איז דאָך, כביכול, דער כבוד פון גאָט ברוך הוא".

האָט דער צדיק דערפיהלט, הפנים, אָט די מחשבה, מחמת בעת ר' הירש יוסף האָט דאַן ביי איהם מקבל־שלום געווען, האָט ר' מרדכי'לע צו איהם געזאָגט אָט כהאַי לישנא:

„אי, אי הירש יוסל, דו מיינסט אַוודאי, אַז איך האָב נאָך נישט קיין השגה און פיהל נישט דעם פחיתות־הכבוד, וואָס איך האָב צוליב מיינע קרוע־ובלואה'דיגע הלבשה. איך געדענק גאַנץ גוט דעם מאמר הגמרא. און איך האָב ממש יסורי איוב ווען איך קום אויף דער באַהן אָנגעקליידעט ווי אַן אורחי־פרחי און די בעאַמטע ווייזען אויף מיר די פינגער: אָט דאָס איז דער יודישער גרויס־ראַבינער.

„וואָס זאָל איך אָבער טון ווען איך מוז געהן אין אַזאַ הלבשה כ'האָב נישט קיין ברירה. ואין יענעם גלגול בין איך געווען אַ כהן־גדול. מילא האָב איך געמוזט אָפטמאָל משמש זיין, טון די עבודה, אין די בגדי־הזהב, אין די גאָלדענע מלבושים, האָב איך אַמאָל א קוק געגעבען אויף מיינע שעהנע מלבושים און אין מיין מוח איז דורכגעפלויגען אַ מחשבה פון אַ שמץ גיאות. צוליב אָט דעם פגם בין איך דאָס איצט געקומען אין דעם גלגול און קען איהם נאָר מתקן זיין דערמיט, וואָס כ'האָב אויסצושטעהן בזיונות צוליב מיין שפל'דיגער הלבשה".

דאָס משונה'דיגקייט פון זיינע דבורים, וועלכע קיין בן־אדם האָט נישט פערשטאַנען, ציינט זיך אַרויס מעהר בולט אָט פון דעם דאָזיגען שמועס מכוח דעם אייזערנעם אויוועען, וואָס איז געשטאַנען יאָהרען לאַנג אין ר' מרדכי'לעס דירה אין נאַדווארנע און דאָסזעגען ר' מרדכי'ס ווערטער מכות דעם אויוועען:

בעת כ'האָב נאָך געוואוינט אין נאַדווארנע (מחמת שפעטער מיט יאָהרען האָט זיך דער צדיק בעזעצט אינ'ם שטעטעל בישטענע), האָב איך דאָרטען געהאַט אַ רחבת־ידים'דיגע דירה. אין איין חדר פון דער דאָזיגער דירה, וואו ס'פלעגט זיין על פי רוב דער קבוץ פון מיינע היימישע הויז־חסידים, איז געשטאַנען אַ גרויסע אייזערנע חרובע (אויוועען) אָבער נישט עפּעס אַ פשוט'ע חרובע נאָר טאַקע אַ חשוב'ע, אַ מורה־מורנו, וועמען כ'פלעג קו־מען צו מיין פעטער ר' מאיר'ל פון פרימישליאַן, איז תמיד געווען די ערשטע שאלה: וואָס טוט עפעס דאָרט די גרויסע, אייזערנע חרובע?

איז מיר אָבער די חרובע נישט געפעלען, מחמת זי האָט זיך צופיל צוגליהט, און איהר וויסט דאָך, אַז צופיל חמימות, צופיל התלהבות, הערט אויף צו פערשפרייטען חמימות און וואַרימקייט, נאָר עס ברענט, מען קען נישט מעהר צוטרעטען נאָהענט זיך אָנצוואַרעמען די הענד און פלייצעס ווי ס'געהער צו זיין. וויפיל מאָל האָט די אייזערנע גליהענדע חרובע פערברענט די בגדים פון מיינע חסידים, וואָס האָבען צו איהר דערנעהנטערט אַביסעל זיך צו דערוואַרימען, האָב איך בדעה געהאַט די אייזערנע חרובע אַרויסצוואַרפען און אויף איהר אָרט אויפצושטעלען אַנ'אויוועען אויס ציגעל. ער האָט נישט אַזאַ שטאַרק התלהבות. ער פערברענט נישט קיין בגדים. נאָר ער פערשפרייט אַ ליבליך וואַרימקייט פאַר יעדעם איינעם, וואָס וויל זיך דער־נעהנטערען צו איהם צו זוכען אַביסעל חמימות.

האָט אָבער די חרובע בשום אופן נישט געוואָלט אָפּטרעטען, זי, דאָס הייסט, איהר שר, האָט געטענה'ט: וואָס הייסט דאָס? אַזוי פיל יאָהר געגעבען היץ, געוואַרעמט וויפיל הייליגע קינדער, גרויסע חסידים, אין די ווינטער־קעלטען און הייבט פלוצים בין איך צו היציג געוואָרען, אויף דער עלטער גאָר היציגער געוואָרען?

זי וויסט הפנים נישט, אָדער נישט געוואָלט וויסען, אַז נישט זי איז היציגער געוואָרען, נאָר דאָס דור איז קעלטער געוואָרען און קען נישט מעהר פערטראָגען קיין צו גרויסע היץ....

מיינע גערעכטע טענות, אַז כ'מוז האָבען אַנ'אויוועען, וואָס זאָל וואַרימען ווי ס'געהער צו זיין, נישט פערברענען מלבושים, האָבען גאָרנישט געהאָלפען, זי האָט מיט גוטען נישט געוואָלט אָפּטרעטען, אָבער מרדכי'לע איז אַ תקיף, ער פרעגט נישט נאָך קיין „שר", ער האָט די אייזערנע חרובע מיט כוח אַרויסגעוואָרפען. נישט אַזוי גרינג איז עס איהם אָנגעקומען. גאַנצע זעקס וואָכען האָט ער פראָבירט דאָס צו טון און ס'איז איהם נישט געגאַנגען. ערשט צום סוף פון דער זיבעטער וואָך, ערב שבת נאָך חצות, אַ שעה פון רחמים, האָב איך בידים, ביי איהר געאַרבייט צוויי שעה רציפות ביז כ'בין איהר פטור געוואָרען, דאַן האָב איך געמאַכט אויף איהר אָרט אַנ'אויוועען פון ציגעל, אַרום איהר געמאַכט בענק, וואו די חסידים שלאָפען, וואַרעמען זיך אויס די אברים זייערע, נישט מעהר צו ליידען וועלכען שאַדען צו די בגדים זייערע אָדער צום גוף.

אַ סך פירושים איז געזאָגט געוואָרען פון ר' מרדכי'לעס חסידים צו די פערשטעלטע אָבער טיפזיניגע דבורים, מיט וועלכע ער האָט, הפנים געוואָלט טרעפען מאַנכע צדיקים פון זיינע געגנער, וואָרום געהאַט האָט ר' מרדכי'לע דווקא זעהר אַ סך געגנער צווישען די צדיקים גופא, כמעט מיט קליינע אויסנאַהמען.

מאַנכע מופתים פלעגט ר' מרדכי'לע בעוויזען דורך דערצעהלען מעשה'לעך פון זיין פעטער ר' מאיר'ל פרעמישליאַנער.

בעת דער צדיק איז אַמאָל געפאָהרען אויף אַ נסיעה פון נאַדווארנע קיין סקאַלע, האָט ער זיך אָפגעשטעלט אויפ'ן וועג, אינ'ם דאָרף מלאָטקיעוו, צו דאַוונען תפלת שחרית בצבור. דאַמאָלס איז געווען ראש־חודש. מנין האָט דער צדיק געהאַט מאַקי פון זיינע אייגענע חסידים, ס'האָבען אָבער אויסגעפעהלט עטליכע ליכטלעך צו שטעלען אויף דעם עמוד. פאַר'ן בעל־תפלה. מען האָט דורכגעזוכט דאָסגאַנצע קליינע דערפעל און קיין איינציג ליכט איז נישט געווען צו געפינען. דער צדיק האָט דערפון געהאַט גרויס צער, ער איז נישט געוואוינט געווען צו דאַוונען די תפלה ראש־חודש אָהן לייכטענדיגע ליכט פאַר'ן עמוד. האָט דער מנין געוואַרט און געוואַרט ביז דער רבי וועט הייסען אָנהויבען צו דאַוונען. דער רבי איז אָבער געזעסען כסדר פערטראַכט, מסתמא האָט ער גע־וואוסט אויף וואָס ער וואַרט.

פלוצים האָט ער זיך אָנגערופען צום מנין, זאָגענדיג: הערט מיך אויס, כ'וועל אייך דערצעה־לען אַ מעשה פונ'ם פעטער ר' מאיר'ל ז"ל.

דער פעטער, זכותו יגן עלינו, איז אַמאָל גע־פאָהרען אויף אַ נסיעה צוזאַמען מיט זיין רביצין ז"ל. אין פלוצים אויפ'ן וועג איז די רביצין זעהר פער'חלש'ט געוואָרען. האָט זי זיך געבעטען רחמים מען זאָל זעהען איהר צו פערשאַפען אַביסעל מילך כדי צו דערהאַלטען ביי איהר דאָס חיות. אָבער וואו זאָל מען מען בעהמען מילך אויף אַ וועג וואו מען זעהט נישט קיין צייכען אפילו פון אַ וואוינונג פון מענשען?

האָט דער פעטער ז"ל מתפלל געווען צו השם־יתברך, פאַר אַ ישועה למעלה מן הטבע.

באותו רגע, האָט מען דערזעהען אַ קעגען קו־מען אַ גוי, טרייבענדיג אַ קוה און טראָגענדיג אַ ביי פעטדזעל אין דער האַנד. ער איז געקומען פון

(ווייטער זעה יטע זייט)

די ראמאנטישע משוגע'נע

(היימישע ערצעהלונג)

פון יצחק בלום

אַרום דעם חתונה־„זאַל", אינ'ם קליינעם היימישען שטעטעל האָט זיך פערקליבען די יוגענד בחורים און מיידלעך און מיט אָנגעשטרענגטע בליקען אַריינגעקוקט צו די פענסטער אויפ'ן ערשטען שטאָק, דה"ך וועלכען ס'האָבען זיך צעטראָגען איבער דער גאַס די אומעטיגע טענער פון אַ כלה־יתומה־בעזעצנס, און זיך געלעגט אַזוי שווער און דריקענד אויף די געמיטער פון דער קליין־שטעטעלדיגער יוגענד, איבערהויפט אויף די מיידלעך, וועלכע האָבען שטילערהייט די יונגעלייט זאָלען נישט הערען אָפגעזיפצט, טראַכטענדיג: ווען? ווען וועלען זיי שוין דערלעבען אַליין צו זיין כלות ביי אַזאַ ציגער צייט, ווען עס איז אונמעגליך צו טון אַ שידוך נישט פערמאָגענדיג כאָטש אַ טויזענד דאָלאַר.

ס'איז געווען פרייטאָג פאַרנאַכט. באַלד, באַלד האָט שוין בעדאַרפט אָנקומען דער שבת מיט היי־מישער שטילקייט און רוה. נאָך אַ וואָך אַרבייטען און פראַצעווען און זאָרגען פאַר'ן מאָרגענדיגען טאָג חיונה און ציטער'ען פאַר'ן „סעקוועסטראטאר", וואָס נעהמט אַוועק די לעצטע בעבעכעס פון די מ'שטייגס געזאָגט געשעפטסלייט און בעלי־מלאכות, וועלכע האָבען נישט און קענען נישט בעצאָהלען די פאַר־דאַטקעס אין צייט...

ווען חתן־כלה האָבען זיך בעוויזען אויפ'ן גאַס צום שוהל צו פיהרען צו דער חופה, איז שוין די זון געשטאַנען ווייט צו מעריב און מיט ערב־שבת־דיגע ליבשאַפט, ווי זי וואָלט פעדגיטיגען די שטעטעלשע איינוואוינער פאַר דער גאַנצער וואָך צרות און פיין, בעגאָסען דאָס שטעטעל מיט אַזאַ וואַרימער און פריידיגער ליכטיגקייט. געגלעט די פנים'ער פון די שטעטעלשע איינוואוינער מיט ליבליכער הנאה'דיגקייט, ווי זי וואָלט זיי בעגריסט מיט דעם אָנקומען פון שבת...

די „פראַצעסיע" האָט געריהרט. די מוזיק. וואָס בעשטעהט פון דער פאָזשאַרנע קאָמאַנדע אָרקעס־טער האָט אַ קלאַפּ געטון אַ פרעהליכען מאַרש און דער מאַרשרוט איז אוועק צו דער שוהל. בע־גלייט פון יונג און אַלט, פרעהליכע און אומעטיגע געזיכטער.

נעבען דער שוהל, ביי דער חופה האָט זיך מיט אַמאָל בעוויזען לאה'קע די משוגענע, וועלכע האָט זיך דורכגעשפאַרט צווישען גרויסען עולם און זיך געלאָזט גלייך צו דער חופה...

„לאה'קע די משוגענע איז שוין דאָ!" — איז אַריבער פון איי ומויל צום אַנדערען.

דאָס שטעטעלע איינוואוינער קענען שוין לאה'קען, און ס'איז ביי זיי קיין נייעס נישט איהר צו טרעפען ביי יעדער חופה. פערקעהרט, עס וואָלט געווען אַ וואונדער, ווען זי וואָלט זיך נישט בעוויזען.

אין שטעטעל איז גוט בעקאַנט לאה'קעס טראַ־געדיע. כמעט יעדען איז גוט בעוואוסט פון וואָס דאָס משוגעת איז איהר געקומען און יעדער איינ־וואוינער האָט אַ טיפען מיטגעפיהל פאַר איהר. מען האָט אויף איהר גרויס רחמנות און מען בע־דויערט זי. פיל קענען אַפילו נישט איינהאַלטען די טרערען בעגעגענדיג זי אין אַזאַ לאַגע.

ווי מען דערצעהלט אין שטעטעל איז עס גע־שעהן ערשט מיט אַ דריי יאָהר צוריק. געקומען איז עס דורך אַנ'אומגליקליכע ליבע.

לאה'קע איז געווען אַ יונג, שעהן מיידעל מיט אַ שעהנעם ראָמאַנטישען געפיהל, אַ שטיקעל פאַנ־טאַזיאָרקע, ליב געהאַט צו לעזען ראָמאַנען, שריי־בען און לעזען ליבעס־בריף און זינגען ליבעס־ליהעלעך.

מיט דעם אַליין האָט זי זיך אָבער נישט בענו־גענט. זי האָט געוואָלט האָבען אַנ'אמת'ן געליבטען, וועלכען זי זאָל טאַקע אמת ליב האָבען. זי האָט שטענדיג געחלומט פון אַ געליבטען מיט וועלכען זי זאָל קאָנען אַרומשפּאַצירען איבער די שטעטעלשע פעלדער און וועלדער און ראָמאַנטיזירען אויף אַ האַרציגען היימישען שטיגער.

צווישען די שטעטעלשע יונגעלייט האָט זי אָבער אַזעלכע נישט געפונען. ס'הייסט יונגעלייט האָבען אין שטעטעל נישט געפעהלט. די זענען אָבער מייסטענס געווען געשעפטליך אויסגערעכענט, גע־זוכט רייכע כלות מיט נדנ'ען אָדער בעסער גע־זאָגט מיט דאָלאַר'ען, וועלכע דער מיידעלס פריינד וועלען פאַר איהר אַרייבשיקען פון אַמעריקע.

און האָבען זיך געפונען אין שטעטעל יונגע־לייט, וועלכע זענען גרייט געווען צו ראָמאַנסירען איז דער „ראָמאַנס" געווען אַנ'אויבענאויפיגער, אָהן טיפערה, האַרציגער ליבשאַפט אָט סתם אַזוי צו פערוויילען די אומעטיגע לאַנגע צייט.

אַזאַ ראָמאַנס האָט לאה'קע נישט ליב געהאַט. זי איז אין געפיהל געווען אַנ'עהרליכע אַ ראָמאַנ־טיש־פערבענקטע און איבערגעגעבענע, און סתם פיהרען ליבעס־שפילערייען האָט זי נישט געוואָלט און נישט געקענט.

האָט זי געלעבט אַ מיידעלש־איינזאַם צוריקגע־צויגען לעבען ביי איהר עלטערער פערהייראַטער שוועסטער אין הויז (איהרע עלטערען זענען אין מלחמה־צייט געשטאַרבען). אַ סך געלעזען און אויסגעגאָסען איהר בענקשאַפט אין ליבעס־לידער, וואָס זי האָט שטילערהייט, דאָס שטעטעל זאָל נישט געוואָהר ווער'ען, פאַר זיך אַליין געשריי־בען...

— — — — — — — — — —

איינמאָל איז לאה'קע אוועקגעפאָהר'ען אין אַ שכנות'דיג שטעטעל צו גאַסט צו איהר'ס אַ שטי־קעל משפחה, אָבזייענדיג דאָרט אַ פּאָר וואָכען, האָט זי זיך דאָר'ט בעקענט מיט אַ יונגענמאַן, וועל־כער האָט זיך גלייך אין איהר פערליבט און זי אין איהם נישט ווייניגער.

פאַר לאה'ן האָט זיך אָנגעהויבען אַ ביי און איינ־טערעסאַנט לעבען. קומענדיג צוריק אין איהר שטע־טעל האָט איהר פנים געלויכטען מיט יענער העלער פרייד, וואָס נאָר די ליבע קאָן אָנצינדען, זיי פלעגען שרייבען איינע צו די אַנדערע הייסע ליבעס־בריף און ווען דאָס האָט זי נישט בענוגענט איז ער אַליין געקומען צו פאָהרען צו איהר אין שטעטעל און איז שוין פערבליבען דאָ וואוינען.

די צייט פון איהר געליבטענס אַנוועזענהייט זענען פאַר לאה'קען געווען די גליקליכסטע טעג פון איהר יונגען לעבען. עפּעס האָט זי געפיהלט ווי זי וואָלט געלעבט אין אַ פאַנטאַסטישער וועלט פון ליבע און שעהנקייט. אין שטעטעל האָבען אַלע מיגבא געווען איהר ליבע און גליק...

דערנאָך האָט פאַסירט, אַז איהר געליבטער האָט בעדאַרפט אוועקפאָהרען קיין אַמעריקע. און כאָטש עס איז געווען פאַר לאה'קען זעהר שווער זיך צו שיידען מיט איהר געליבטען, האָט זי זיך אָבער געטרייסט מיט דעם געדאַנק, אַז זיי וועלען לאַנג נישט בלייבען צושיידט, אַז ער וועט איהר איינ־גיכען אַריבערנעהמען און זיי וועלען דאָרט חתונה האָבען.

ער איז אוועקגעפאָהרען.

די ערשטע צייט האָט ער צו איהר געשריבען זעהר אָפט. די בריף זענען געווען פול מיט האַר־ציגער בענקשאַפט נאָך איהר. ער האָט איהר נישט אויפגעהערט צו פערזיכערען, אַז ער קען נישט לע־בען אָהן איהר און אַז ער וועט זיך בעמיהען מיט אַלע כחות זי וואָס גיכער אַריבערצונעהמען.

פערשטעהט זיך, אַז לאה'קע האָט אויף זיינע אַלע בריף געענטפערט מיט דער גרעסטער פינקט־ליכקייט, בלייבענדיג אינ'ם קליינעם שטעטעל אַ פערבענקטע מיט אַ טיפען אומעט אין האַרצען האָט זי געפונען אַ טרייסט, שרייבענדיג צו איהם הייסע ליבעס־בריף.

ביסלעכווייז זענען אָבער זיינע בריף צו איהר געוואָר'ען ווענינגער און קעלטער.

לאה'קע האָט דערפיהלט, אַז מיט איהר געליב־טען דאָרט אין אַמעריקע איז עפּעס נישט גלאַט... מעגליך, אַז ער האָט שוין דאָרט אַנ'אַנדערע"... — האָט זי אַ"ע! אַ טראַכט געטון און זיך אַוש אַ כאַפּ געטון פאַר'ן קאָפּ, ווי זי וואָלט נישט געוואָלט צו־לאָזען אַזאַ געדאַנק.

און ווען איהר געליבטער האָט מיטאַמאָל איבער'ן גאַנצען אויפגעהער'ט צו שרייבען און זי האָט זיך נאָך דערוואוסט, אַז ער געהט חתונה האָבען מיט אַנ'אַנדער מיידעל, איז זי שרעקליך מרה־שחורה־דיג געוואָרען און די מרה שחורה איז געווען אַזאַ, אַז זי האָט איהר גאָר גיך געפיהרט ביז צו משוגעת...

— — — — — — — — — —

לאה'קע איז אַ שטילע, ראָמאַנטישע משיגענע טשעפעט נישט קיינעם און האָט צו קיינעם קיין טענות נישט. אויב זי האָט טענות האָט זי עס צו זיך... רעדט און טענה'ט זיך שטיל אויס מיט זיך... אָדער בעסער געזאָגט מיט איהם...

לאה'קע בעזיצט אַ דאָפּעלטע משוגעת: אָט איז זי וויינ, צאַר'ט, רעדט און דערציילט זיך אַליין אַזעלכע ליבע, האַרציגע ליבעס־געשיכטעס... שפּאַ־ציר'ט לייכט און פרעהליך איבערן גאַס האַלטענ־דיג איהרע הענד אַזוי, ווי זי וואָלט זיך פאַרגע־שטעלט, אַז דאָ שפּאַצירט זי מיט איהם. איהר גע־ליבטען, רעדט און לאַכט אַזוי האַרציג און גליק־ליך... זינגט אַזעלכע האַרציגע ליבעס לידלעך אַז ס'קען ריהרען אַ שטיין...

און אָט ווי זי וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאָהנט ווער'ט זי מיטאַמאָל בייז, שטרענג, צויאָגט זיך אין אַ ווילדען געיעג, שרייט, וויינט, שילט און רייסט אויף זיך דאָס קלייד... אַזוי אַז לאה'קע האָט דורך דער צייט פון איהר משוגעת שוין באַלד אַלץ אויף זיך צוריסען און טראָגט שוין באַלד דער מוטער חוה'ס קליידער...

נאָר איין קלייד שאַנעוועט זי, דאָס ווייסע קלייד, אין וועלכער זי בעווייזט זיך אויף אַלע חתונות און חופות.

ווען ס'איז אַ חופה אין שטעטעל שטעהט זי באָהענט נעבען דער חופה אויסגעסטראָיעט אין איהר ווייסער קלייד מיט פעלד־בלימלעך איינגעפלאָכ־טען אין איהרע שוין איצט שיטערע אומריינע האָר און בעהמט נישט אַראָב די אויגען פון חתן כלה... עס ווערט זיין אומזיסט דאָס אוועקטרייבען איהר, וויל זי וועט פון דער חופה נישט אוועקגעהען מען זאָל אַפילו טרעטען אויף איהר, מען קען זי שוין און מען לאָזט איהר שטעהען.

ווען מען פיהרט חתן כלה צוריק פון דער חופה געהט זי זיי נאָך, טרייט ביי טריט צום טאַקט פון דער מוזיק ביז צום הויז, בלייבט דערנאָך אַ לענ־געריע צייט שטעהען הינטער די פענסטער, ביז זי צולאַכט זיך, מיט אַ משונה'דיגען געלעכטער און הויבט אָן מיט שנעלע טריט צו אַנטלויפען פון פענסטער, טענה'ענדיג הויך אויפ'ן קול, מאַכענדיג ווילדע גרימאַסען, פאָכענדיג מיט איהרע דאַרע הענד אין דער לופטען, ווי זי וואָלט זיך אויף עמי־צען פערמאָסטען...

דער עולם בלייבט שטעהען פערציטערט, באַקוקענדיג איהר מיט בעדויערענדע און מיטליידענדע בליקען, מורמלענדיג צווישען זיך:

„אָרימע משוגענע לאה'קע!"...

הומאר דער קונדס סאטירע
צוזאמענגעשטעלט דורך א. שאַרפציגעל

פּאָליטיק פון דער וואָך

מען רעדט נאָך אַלץ וועגען געלד. די פּאָליטיק איז געוואָרען מאַטעריאַליזירט, הימעל און ערד און געלד. וועגען אַלעם האָבען שוין אונזערע פּאָליטי־קער אויסגערעדט, נאָר איין זאָרג איז זיי געבליבען — געלד.

דייטשלאַנד דאַרף געלד, ענגלאַנד דאַרף געלד, פּוילען דאַרף געלד און ווי נאָר אַ מלוכה — דאַרף זי אַ גמילת חסד. דערמיט פערנעמען זיך אונזערע דיפּלאָמאַטען, געוואָרען באַנקירען.

מען באַנקירעוועט, אַנשטאָט דיפּלאָמאַטעווען. עס האַלט שוין באַלד דערביי, אַז מען וועט מיניסטאַ־רען אויסוועהלען בלויז פון די באַנקירישע רייהען. מיר גרייטען זיך דעריבער צו ווערען באַנקירען.

לאָדזער פערגלייכענישען

— וואָס איז דער חילוק פון אַ קוימענקעהרער ביז אַ לאָדזער סוחר?

— אַ קוימענקעהרער ווערט פערשוואַרצט בעת ער געהט אַרויף, און אַ לאָדזער סוחר בעת ער געהט אַראָפּ.

═══════

— מיט וואָס איז אַ באַדזאַרניק געגליכען צו אַ שעהן וויבעל?

— ביידע מוז מען היטען.

───────

— מיט וואָס איז אַ וועקסעל געגליכען צו אַנ׳־אונטערגעוואָרפען קינד?

— פון ביידע וויל דער טאַטע נישט וויסען.

לייב שטאַבינסקי.

גלייכווערטלעך און שטעכווערטליך

— דאָס וויבעל האָט אין שטאָט אַ סופּלאָקאַ טאָר,

2

און אויף דאַטשע פעהלט איהר נישט קיין אַמאַ טאָר.

——=:[O]:=——

— אויף דער דאַטשע וואַרפט דאָס ווייב אַנ׳־אייגעל,

און אין דער שטאָט איז דער מאַן אַ פרייער פויגעל.

——=:)O(:=——

פאַרוואָס האָבען די סאָוויעטען ערקלערט אַ מלחמה דעם רבונו של עולם?

ווייל דער ר״שע זאָגט: לי הכסף ולי הזהב״ נו, דאַרף מען נאָך אַ גרעסערען בורזשאַק?

סאָקראַטעס

פון „קונדס״-ווערטערבוך

קוואָטע — מאָדערנע דאַמען־זאָקען; שמאָל און אָנגעצויגען.

אַלטער רייכער פּאָטער — אַ נאַכט־סטרוזש, אויף וועלכען די גבאים וואַרטען ער זאָל צומאַכען אַן אויג.

אַ שרייבער אַ לא יצלח — אַנ׳אויבס־הענדלער — זיין סחורה ליגט אייביג אין קויש.

דאָקטאָר — אַ דזשעזבאַנדיסט — ער האַלט פון צוויי זאַכען: פון קלאַפּען און פון „קלינגערס״

שאָפער — אַ מאָדערנער סוחר — טאָמער קאָן ער נישט דרעהען ס׳רעדעל, געשעהט אַ קאַ־טאַסטראָפע.

באַנקראָטירטער סוחר — אַ שנעל־צוג: — ער פייפט אָן און מאַכט פליטה.

סאָקראַטעס.

וויכטיג פאַר לאָדזער סוחרים
און פאַר אַלע לאָדזער יודען

(קאָמוניקאַט פון דער לאָדזער האַנדעלס־קאַמער)

דער לאָדזער מסחר ליגט טיף אין דער אדמה. אַלע בראַנזשעס זענען טויט, און וועלען שוין קיין תחית המתים נישט אויפשטעהען. ס׳זענען נישטא קיין שום אויסזיכטען, די לאַגע זאָל זיך פערבעסערען. דער זומער־סעזאָן האָט איינגעטריקענט, און דער ווינטער־סעזאָן וועט איינפריהרען.

דער איינציגער סעזאָן, וואָס זאָגט צו צו זיין אַ לעבעדיגער, איז

דער חזנים-סעזאָן

מאַנופאַקטוריסטען מיט געזונדע גאָרגלען, לעדער־סוחרים, וואָס שרייען אַ גאַנץ יאָהר „מחוק כל שטרי חובותיבו״, שאַצער׳ס פון די שאַבקאָווע קאָמיסיעס, וואָס זענען בלאָז מיט׳ן שטן, קאָנען זיך שוין מעלדען צו דער האַנדעלס־קאַמער, אָדער צו אונזער חזנים־טשאָנאַווצע ר׳ ישראל זעל־מאַנאָוויטש.

מיר מעלדען גלייכצייטיג, אַז צו דעם צוועק, עפענען מיר

אַ קאָנקורס אויף „הנני העני״

אַלע סוחרים, סיי די, וואָס האָבען שוין באַדזאָרען, סיי די, וואָס וועלען אם ירצה השם האָבען באַדזאָרען קאָנען זיך מעלדען צום „הנני העני״־קאָנקורס.

די עקזאַמענס וועלען פאָרקומען אין דער האַנ־דעלס־קאַמער, עקזאַמינירען וועט אשר קאָהן אַליין.

מיט אַכטונג:

די האַנדעלס־קאַמער אין לאָדז.

פּ. ס. אָפּערטען צום „הנני העני״־קאָנקורס, נעמט אויך אָן דער „קונדס״־רעדאַקטאָר.

בעסער האַלצערנע-הייזלעך
איידער צרות, ווי פּאַלאַצן...

נישט פערלירען נאָר די האָפנונג,
נאָר פערבלייבען מוטיג שטאַלץ.
ס׳גייט דאָס מלכות מיט ישועות,
מיט ד יהייזקעלעך פון האָלץ!

אָטאָ באַלד וועט לייכטער ווערען,
ס׳גייט מיט ריזען־שריט די טרייסט:
מיט די הייזקעלעך די שיינע
וועט מען ווערען אויסגעלייזט...

אויסגעלייזט פון כל הצרות,
פון דעם דוחק אויף דער וועלט,
פון דער ענגשאַפט אינ׳ם גראָשען,
פון דאָס לעבען איינגעשטעלט...

ס׳וועט אַנ׳אויסכאַפּעניש איצט ווערען,
אין דער ברען — דער האָלץ־סעזאָן:
דרעגגער, פלעקענער און קלעצער
וועלען זשטיין איצט אין פאַסאָן...

תיקון וועט איצט אויך בעקומען,
און אַ גרעסערע פרעקווענץ,
מעהר׳ער טעם און חן און „האָלצקייט״
אונזער סוכות־קאָנקורענץ...

ווייל מיט זמן ה׳האָלצען־הייזלעך,
וואָס איהר הערט, און וואָס איהר זעהט —
וועט דאָך שטיין מסתם אין גרויסען
אונזער סוכה־לאַקשען־ברעט...

יאָקעל בן פלעקעל.

דער יוד האָט שוין אויסגעזאָרגט...

אַמאָל איז ער געווען אַ מאַנופאַקטוריסט, מיט אַ לאַגער, מיט קרעדיטען, מיט גאַרדעראָבעס, מיט אַ קלאַוויר. איצט נאָך עטליכע „וויזיטען״ פון סעקוועסטראַטאָר, איז ער געבליבען ביי זיין לעצטען „שטיק־מעבעל״, און שלאָפט אַנ׳אויסגעזאָרגטער.

יאָר באָרג נישט און באַסטאַ!
(אַ מאָנאָלאָג אזאַ)

וואָס זאָגט עץ נישט צו דער כאַליאַסטרע? צוגעטשעפּעט זיך צו מיר, יאָך זאָל זיי באָרגען געלד. יעדער איז אַ פּאַטזשעבאַלסקי, יעדער חלש׳ט פאַר אַ צווייער און יאָך זאָל זיי באָרגען!

יאָך זאָל נישט זינדיגען מיט ד יודיד. ס׳איז דאָ ווערמען צו באָרגען? סאַמע פּענטאַקעס, ווי איהר זעהט מיך אַ דיסקאָנטער.

קומט צו געהען דער פּראַנצויז, יאָך זאָל באָר־גען, דעם ענגלענדער. קומט ווידער דער ענג־לענדער, יאָך זאָל באָרגען דעם פּראַנצויז. פרעג יאָך: חבר׳ה, זאָגט מיר, אויף וואָס קוקענדיג? יאָך מאַך נאָר פּרימאַ זאַכען...

דער דייטש בעט אַ גמילת־חסד פאַר אַמעריקא און אַמעריקא בעט פאַר׳ן דייטש.

נו, וואָס זאָג יאָך? יאָך זאָג: לאַ מיט אַ ספּאָ־דיק. איהר זענט אַלע נעבעך אויף געהאַקטע און געבראָקטע — יאָך געב נישט און באַסטאַ!

און טאָמער וועל יאָך געבען אימיצען אַ „פּאָ־זשיטשקע״, וועל יאָך געבען נאָר דעם דייטש.

וואָס איז דער שכל?

אַ פּשוט׳ער שכל: — ער גיט אָפּ.

וואָס גיט ער אָפּ?

דער דייטש האָט גענומען וואַרשא. נו, האָט ער נישט צוריק אָפּגעגעבען? אָפּגעגעבען ווי אַ טאַטע. אויב געבען אַ „פּאָזשיטשקע״, וועל יאָך געבען נאָר דעם דייטש — ער גיט אָפּ...

די לאָדזער קהלה
וואָס זי דאַרף טאָן און טאָן נישט

די לאָדזער קהלה גיט כידוע אַרויס אַ „ביולע־טין״ פון איהר טעטיגקייט. וואָס זי טוט, הייסט עס דער „קונדס״ האָט דערום בעשלאָסען, אַרויסצוגע־בען אַ ביולעטין, וואָס די קהלה דאַרף טון און טוט נישט:

סאָציאַלע הילף

לויט די מיינונג פון „קונדוס״, האָט די קהלה געדאַרפט קומען צו הילף די ליעטניקעס, וואָס זע־נען געוואָרען איינגעקוועטשט אויף די דאַטשעס און אויב די קהלה זאָל נישט קומען מיט באַלדיגע הילף, דראָהט זיי צו ווינטערען אין די דאָרפישע כאַטקעס.

יתומים-פערזאָרגונג

די קהלה סובסידירט די יתומים־הייזער. דאָס איז ווענִיג, זי דאַרף זאָרגען, ס׳זאָלען זיך נישט מעהרען קיין יתומים. צו דעם צוועק, דאַרף די קהלה אָרגאַניזירען אַ „סטראַזש האָנאָראָווי״.

די „סטראַזש״ דאַרפען שטאַרק „אוואַזשען״ אויף די מאַסקענבעלער, אויף די „מצוה־טענצלעך״ פאַר וואוילטעטיגע צוועקען, אין די טאַנץ־סאַלעס, אויף די פייוואָרקלאָקען, נאָך חצות אין „העלענאָוו־וד״ל. אַזוי אַרום וועלען זיך נישט מעהרען קיין יתומים, און די קהלה וועט נישט דאַרפען זאָרגען פאַר זיי.

די „סטראַזשניקעס״ דאַרפען בעשטעהען פון „ענערגישע״ מענשען, ווי: ר׳ העניך בערגער, ר׳ יאָסעלע וואָידיסלאַווסקי, ר׳ משה צעדערבוים און איין „טשלאָניק״ פון ראַבינאַט, נו, לאָמיר זאָגען, הרב לייביש ראָזענבערג.

דאָס מוז די קהלה טאָן.

אַ כשר׳ע קוך

די קהלה פּראָיעקטירט (דאַכט זיך, דער פּראָ־יעקט פייערט איצט אַ צוויי יעהריגען יובילעאום...) צו עפענען אַנ׳אומזיסטע כשר׳ע זעלנער־קוך.

דער „קונס״ מיינט, אַז די קהלה דאַרף גלייכ־צייטיג עפענען אַנ׳אומזיסטע קוך אין סוחרים־פער־איין.

גלייכצייטיג, דאַרף דער מתים־רעגיסטער אי־בערטראַגען ווערען פון דעם בית־החיים־קאַנצעלאַריע אין דער לאָדזער האַנדעלס־קאַמער אַריין...

פּריוט פאַר קאַליקעס

די קהלה האַלט אויס אויף זאַכאָדניא גאַס אַ פּריוט פאַר קאַליקעס. דער „קונדוס״ לעגט פאַר אַ פּראָיעקט, אַז די קוואַליפיקאַציע־קאָמיסיע זאָל בעשטעהען פון מיטגלידער פון אַרטיסטען־פעראיין.

(פאָרטזעצונג קומט).

אַרויסגעגעבען פון האָניג פויגעל.

═══════

דער בעזים און דער בעכער
(פאַבעל)

פון ח. י. פאַרבער

מיט׳ן בעזים אין דער האַנד,
האָט אַ פרוי אומגעשפּאַנט
אין צימער און געקעהרט,
פּלוצים האָט זי דערהערט
אין טיר אַ קלאַפּ,
האָט זי זיך געטון אַ כאַפּ —
אָנגעשפּאַרט דעם בעזים אין אַ
מעבעל - שטיק,
ביז זי וועט קומען צוריק.
דער בעזים האָט זיך אָנגעריהר־
אין אַ בעכער שעהן גראַווירט
פון טייערען קרישטאַל,
וואָס האָט גלייך צולאָזט זיך
אויף אַ קול:
— אַוועק!
עקעלסט מיך אַ שרעק!...
ווייס ווער דו ביסט,
או געה זיך צו דיין מיסט...
איך בין אין שטוב אַ ציהרונג
און מיך בעליידיגט דיין בעריהרונג.
דער בעזים ענטפערט איהם
בעמיטליך:
— כ׳בין צונויפגעשטעלט
פון פּראָסטע ריטלעך;
נישט קיין טייערע זאַך...
דאָך טו איך אויף אַ סך:
איך מאַך ריין!...
דאַרף מען מיך שעצען
און מיין כבוד נישט פערלעצען,
וויפיל ריטלעך רייסט מען מיר אַרויס!
דאָך האַלט איך אויס...
און גיב מיין אַרבייט נישט אויף,
ביז צום סוף!...
דו, ביסט אַ בעכער גאָר פיין —
אָבער ליבער מיין!
אַ ריהר,
איז דאָך נאָך דיר...
אינמיטען די רייד
איז די פרוי צוריקגעקומען גרייט
זיך בעהמען ווידער קעהרען,
און אומגערן,
נישט זעהענדיג דעם בעכער
ביים ראַנד,
האָט זי, נעהמענדיג דעם בעזים
אין האַנד,
איהם פערשעפּעט אַזוי
אומגליקליך —
אַז ער האָט זיך צובראָכען
אויף שטיקלעך.
— ער׳שט געווען אַזוי שעהן!...
(רעדט דער בעזים צו זיך אַליין)
או זאיצטער אַ —
אויס נישטאָ!...
נישט דאָס ער׳שטע מאָל,
ווי צובראָכענע זאַכען פון קרישטאַל,
קעהר איך אויס
פון הויז,
און שטענדיג ווען עס קומט פאָר,
רחמנות האָב איך נאָר...
— — — — — — — — —
ווען דיין געגנער פאַלט,
דיין געגנערשאַפט בעהאַלט.

——=:§:=——

צו שעהנע עטליכע יודישע טעכטער

אייערע שעהנע
און פולע מיט
יודישען חן
געזיכטער,
האָבען פון מיר
געמאַכט אַ
לידישען
דיכטער.
אייערע אויגען
און היפטען
או זליפען און
צאַרטע פינגער,
האָבען פון מיר
געמאַכט אַ
לידישען
זינגער.
אָבער די ל־
בעס אייער־
מוז איך אייך
זאָגען און וועל־
האָבען פון מיר
געמאַכט אַ
שרעקליכען
תל.

אַ גוטע טאַט

רביצין: וואָס ביזטו עפּעס הייבט אַהיימגעקומען אַזאַ צופרידענע?

רב: פאַרוואָס זאָל איך נישט זיין צופרידען, איך האָב הייבט גליקליך געמאַכט דריי מענשען: כ׳האָב געגט אַ פּאָרפּאָלק, איז דאָס פּאָרפּאָלק גליקליך, און איך בין גליקליך, וואָס כ׳האָב געכאַפּט אַ הונדערטער שכר טרחה.

קנאַפּזאָרגער.

ווער האָט גרעסערע פערדינסטען?

אַ דאַנק די צייטונגען, האָט דער עולם בעת די היצען אויסגעטון די מאַרינאַרקעס.

אויך מיר אַ מעשה: אַ דאַנק דעם אוזשאַנד, האָט דער עולם שוין פון לאַנג אויסגעטון די הויזען.

קנאַפּזאָרגער

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

פון האנדעלס-געריכט

פירמע „א. מ. קרישטאל" געווענדעט וועגען א „נארזור"

בעכטען האט אדוו. גרינבערג אין נאמען פון דער פירמע „א. מ. קרישטאל" (פיעטרקאווער 37) אריינגעטראגען אין האנדעלס־געריכט א ביטע וועגען פראלאנגירען די צאהלונגען אויף דריי חדשים.

די פירמע קרישטאל עקזיסטירט 23 יאהר, און האט איבערגעהאלטען די קריזיס־יאהרען אין דער מאנופאקטור־בראנזשע.

לעצטענס אבער, צוליב די שלעכטע קאניונקטור אין האנדעל און צוליב דעם לאנג־דויערענדער ווירטשאפטליכען קריזיס, געפינט זיך די פירמע אין צאהלונגס־שוועריגקייטען, און פארזוהענדיג די גויטווענדיגקייט פון א צייטווייליגען אפשטעלען די צאהלונגען, איז זי געצוואונגען זיך צו ווענדען צום געריכט מיט דער ביטע צו פראלאנגירען די צאהלונגען אויף א צייט פון 3 חדשים. פון דעם אפגעגעבענעם בילאנס, איז צו זעהען, אז די אקטיווען איבערשטייגען די פאסיווען אויף 100 פראצענט. די אקטיווען שטעלען מיט זיך פאר א פאזיציע פון אומבעוועגליכע גיטער — 60.000 זל. און סחורה — 89.345 זל. וואס ביי א שנעלע רעאליזירונג, וואלט עס דער פירמע געבראכט נאך א גרעסערען שאדען.

דער בילאנס פון דער פירמע אויף 15 אויגוסט ד. י. שליסט זיך מיט דער סומע פון 208,348 זל. פון וועלכען דער אייגענער קאפיטאל מאכט אויס א סומע פון 100.000 זל. און די גרעסטע פאזיציע אין די אקטיווען איז אקצעפטען אויף 55,556 זל. און די בעגלויביגטע 32,987 זל.

דער סאנאציע־פלאן פון דער פירמע זעהט פאר, אויסצוצאהלען ד יבעל־חובות הערפון, וואס מ'וועט רעאליזירען דעם ווערט פון די סחורות, און פון די אויסענשטענדיגע שולדען ביי די קונים, וואס לויטן בילאנס מאכען זיי אויס א סומע פון 22.377 זל.

פון דער „ווידזעווער מאנופאקטור"

די בעראטונגען פון דער פערוואלטונג מיט די קרעדיטארען

(א) לעצטענס איז ווידער געווארען אקטועל דער ענין „ווידזעווער מאנופאקטור", ובפרט דערפאר, ווייל די פערוואלטונג פיהרט זייט עטליכע וואכען געגויע בעראטונגען מיט די קרעדיטארען, בכדי צו קומען מיט זיי צו אן אויסגלייך.

דער ערשטער שטאדיום פון די אונטער־האנדלונגען מיט די אויסלענדישע קרעדיטארען איז שוין פערענדיגט, און אין הסכם מיט דעם דער־גרייכטען אויסגלייך, דעלעגירען די קרעדיטארען זייערע פארשטעהער אין דער פערוואלטונג און אויפזיכטס־ראט, כדי אויסצופארשען דעם מצב פון דער אונטערנעהמונג.

לעת עתה האט דער רוב קרעדיטארען גע־געבען דעם „ווידזעווער מאנופאקטור" א מאראטאריום אויף 4 חדשים, און נאכ'ן אפפליסען פון דעם טערמין, וועט בעשטימט ווערען, וויאזוי ווייטער צו האנדלען.

וואס שייך דער בקשה וועגען באהזור, וועלכע איז אריינגעטראגען געווארען אין האנדעלס־געריכט, ווערט איצט ארומגערעדט די פראגע, צו זאל די ביטע אונטערשטיצט ווערען, צי זאל זי ווערען צוריקגעצויגען.

מען רעכענט, אז די נאהענטסטע טעג וועלען ברענגען סענסאציאנעלע רעזולטאטען אין שייכות מיט די איצט־געפיהרטע אונטערהאנדלונגען, ובפרט נאך דערפאר, ווייל די פערוואלטונג פון דער „ווידזעווער מאנופאקטור" בעמיהט זיך, אז די אונטערהאנדלונגען זאלען זיך פערענדיגען על צד היותר טוב.

ערשטע יאהר-צייט פון סאמועל הירשבערג ז"ל

געוו. פרעזעס פון „לינת-החולים"

איך געפין פאר מיין חוב, אין טאג פון דער ערשטער יאהרצייט פון אייגעם פון די בעשיידענ־סטע, אבער גלייכצייטיג אנגעזעהענסטע כלל־טוער ביי אונז אין שטאט, מזכיר צו זיין מיט עטליכע ווערטער.

הייגט פאלט אויס ד. ערשטע יאהר־צייט פון סאמועל הערשבערג. מיט דעם הויגען גאמען איז פערבונדען א שטיק געשיכטע פון לאדזער געזעלשאפטליכער און פילאנטראפישער טעטיגקייט.

סאמועל הערשבערג איז אין פערלויף פון 30 יאהר געשטאנען אונערמידליך אויף דער וואך פון דער כלל־ארבייט, וועלכע ער האט אונטער־גענומען און נישט אפגעשטעלט פון איהר אפילו דעמאלס ווען זיין געזונדצושטאנד האט איהם שוין דאס נישט ערלויבט.

ווען מ'רעדט וועגען סאמועל הערשבערג ז"ל קומט גלייך אויף דער מחשבה אייגע פון די שענסטע אינסטיטוציעס ביי אונז אין שטאט, וועלכע שמ'ט ווי א מאנומענט פאר דעם פערשטארבענעם, כדי צו דערמאנען זייגע פערדינסטען פאר דער דערמאנטער אינסטיטוציע, מיר מייגען דא דעם „לינת־החולים" וועלכער איז מיט 30 יאהר גע־גרינדעט געווארען דורך סאמועל הערשבערג און דורך איהם אנגעפיהרט און געפיהרט געווארען דורך דער גאנצער צייט פון איהר גרויסער שעה־נער ענטוויקלונג. נאר א דאנק סאמועל הערשבערג האט „לינת החולים" געקענט דערגרייכען צו איהר איצטיגער מדרגה, נאר א דאנק איהם איז גע־שאפען געווארען דער שעהנער בנין מיט דעם מוסטערהאפט־איינגעארדענטען ווענכנערין קליניק, וועלכער העלפט הונדערטער טויזענדער ארימע און לײדענדע.

נאר א דאנק סאמועל הערשבערג עקזיסטירט ביי „לינת־החולים" די מוסטערהאפטע אמבולאטאריע מיט 20 דאקטוירים, א דאנק סאמועל הערשבערג עקזיסטירט ביי „לינת־החולים" די איינציגע געזעל־שאפטליכע אפטייק אין פוילען ביי „לינת־החולים" וואו קראנקע בעקומען א רפואה פאר זייערע לײדען.

און דאס איז דורך הערשבערג'ן געשאפען מיט אייזענער ענערגיע, עקשנות און בעוואוסטזיין אז ער שאפט א הייליגע און נוצליכע זאך. „לינת החולים" געדענקט איהר גרינדער און פיהרער, מארגען, שבת 10 א. זייגער איבדערפריה וועט פאר־קומען א הזכרה אין דער אייגענער שוהל פון „לינת־החולים".

אלס אייגער פון די נאהענטסטע מיטארבייטער פון דעם פערשטארבענעם עסקן, געפין איך פאר מיין חוב די עטליכע ווערטער צו שרייבען אלס א הזכרה נאך אן ערהליכען און אויפריכטיגען כלל־טוער.

י. דענענשטיין.

וויצע־פרעזעס פון „לינת־החולים".

א פאבריק-שרפה

(2) נעכטען איז אויסגעבראכען א שרפה אין דער פאבריק פון דער פירמע „י. פוקס" — טריקערייע און פארבעריי (אויף זאקאנטנע 54).

די שרפה איז שנעל איינגעלאשען געווארען. דער היזק בעטרעפט 5000 זלאטעס.

באנדיטען-אנפאל אויף א יודישען סוחר

(א) אויפ'ן שאסעי פון פשעדבארזש קיין ראדאמסק זענען 2 באנדיטען בעפאלען דעם יודישען סוחר יאנקעל שלאמאוויטש פון פשעדבארזש און ביי איהם צוגעראבט 200 זלאטעס אין מזומן, און א זייגער.

די ענטלאפענע באנדיטען זוכט פאליציי.

טרינקט נור דעם געזונדען

אקאטשימער פארטער

פרייטאג
21
ח
אלול תרצ"א

אויגוסט

זון־אויפגאנג 4.28
זון־אונטערגאנג 4.28

ליכט־צינדען: 6,37

רעגיסטראציע פון ארבייטסלאזע

דער אונטערשטיצונגס־אמט ביים לאדזער מאגיסטראט איז מודיע, אז פרייטאג דעם 21. ד. ח. הויבט זיך אן דאס אויסצאהלען פון דריגגענדע מלוכה'שער הילף פאר'ן חודש אויגוסט ה. י.

הייגט פרייטאג, דעם 21 ד. ח.

A B C D E F G H I J K L Ł M

מארגען שבת, דעם 22 ד. ח.

N O P R S T U W Z

לוסטראציע פון פינאנץ-אמטער

(2) נעכטען האט דער פרעזעס פון דער לאדזער פינאנץ־קאמער, ה' קוכארסקי אנגעהויבען די לוסטראציע פון די פינאנץ־אמטען אויף דער פראווינץ, אין די קרייז־גרענעצען פון לאדזער פינאנץ־אמט.

די דאזיגע לוסטראציע האט דעם צוועק פעסטצושטעלען, אויף וואס'ערע יסודות עס קומט פאר די ארבייט אין די אמטען, און וואס פאר א שינוים עס דארפען אין זיי געמאכט ווערען.

די לוסטראציע וועט דויערען עטליכע טעג.

אנ'אפיציר מיט א געפעלשטען צענז

(2) נעכטען איז פאר'ן מיליטער־געריכט געשטאנען צום צווייטען מאל דער זשאנדארמעריע־פארוטשניק מיעטשיסלאוו בערנאטשעק.

צום ערשטען מאל האט דאס געריכט איהם פערמשפט אויף 7 חדשים טורמע, און דערווייטערען פון מיליטער און אפנעהמען די רעכט פאר פעלשען א גימנאזיום־דאקומענט און אריינפיהרען אזוי־ארום אין א טעות די מיליטער־מאכט.

דער פערמשפט'ער האט אפעלירט אין העכסטען געריכט, און זיין ענין איז דעריבער נעכטען ווידער בעטראכט געווארען דורכ'ן מיליטער־געריכט.

ער איז ווידער פערמשפט געווארען אויף זי־בען חדשים טורמע מיט'ן פערקלענערען די שטראף אויפ'ן יסוד פון דער אמנעסטיע, און אהן דערווייטערונג פון מיליטער.

אויסגעבראכען א שטרייק פון שניידער-כאלופניקעס

נעכטען איז אויסגעבראכען א שטרייק פון די שניידער־כאלופניקעס. זיי שטעלען ארויס א גאנצע רייה עקאנאמישע פאדערונגען, ווי: צוריקשטעלען די פרייזען פון 1930, פערזיכערען די מיטגלידער אין דער קר. קאסע, אויסצאהלען אלע נאך א. א.

אפטייקען

היינטיגע נאכט-דיזשורען

(2) הייגט בינאכט דיזשורירען: ה. דאנציגער (נבערזשנער 57), וו. גראשקאווסקי (11־ליסטאפאד 15), ס. גארפיין (פילסודסקיעגא 54), ר. רעמבע־ליגסקי (אנדזשעיא 26), א. שימאנסקי (פשענדבאלניאנא 75).

בעריכטיגונגען

אין צוזאמענהאנג מיט אונזער נעכטיגער נאטיץ וועגען דער פרייליין מענדעל, וועלכע איז פערמשפט געווארען אויף 6 חדשים תפיסה פאר פרובען אויסהענגען א קאמוניסטישע פאהן, איז די מוטער פון דעם פרייליין געווען ביי אונז אין רעדאקציע און ערקלעהרט, אז דאס מיידעל בלויז 16 יאהר אלט איז אין גארנישט שולדיג.

אין צוזאמענהאנג מיט דער נאטיץ אין „נייעם פאלקסבלאט" נומער 193 (פון מיטוואך) וועגען די אזויגערופענע „אייביגע קראוואטען" זענען מיר אריינגעפיהרט געווארען אין א פערדריסליכען טעות דורכ'ן ביורא „פאלפרעס".

אין דער ווירקליכקייט זענען איינגעפלאסען אויף דעם ה' ישראל פרעסער (אנדזשעיא 52) אייביגע אנקלאגעס אין אויספארשונגס־אמט, אבער עס האנדעלט זיך וועגען דעם, אז די אנקלאגערס האבען נישט געקאנט אויסקויפען די קראוואטען, וואס זענען געשיקט געווארען דורך נאכנאהמע, און זיי האבען ביים ה' פרעסער צוריק־געפאדערט די אויפגאבען.

דער ה' פרעסער איז געווען ביי אונז אין רעדאקציע און דעמאנסטרירט די ניי־ערפונדענע „אייביגע קראוואטען", וועלכע פרעזענטירען זיך פאקטיש זעהר עלעגאנט, און זענען אויסגעארבייט פון זעהר פיינעם געמוסטערטען דינעם לעדער.

ראדיא-פראגראם

פרייטאג ד. 21 אויגוסט

11,58 צייטסיגנאל, 12,10 מוזיק, 1,15 הפסקה 4,00 ראדיא־ווינקעל, 4.10 מוזיק, 4,30 ארטיסטיש ווינקעלע, 4.45 קאמוניקאט פאר פישער און שיפער, 4,50 ליטערארישע געשפרעכען און פראנצויזיש, 5,10 גראמאפאן ־ מוזיק, 5,35 פארלעזונג, 6,00 מוזיק. 7,00 פערשידענעס, 7,20 גראמאפאן־מוזיק, 7,40 קאמוניקאט פון לאדזער האנדעלס־קאמער, 8,00 ספארט־קאמוניקאט, 8,15 קאנצערט, 10,00 פעליעטאן, 10.15 קאמוניקאטען, 11,30 מוזיק.

שבת ד. 22 אויגוסט

11,58 צייטסיגנאל, 12,10 מוזיק, 1,15 הפסקה 4,00 פראגראם פאר קינדער, 4,50 פארלעזונג, 5.10 מוזיק, 5,35 פארלעזונג, 6,00 מוזיק, 7.00 פערשידענעס, 7.20 גראמאפאן־מוזיק, 7,40 קאמוניקאט פון דער לאדזער האנדעלס־קאמער. 8,00 ראדיא־פרעסע 8,15, קאנצערט, 10,15 קאמוני־קאטען, 10,30 קאנצערט, 11,00 לייכטע און טאנץ־מוזיק.

לוסטראציע פון פאבריקען

אין לאדז און אין דער לאדזער סביבה

(2) לויט ווי מיר האבען שוין געמאלדען, איז קיין לאדז געקומען דער פארטרעטער פון הויפט־ארבייטס־אינספעקטאר קלאט, דער אינספעקטאר זאגראדזקי, וועלכער האט אדורכגעפיהרט א לוסטראציע פון לאדזער, פאביאניצער און זדונסקא־וואליער פאבריקען.

אין רעזולטאט זענען געמאכט געווארען 7 פראטאקאלען די לאדזער פאבריקען 3 — די פאביאניצער, און אין זדונסקא־וואליא איז קיין איין פראטאקאל נישט געמאכט געווארען.

דער צוועק פון דער לוסטראציע איז געווען פעסטצושטעלען, צי ס'ווערט אפגעהיט דער 8־שעה'דיגער ארבייטס־טאג, און צי אלע פאבריקען האבען אפרעכנונגס־ביכלעך פאר די ארבייטער.

נאך דער לוסטראציע איז פארגעקומען א קאנפערענץ אין ארבייטס־אינספעקטאריאט און ט'איז בעשטאנט געווארען דער פאקט, אז ווען די פאבריקאנטען און ארבייטער וואלטען שטרענג אפגעהיט די געזעצליכע ארבייטס־צייט, וואלטען נאך 25 פראצענט ארבייטער געהאט בעשעפטיגונג.

נאך דער קאנפערענץ איז דער אינספעקטאר זאגראדזקי צוריק אפגעפאהרען קיין ווארשא.

סענסאציאנעלע ווענדונג

אין דעם ענין-מארד אין פאדקלאשטארנע

(2) דער ענין־מארד אין לאגעוויניק־פאדקלאשטארנע — די געשיכטע מיט די 4 פערמאסקירטע באנדיטען, וואס זאלען האבען דער'הרג'עט דעם אלטען פיאטר מאקאווסקי, ווערט בעת דער אויספארשונג ביסלעכווייז אויפגעוויקעלט.

עס ווייזט זיך ארויס, לויט די ביז־איצטיגע קאנקרעטע סימנים, אז נישט דער איידעם האט איהם דערמארדעט, ווי עס האט עדות געזאגט דעם ערמארדעטענס טאכטער העלענא, נאר געכאפט אין דער מעשה זענען די דריי קינדער פון מאקאווסקי'ן: דער פערוואונדעטער באלעסלאוו, זיין ברודער וולאדיסלאוו, או וטאקע זי, זייער שוועסטער, העלענא גופא.

א סברא, אז מען האט דעם אלטען געוואלט פטור ווערען, כדי וואס שנעלער צו בעקומען די ירושה, און דער זוהן זיינער באלעסלאוו זאל האבען בעקומען די קויל אין האנד פון דעם טאטען זייבעם, בעת'ן פערטיידיגען זיך...

די אלע דריי זענען אריבערגעפיהרט געווארען קיין לאדז און געפינען זיך אין ארעסט פון אויספארשונגס־אמט.

דער איידעם פונ'ם ערמארדעטען וועט וואהרשיינליך ארויסגעלאזט ווערען אויף דער פריי.

פערשפעטיגט נישט צו זעהען די גרעסטע טעאטער-סענסאציע!

בת-קול!!!

ברידער און שוועסטער! ווארפט אוועק אייערע זארגען! פערגעסט אייערע דאגות = פרנסה און קומט אלע צוזאמען

העכער, העכער הויבט דעם בעכער, הי געלעבט און הי געקוועלט! אויף צו־להכעיס די שונאים, אויף צו להכעיס גאר די וועלט! ח. נ. ביאליק

אזוי געהען סוי, שבת- יום - טוב'דיגע נשמה- יתירה'דיגע יורען", זינגענדיג און טאנצענדיג פון י. ל. פרץ

צוויי גרויסע פרעמיערעס!

דאס שענסטע, וואס מען האט ווען געזעהען אין יודישען טעאטער!

יודיש טעאטער

אין „פילהארמאניע"

20 נארוטאוויטשא 20

דירעקציע:

ד. צעלמייסטער און א. בעזמאן

יעדער יוד!

מוז כאטש איין מאל בעוואונדערן די פארשטעלונגען אין „פילהארמאניע"

3 שעה לאכן!!!

געסט אין לאדז!

געניא שליט

פרעמיערשע פון ריגער מלוכה-טעאטער

געסט אין לאדז!

אייב קארפ

קעניג פון די כאראקטער-קאמיקער פון אמעריקא

היינט, פרייטאג האלב 10 אוונט — גרויסע פייערליכע פרעמיערע! —

„אנטלאפענע מענער"

גלענצענדע קאמישע אפערעטע אין 3 אקטען. 20 נומערן געזאנג און טענץ!

מיט אייב קארפ אלס „יונה זעטיך".

יעדער וויץ אנ'עקספלאזיע! | יעדער טאנץ אנ'אויפרייס! | יעדעס לידעל א שלאגער!

שבת, 4 נאכמיטאג, פון 50 גר. ביז 2 זל. ערשטע רייה

א ספעציעלע מתנה פאר'ן לאדזער טעאטער-עולם!

2 גרויסע פארשטעלונגען פאר 1 קליינעם בילעט 2

שפאט ביליג. כמעט בחנם!

1) די גרויסע פייערליכע פרעמיערע

„אנטלאפענע מענער"

גלענצענדע קאמישע אפערעטע אין 3 אקטען מיט 20 נומערן געזאנג און טענץ

מיט אייב קארפ אלס יונה זעטיך.

2) א גראנדיעזע פרעהליכע אינטערעסאנטע רעוויע

„שבת נאכ'ן קוגעל"

מען זינגט! ═══ מען טאנצט!

און מען איז פרעהליך!

מארגען, שבת — 2 גרויסע סענסאציאנעלע פארשטעלונגען פאר 1 קליינעם בילעט!

מארגען שבת, פינקטליך 9 אזייגער אין אוונט

2 גרויסע פארשטעלונגען 2

ווידערהאלונג פון דער גרויסער פייערליכער פרעמיערע

איינע פון יענע

שפאנענד! - - -

סענסאציאנעל! -

אנציהענד! - - -

אמוזירענד! - - -

מעלאדראמא אין 3 אקטען מיט א פראלאג און עפילאג איט געזאנג און טענץ

מיט געניא שליט אין איהר קרוין-ראלע אלס „איינע פון יענע"

אין 2-טען אקט קומט פאר א גרויסער קאבארעט-פראגראם

שבת נאך דער פארשטעלונג — פונקט 11.30 ביינאכט קומט פאר

א גראנדיעזע פרעהליכע רעווי-פארשטעלונג א: נ.:

„דער רבי האט געהייסען פרעהליך זיין"

א נייע נאך נישט געזעהענע רעוויע אין 10 אפטיילונגען.

כאר! ═ ארקעסטער! ═ באלעט!

דיריגענט ל. זעלמאן.

א נייע נאך נישט געוועזענע אריגינעלע רעוויע

א געמיש פון דראמע, אפערעטע, רעווי קאבארעט א. א. וו.

1 בילעט איז גילטיג אויףביידע פארשטעלונגען

שפאנענד! ▲▲▲ סענסאציאנעל! ▲▲▲ פרעהליך!

ווילבער! ווילט איהר טרעפן די „אנטלאפענע מענער"? קומט אין „פילהארמאניע"

מעלדונגען!

תלמוד-תורה פון דער יודישער קהלה

די איינשרייבונגען אין דער תלמוד-תורה פון דער יודישער קהלה דויערן ווייטער אין משך פון דער גאנצער טאג־צייט וואך אין לאקאל פון דער ת"ת — קאפלאנסקא 26 אין די שעה'ן פון 11—2 און 4—7 באכמיטאג. 4437

ידיעות „המרכז העברי".

ע"ש הד"ר י. נ. שמחוני, בלודז

1) ביום השש 21 אוגוסט 845 בערב יתקיים באולם „השומר הצעיר" (פיוטרק. 116) נשף ה. „הוירא והשירה העברית", בהשתתפות הח' בן-חנוך (מא"י) והסטודיו הדרמתית העברית.

2) ביום השבת 22 אויגוסט 8 בערב תתקיים ב„מרכז העברי" (שרודמייסקה 29) הרצאת הח' מ. פוזננסקי על הנושא „מהותה של הלאומיות היהודית".

נעכטען זענען געקומען צום ראדאשיצער רבי'ן בה"צ ר' ישראל יוסף שליטא ברעזינער 15 א דעלעגאציע פון ראדיגאשטשער בעלי-בתים און האבען געבעטען דעם רבי'ן אז ער זאל מיט זיי פאהרען אין זייער תלמוד-תורה צו פערהערען די קינדער, ער איז גלייך מיט זיי געפאהרען און פערהערט די קינדער פון עטליכע כתות און ער האט זעהר בעוואונדערט די גלענצענדע רעזולטאטען, וואס די תלמוד-תורה האט געבראכט אין אזא קורצער צייט און האט זיי געוואונשען הצלחה אויף ווייטער.

ראט פון די פראפ. ארבייטער פעראיינען אין לאדז לאגעווניצקא 4 טעל. 37-184

אכטונג ארבייטער און ארבייטענדיגע אינטעליגענץ! צו די פארשטעלונגען פון דער ווילנער טרופע אין שטאטישען טעאטער קען מען בעקומען הנחה פרייזען און אומזיסטע בילעטען פאר ארבייטס-לאזע אין ביורא פון ראט פון פראפ. פעראייגען לאגעווניצקא 4 יעדען טאג פון 11 ביז 1 פארמיטאג און פון 7 ביז 9 אוונט.

העלפט אנ'אומגליקליכע פאמיליע

די דורכגעהער אויפ'ן אלטשטעטישען בית-מדרש-הויף, זעהען זייט 4 וואכען א יודישע פאמיליע. א מאן און א פרוי מיט דריי פיצעלעך קינדער וואלגערן זיך אויף דער גאלער ערד. זיי זענען אפגעריסען און אפגעשליסען, און קיינער קוקט זיך אפילו נישט אום אויף זיי.

די פאמיליע איז געווארען אפגעברענט אין שטעטעל פאלעניץ, און זענען ארויס נאקעט און בלויז. דער יוד הייסט אברהם פיטל.

אפשר וועלען זיך בארמהערציגע יודען פערינטערעסירען מיט דעם גורל פון די דאכלאזע.

פעפסין-וויין אלס היילמיטעל

די מאדערנסטע ריכטונג אין דער מעדיצין איז די פראפילאקטיק, דאס הייסט פערהיטען פון קראנקהייטען און גלייכצייטיג היילען די שוין קראנק-געווארענע.

איינער פון די הויפט-ארגאנען פון מענשליכען ארגאניזם איז דער מאגען, וועלכער דארף פערדייהען דאס עסען און שאפען די לעבענס-זאפטען פאר'ן גאנצען קערפער.

די דאקטוירים רעקאמענדירען היינט פאר מאגען-ליידענדע, פאר גוטע פערדייהונג, פאר שטארקונג פון מאגען נישט קיין שום מעדיצינען, נאר דראבארבער-וויין און פעפסין-וויין.

די דאזיגע ווינען זענען אין דער בעסטער קוואליטעט צו בעקומען אין דעם עלטסטען און סאלידסטען וויין-האנד פון ע. שיקער, פולנאצנא 1.

שיטרען

מיט פאריזער שרינדען

ווי אויך פערטיגע שייטלען ווערען ערשטקלאסיג און רעעל אויסגעארבייט

צו ביליגע פרייזען

ביי קערש, סקווערא 15

לינקע אפיצינע, 1-שטער שטאק.

Grand-Kino

היינט די פרעכטיגע פרעמיערע!

די בעוואוסטע פון פילם „פארוטשניק ארמאנד" „סעווילא – די שטאט פון ליבע", די פארטנערין פון Ramon Novarro

DOROTHY JORDAN

אין דער נייעסטער קרעאציע אין פילם א. נ.

די פריהלינג-קוש

ליבעס- און אינטערעסאנטע איבערלעבונגען פון צוויי ליבהאבער אין דער אינטערפרעטאציע פון דראמאטהירט אויף און אין דעם 100 פראצענטיגען טאנספערשוין

ROBERT MONTGOMERY

ספארט און ליב. הומאר. נעמעסטע מוזיק-שלאגערס.

אויסערן פראגראם: 2 קלאנג-וואכען-פילמען פון „פאראמאונט" און אקטועלעס פון לאנר.

אנהויב 6 נאכט., שבת און זונטאג — 12 בטאג. די פרייזען פון די פלעצער אויף די פריהמארגען-פארשטעלונגען 75 גר. און 1 זל.

דער זאל איז מאדערן ווענטילירט און געקיהלט.

א שטרייק אין א פאביאניצער פאבריק

(א) אין דער פאבריק פון שטאל'ן אין זפאביאניץ איז נעכטען אויסגעבראכען א שטרייק מחמת'ן רעדוצירען די ארבייטער-שכירות.

100 ארבייטער האבען געווארפען די ארבייט, און האבען זיך געווענדט וועגען אנ'אינטערווענץ צו די קלאסען-פעראיינען און צום ארבייטס-אינספעקטאר.

פון דער ווילנער טרופע

עם גייט! שלום עליכמ'ס „200,000"

היינט און מארגען ווערט געשפילט די שלאגער-געזאנגס-קאמעדיע פון שלום עליכם „200,000" (לויט'ן „גרויסען געווינס") אין דער אויסגעצייכענטער אינסצעניזירונג און רעזשי פון יעקב ראטבוים.

דאס זענען שוין די לעצטע גאסטשפילען פון די „ווילנער" אין לאדז.

די אפערעטע „ענטלאפענע מענער"

מיט אייב קארפ אין „פילהארמאניע"

היינט קומט פאר די פרעמיערע פון די בעקאנטע קאמישע אפערעטע „ענטלאפענע מענער" מיט דעם ליבלינג, כאראקטער-קאמיקער פון די אמעריקאנער טעאטערן אייב קארפ.

היינטיגן זונטאג אין העלענאוו

די גרעכטע גארטען-פערוויילונג אין סעזאן

אלע הכנות צו דער גרעסטער גארטען-פערוויילונג אין סעזאן, וואס קומט פאר זונטאג, דעם 23-טען אויגוסט אין „העלענאוו" זענען שוין פערענדיגט, אנ'אימפאזאנטען איינדרוק מאכט די גרויסע פאנטען-לאטעריע, וועלכע בעשטעהט פון עטליכע טויזענד פאנטען, צווישען זיי זעהר טייערע זאכען.

אין פראגראם האבען אויך צוגעזאגט אנטייל-צונעהמען דער בעקאנטער ארטיסט שמעון דזשיגאן פון „ארט" און די גלענצענדע ארטיסטין פון „דאבדי וויעטשור" רענא רענסקא, א חוץ דעם זענען צוגעגרייט געווארען צעהדליגע איבערראשונגען ווי: דאנסינג אויף דער פרייער לופט, ארקעסטערס, אילומינאציע, פייערווערק אויפ'ן וואסער און א ביליגער גרויסער בופעט.

א חוץ דעם קאלאסאלען פערוויילונגס-פראגראם דארף די יודישע בעפעלקערונג אונטערשטיצען די פערוויילונג, ווייל די גאנצע הכנסה איז בעשטימט לטובת דער נאכט-פאגאטאוויע פון „לינת-הצדק".

דער דאלאר אפיציעל 8,95

נעכטען איז דער דאלאר אפיציעל געוועזען 895 נישט אפיציעל 893—894 ביי א שוואכער טענדענץ.

לאדזער ליסטעס 8 פראצענטיגע

דער קורס פון 8-פראצענטיגע איז נעכטען געוועזען 65 — נישט אפיציעל 65 ווייניג אפנעהמער.

1-טער קלאנג-קינא-טעאטער אין לאדז

„SPLENDID"

היינט און פאלגענדע טעג!

RANGO

אזעלכעס, וואס איז נאך ביז איצט נישט געזעהען געווארען, פרעכטיגער, אונגעוועהנליך-אינטערעסאנטער, כאראקטעריסטישער דזשונגעל-פילם. רעזשיזירט ע. ב. שאעדזעק. איינע פון די הויפטראלען פיהרט אויס א מאלפע, וואס איבערשטייגט מיט'ן שפילן דעם גרעסטן אקטיאר

אויסערן פראגראם: א פרעכטיגער פליישער-צייכענונגס-גראטעסק א. נ. „פוצבא אין שולע" ווי אויך די באלאדע „פיים שיין פון דער לבנה". אנהויב 6 נאכט., שבת און זונטאג 12 בייטאג, פון 12—3 זענען די פרייזן 75 גר. און 1 זל. פון 4 א זייגער נאכט. 1, 1.50 און 2 זל.

ר. איזראעל

ליבע און טויט

(94

סענסאציאנ. קראַמינאַלער ראמאן פון לאדזער לעבען

קאַרצעלאַ האָט געגוי אַדורכשטודירט אַלע דאָקומענטען, וועלכע דער דעטעקטיוו האָט איהם פאָרבעלעגט, דאָס זענען געווען אַלץ ערשטקלאַסיגע רעקאָמענדאציעס פון דער ענגלישער געהיים-פאָליציי און פון דער ענגלישער הויפט-קאָמאַנדא, וועלכע עמפעהלט טשאַרלס ערליי פאַר איינעם פון די פעהיגסטע דעטעקטיוון צו וועלכען מ'קען האָבען דעם פולסטען צוטרוי.

— איך מוז אייך צוגעבען, העט ערליי, האָט דער פאָליציי-שעף געזאָגט, אַז אַ שטיקעל אמת איז פערהאַן אין דעם וואָס איהר האָט געזאָגט וועגען דער אַרגענטינער פאָליציי. איך וויל אייך אָבער גלייכצייטיג פערזיכערען, אַז גראָד איצט האָט איהר אָנגעטראָפען אויף דעם ריכטיגסטען אָרט און קענט האָבען דעם פולשטענדיגסטען צוטרוי, איך בין פאָליציי-שעף קאַרצעלאַ, איך וועל מיך פאַר אייך נישט בעריהמען, אויב איך וועל אייך זאָגען, אַז איך בין דער גרעסטער פיינד פון די פרויענהענדלער ביי אונז אין לאַנד און האָב מיר צוגעשוואוירען זיי אויסצוראָטען, אַלע ווייסען דערפון און די טמאים אויך. דערייבער דראהען זיי שטענדיג מיט בקמה, איך בין געצוואונגען אויף דעם אופן זיך צו בעציהען מיט דעם גרעסטען חשד צו די אַלע, וועלכע קומען צו מיר, איך מוז מורא האָבען, צי מען לעגט מיר נישט אונטער עפעס אַ נעץ, אין וועלכער איך זאָל זיך פערפלאָנטערען.

ערשט איצט האָבען זיך אַלע פיר מענשען אוועקגעזעצט און זיך דערשמועסט, אַז זיי אַרבייטען וועגען איין און דערזעלבער זאַך, טשאַרל איז אויפגעטרייסעלט געוואָרען, דערהערענדיג די געשיכטע מיט לעהמאַנען.

— שוין דעם צווייטען מענש האָב איך אויפ'ן געוויסען, האָט ער זיך אָנגעכאַפּט ביים קאָפּ, וואָס איז דאָס מיט מיר געוואָרען, נישט גענוג וואָס איך האָב די אומשולדיגע סאָניע גינזבורג אַריינגעפיהרט אין אַנ'אומגליק, און ווער ווייסט וואָס מיט איהר איז געוואָרען, איצט האָב איך נאָך אַריינגעפיהרט און אפשר נאָך אַ גרעסערען אומגליק מיין פריינד לעהמאַן און ווי איך זעה איז איהם שוין נישט מעגליך אָפּצוראַטעווען.

— די לאַגע איז ווירקליך אַ זעהר שווערע, האָט דער פאָליציי-שעף געזאָגט. אָבער וואָס האָט איהר דאָ גערעדט וועגען אַ סאָניע גינזבורג, דעם דאָזיגען נאָמען האָב איך דאָס ערשטע מאָל, צי האָט דער נאָמען אויך עפּעס אַ שייכות צו דעם גאַנצען ענין?

— אַ, גאָר אַ גרויסען שייכות, האָט ערליי געענטפערט און דערצעהלט אויספיהרליך אַלץ פון אָנהויב ביזן סוף.

— איצט ווען מיר ווייסען שוין וועגען אַלעם וואָלט איך געוואָלט, אַז מיר זאָלען שליסען פריינדשאַפט און זיך אַ וואָרט געבען, אַז מיר וועלען פריער נישט רוהען ביז מיר וועלען דעם גאַנצען ענין אויסגעפונען און אַ סוף מאַכען צו די דאָזיגע אונערהערטע פערברעכענס און געמיינקייטען וואָס ווערען אָפּגעטון... האָט דער פאָליציי-שעף ליידענשאַפטליך געזאָגט.

— ערליי האָט דערלאַנגט דעם שעף די האַנד און געזאָגט.

— אויב דאָס זאָל אַפילו מיין לעבען קאָסטען, בין איך גרייט אַלץ צו טון, מיט דעם ענטדעקען די פערברעכער איז פערבונדען מיין גאַנצע צוקונפט

קאפיטעל 26

סאניע אין משוגעים-הויז

סאָניע האָט זיך געפונען אין משוגעים-הויז אין בוענאָס-איירעס. זי איז דאָרט געווען אונטערן נאָמען פון דער באַראָנין דרוזע.

ווען נירענבערג איז אָנגעקומען מיט דער שיף צום פאָרט האָט ער געוואַוסט וואָס דאָ וועט פאָרקומען מיט סאָניען, מיט וועלכער ס'איז אויפן וועג געשעהען אַזאַ אומגליק, ביז צו דער לעצטער מינוט האָט סאָניע קיינעם נישט דערקענט, זי האָט נאָר כסדר גערעדט וועגען איהרע איבערלעבענישען און אַמייסטען וועגען איהר קינד, נירענבערג דער געמאַכטער באַראָן דרוזע, האָט זיך שוין נישט געקענט דערוואַרטען אויף דער רגע ווען זיי וועלען אָנקומען אין פאָרט, כדי ער זאָל פטור ווערען פון דעם „קלאָפּאָט" וואָס ער האָט געהאַט מיט סאָניען. אָנקומענדיג אין פאָרט האָט דער שיף-קאַפּיטאַן צוויסען געגעבען דעם אימיגראַציע-דעפּאַרטאַמענט וועגען דעם פאַרפאַל וואָס האָט פאַסירט אויפ'ן וועג מיט דער באַראָנין דרוזע. האַלטענדיג זיך געגוי לויט די פאָרשריפטען, האָט דער דעפּאַרטאַמענט געפסקנט, אַז די משוגענע מוז אָפּגעשיקט ווערען אין אַנ'אַנשטאַלט. דער „באַראָן" דרוזע האָט לפנים זיך געפרובט אַקעגענצושטעלען אָבער צום סוף האָט ער מסכים געווען דערצו און ערקלערט, אַז ער פאָהרט באַלד אַהין אין דעם אַנשטאַלט, פערשטעהט זיך, אַז נירענבערג איז נישט געפאָהרען אין אַנשטאַלט, נאָר אַראָפּגעהענדיג פון דער שיף, האָט ער צוריסען אַלע דאָקומענטען, וועלכע האָבען געקענט בעווייזען, אַז ער איז באַראָן דרוזע און אוועק צו זיין חברה זיך צו דערוויסען ווי די „געשעפטען" זעהען עפּעס אויס.

(פאָרטזעצונג קומט).

ר' מרדכי'לע נאדוואָרנער

(ענדע פון 10-טע זייט)

אַ יריד, וואו ער האָט געקויפט אַ קוה ווי אויך דאָס ביידע פענדעל.

די פגישה איז גראָד געווען געבען אַ פּליי־סענדיגען טייך. דער פּעטער האָט געפועל'ט ביים גוי ער זאָל באותו מקום מעלקען די קוה און איהם פערקויפען אַ פענדעל מילך. דער גוי האָט מסכים געווען, האָט מען דאָס פענדעל געטובל'ט און דער גוי האָט דאַריינען אַריינגעמעלקט פרישע מילך, מיט וועלכע די מומע האָט זיך דערקוויקט און צוריק געקומען צו איהרע פערלוירענע כחות.

„אַט דערזעלבער גאָט וואָס האָט דעמאָלט דעם פעטער געהאָלפען לעבט נאָך — האָט דער צדיק געענדיגט זיין ספור־המעשה.

באַלד נאָך די דבורי'ים איז געקומען אָנגעפאָהרען אַ יוד מיט'ן נאָמען ר' שמשון, וועמענס מסחר עס פלעגט זיין איינצוקויפען זייף אין דאַליבע און עס פיהרען קיין נאדוואָרנע, וואו ער האָט געוואוינט, צו פערקויפען.

ווי דער צדיק האָט איהם דערזעהען, האָט ער איהם אַ פּרעג געטון: שמשון אפשר האָסטו געבראַכט ליכט? מיר וואַרטען שוין מעהר ווי צוויי שעה, מיר קענען זיך נישט שטעלען דאַווענען אָהן ליכט פאַר'ן עמוד.

איז ר' שמשון געבליבען שטעהען ווי, פערשטיינערט, נישט וויסענדיג ביכולת צו ענטפערען דעם צדיק אַ תשובה.

וואָס זענט איהר אַזוי איבערראַשט, ר' שמשון, פאַרוואָס ענטפערט איהר נישט, האָט איהר מיט אייך ליכט אָדער ניין?

כ'האָב רבי, כ'האָב מיט זיך ליכט, אָבער דאָס האָב איך בדרך פלא, דעריבער בין איך אַזוי איבערראַשט — האָט ר' שמשון געזאָגט צום רבי'ן — כ'זעה בעשיינפערליך, אַז די ליכט האָט מען מן השמים צוגעשיקט פון אייערט וועגען.

און ר' שמשון האָט דאַן דערצעהלט:

דער דאַליבער זייפען-סוחר, ביי וועמען איך קויף תמיד אין מיין סחורה, בעט מיך שוין זייט יאָהרען כ'זאָל ביי איהם אויך איינהאַנדלען ליכט. אָבער איך וויל ע פ'ינמאָל נישט טון צוליב צוויי טעמים. ערשטענס, זענען מיינע קרובים אין נאַדוואָרנע ליכטציהער, וועל איך ווערען זייער קאָנקורענט און זיי מקפח-פרנסה זיין און צווייטענס, קאָנוועניר'ט עס לגמרי נישט ווייל די ליכט וואָס ווערען געמאַכט אין נאַדוואָרנע קאָסטען ביליגער פון די ליכט וואָס דער דאָליבער זייפען-זידער וויל פערקויפען.

איצט ביי דער נסיעה, האָט זיך אָבער דער דאָליבער סוחר איינגעשפאַרט, אַז איך מוז מיטנעהמען כאָטש עפּיס פון זיינע ליכט פאַר אַ פּראָבע אויף זיין אהריות. כ'האָב איהם נישט געקענט דאָס מאָל מדחה זיין בשום אופן און זיי מיטגענומען אדעתא דהכי, שפּעטער זיי איהם צוריקברענגען, מיט אַ תירוץ אַז כ'האָב זיי נישט געקענט פערקויפען. ווער האָט געזאָלט וויסען, אַז דאָס אַלצדינג איז גאָר געשעהען צוליב אייך, נאַדוואָרנער רבי?

האָב איך אייך נישט געזאָגט, אַז דערזעלבער גאָט וואָס האָט בעשער'ט דעמפּעטער ר' מאיר'ד מילך, לעבט נאָך? — דאָס האָט דער רבי געזאָגט צו זיין מנין, נאָכדעם, ווי מען האָט אָנגעצונדען די ליכט פאַר'ן עמוד און געהייסען דעם בעל-תפלה אָנהויבען די ברכות השחר.

סימפאָניע פון געפיהל, טרוימען און ליבע אין קלאַנג - פילם - מייסטערווערק א. נ.:

מיין זונעלע

זיסע איבערלעבונגען פון צוויי ליבהאָבער פון פערשידענע געזעלשאַפטליכע שיכטען, אָבער נאָהענטע מיט זייערע הערצער.

אין די הויפטראָלען דאָס אונפערגעסליכע — פאָר אַקטיאָרען פון מייסטערווערק — „דער מלאך פון דער גאַס"

Janett Gaynor i Charles Farrell

אָנהויב זיין געוועהנליכע טעג 5 וואָכנטאָג שבת, זונטאָג און יום-טוב 3 בייטאָג פאָפולערע פרייזען.

אויפ'ן 1-טען סעאַנס 50 גר. און 1 זל. דער זאל איז מעכאַניש ווענטילירט.

אַכטונג, דאַמען-מאַגאַזין שניידער-מייסטער! ביידע פעראייניגען אל. 1. מאַי 2 און וואָלטשאַנסקאַ 19 צוליב דעם אויסגעבראָכענעם שטרייק פון דאַמען-קאָנפעקציע - אַרבייטער רופען מיר אַלע שניידער מייסטער אויף

אפערזאמלונג

וועלכע קומט פאָר זונטאָג, דעם 23. ד. ח. 10 אַ זייגער פריה אין לאָקאַל זשעלאָנאַ 10a.

די פאַך-קאָמיסיע 4552

צו פערמיטען פון באַלד

אַ ענצעלנע שטוב, אַ שטוב מיט אַ קוך און צוויי שטובען מיט אַ קוך מיט אַלע בעקוועהמליכקייטען דירעקט פון ווירט. צו ערפאַהרען פראַנציסקאַנער 30, ביים ווירט. 4548

אויסגעברענטע זשאַרובקעס

וואַרפט נישט ארויס!

פאַר אַ קליינעם צוצאָהל בעקומט איהר גוטע! ראַדיא-וויט, זגערזשער 1, טעל. 240 60.

PORADNIA WENEROLOGICZNA

פון דאָקטוירים-ספּעציאַליסטען

זאוואַדזקאַ 1.

נאָר פאַר וועגערישע הויט-קראַנקה, און מענער-שוועכע אַנאַליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער. קאָנסיליומס מיט ספּעציאַליסטען פון אוראָלאָגישע און נערווען-קראַנקהייטען. קוואַרץ-לאַמפּ. עלעקטרישער הייל-קאַבינעט ראָסמעטיק.

-- טעגליך פון 8 פריה ביז 9 אָוונד. --
פון 11 ביז 12 ביי טאָג און פון 2 ביז 3 נאָכמ. נעמט-אָן אַ פרוי-דאָקטאָר נור קינדער און פרויען זונטאָג פון 9 פריה ביז 2 נאָכמיטאָג.
— בעזונדער וואַרטע-צימער פאַר פרויען. —

וויזיט 3 זל.

אויטאָגענישע שווייסונגען
מעטאַל-בעאַרבייטונגען
שלאָסערײ-אַרבייטען
מאַשינען-טיילען
פיהרט אויס ביליג

J. REDER, Łódź

קאָנסטאַנטינער 11/13
(רוג זאַכאָדניא)

קענער און פיינשמעקער

"Prazdrój Pilzneński" B.B.

URQUELL B.B. פילזנער ביר

טרינקען נור דאָס ערצט-ליך עמפפעהלטע אָריגינעל

OTTO WIHAN KILINSKIEGO 121

TEL. 180-33

פערטרעטונג און לאַגער

קוואַליפיצירטע

2 וויקאַנגשטרקעס

צו טריקאָ-וועש ווערען געברויכט ביי קוטשינסקי, נאַוואָמיעסקאַ 21. 4540

צו פערדינגען

2 גרויסע ענצעלנע שטובען אויפ'ן 3-טען און 4-טען שט. ברושעזשינער 57, רוג מאַריַשינער גאַס. צו פרעגען ביי ר. ראַשאַווסקי. 4501

אַ קוואַליפיצירטע

פערקויפעריך

ווערט געברויכט ביי וואָלקאָוויטש, פּאָמאָרסקאַ 3.

אַכטונג, סוועטער-

און טריקאָטאַזש-פאַבריקאַנטן

דערמיט מאַך איך בעקאַנט, אַז איך בעזיץ די פערטרעטונג פון די בעקאַנטע רייספערשלוסן REOR, און האָב שטענדיג אויף לאַגער אַן אומפאַנג פון אַלע גרויסען און פאַרבען גלייכצייטיג איז מען לאַנג-יעהריג געשעפט אויך פערזעהן מיט אַלערליי אַנדערע צודאַטען צו פאַבריקס-פרייזען. קומט איבערצייגט אייך!

מיט אַכטונג ה. אַפּעלבוים

פאָלנאָצנאַ 2. טעל. 142-92. 512

ס'ווערט געברויכט

א יונגעל

צו אַ לייכטער בעשעפטיגונג ביי ק. צוקערמאַן פאָלודניאָווא 20. 4543

אַ מעבלירט צימער

מיט אַ געזונדערן איינגאַנג איז צו פערמיטען מאָנאַטליך פאַר 2 יונגעלייט אָדער פאַר אַ קינדערלאָזן פאָר-פאָלק. פיעטריקאָווער 88, וו. 47

עס איז נויטיג

א יונגעל צו שעלקעס אויף אַ פרייליין צו דאַמסקע פּאַסקעס, עס קען אויך זיין אַ-רויסצונעהמען צו טון. אדרעס צו ערפאַהרען אין אדמיני.

אַכטונג, קירזשנער-יונגלעך!

ס'ווערען געזוכט שליסער און מאַשינער

זאַפאַרט צו ווענדען זיך אין אדמיני. אדרעס אין אדמ. פון דער צייטונג.

רעליגיעזע 8-קלאַסיגע גימנאַזיום

„בית אלפנא"

צעגעלניאַנאַ 28 (פריהער 60)

עס ווערען אָנגענומען נייע שילער אין אַלע קלאַסען טעגליך פון 10–1 פאַרמיטאָג.

4488

אַ קוואַליפיצירטער

קירזשנער געזעלן

צו מאַגאַזין-אַרבייט ווי אויך אַ שיק-יונגעל ביי לאַקטשינסקי אַלטער מאַרק 11

יונגלעך מיט גוטע שטימען וואָס זאָלען צוהעלפען ימים - נוראים קענען זיך ווענדען געגען גוטע בעלוינונג

מ. זילבערשטיין זאַכאָדניאַ 22

אַ קירזשנער-געזעלען ווי אויך אַ מעדעל, וואָס איז בעקאַנט אין קירזשנער - פאַך, קענען זאַפאַרט בעקומען אַרבייט. צו ערפאַהרען אין אדמיניסטראַציע. 4558

אוועקצוגעבען

אַ האַלב געוועלב אַלטער מאַרק נומער 2, אין שניידער-צודאַטען.

אַ סקלעפּאָווע

צו זאָדאַ-וואַסער איז נויטיג צו ערפאַהרען פּאָדזשעטשנאַ (יודישע) 15 אין זאָדאַ-וואַסער-געוועלב

בוכהאַלטעריע

איינפאַכע און דאָפּעלטע איטאַליענישע און אַמעריקאַנישע

ווי אויך מאַשין-שרייבען און רעכנען לערן איך אויס גרונדליך פאַר 25 זל. בלויז מאַשין-שרייבען דורך 3 וואָכן 6 זל. קילינסקעגאָ 50 קוואַר-טיר 1. פאַר-אָפיציע, 1-טער שטאָק. מיר ערמעלדען אויך קאָרעספּאָנדענץ האַנדעלס-אַריטמעטיק און סטענאָגראַפיע

SKLEP

do odnajęcia w starym domu nadaje się na magazyn obuwia lub fryzjernię w dobrym punkcie. Przędzalniana 84, S. Rodzik

א בודקע

פון קויהלען און גרינצייג פון זאָפאָרט צו פערקויפען לימאַנאָווסקעגאָ 35 אין הויף

א אָרט צו שלאָפען

פאַר 2 אָנשטענדיגע יונגעלייט אין אַ שען מעבלירט צימער מיט בעקוועמליכקייטען ביליג זאָפאָרט אָפּצוגעבען ביי אַ בעסערע פאַמיליע צו ערפאַהרען ביי אויערבאַך קילינסקיעגאָ 41

מעדכען-גימנאַזיום

מיט פולער רעכט פון רעגירונגס-שולען (קאַטעגאָריע A)

פון מאַריע האַכשטיין

וואָלטשאַנסקאַ 23, טעל. 214-27

די איינשרייבונגען פון נייע שילערינס קומט פאָר טעגליך.

ביים גימנאַזיום ווערט געעפנט אַ קלאַס Ao פאַר קינדער פון $5^1/_2$ יאָהר.

Złoty medal na Wystawie w Katowicach 1927 r.
Zastępca: S. B. Redlic, Łódź, Południowa 86.

„Praca"
פרויען-פאך-קורסען
ביי דער געזעלשאפט צו פערשפרייטען פאך-קענטענישען צווישען יודישע פרויען
וואולטשאנסקא 21, טעל. 167-15.
נעהמט אן איינשרייבונגען אויף פאלג. אפטיילונגען
1) דאמען-שניידעריי,
2) האנד-שטיקעריי,
3) הוטען-פוצעריי,
4) וועש-ארבייט,
5) אנדולאציע,
6) מאניקור.
דער סעקרעטאריאט איז טעטיג פון 9—1 נאכמיטאג.

ZACHĘTA
קלאנג-קינא-טעאטער
26 זגערזשער 26
היינט און וויטערע טעג!
פרעכטיגער 100-פראצענטיגער קלאנג-פילם
מעדעל פון מאנטפארנאס
אין דער הויפט-ראלע:
Gertrude Lawrence
אויסערן פראגראם: קלאנג-צוגאבע
נעכסטער פראגראם:
„אינזעל פון דערטרונקענע הערצער"
אנהויב אין געוו. טעג 5 נאכמ. שבת, זונטאג 3 נאכמיטאג.
דער זאל ווערט מעכאניש ווענטילירט

יעדער איינציגער
האט זיך אי-בערציינגט, אז פאר
מעבעל
דיוואנעס, פעלצען, נייה-מאשינען, גארדעראבען או"וו
צאהלט די העכסטע פרייזען
א. ווייצמאן שענקעוויטש 23
טעלעפאן 00-191.
ביי מיר איז שטענדיג פערשידען גענוצט מעבעל אין גוטען צושטאנד צו פערקויפען.

BORIS SOKOLOWER
BANKGESCHÄFT
DANZIG, Langemarkt Nr. 35
tel. 265-30. Telegr. Adr.: Interna.
אויספיהרונג פון אלערליי באנק-טראנזאקציעס
שנעלע ערלעדיגונג פון זעמטל. אינקאסא'ס
אויף גינסטיגע בעדינגונגען.

זיכערע הילף און א רפואה
אהן א אפעראציע, אן בלוט, אהן א מעסער און אהן בלוט-פערגיסונג פאר קראנקע אויף קילעס פאר מענער ווייבער און קינדער, פערשידענע קאליקעס אין גוף פאר הויקערס און פיס

פערלאזט אייך נישט, וויל דער ווינקעל-בראך ווערט גרוים אזוי ווי א מענשען-קאפ, אדער אזוי ווי א וואסער-קעסל און עס פאלט אריין אין דעם בוים און דער קראנקער איז אין א גרויסער סכנה דורך פערדרייען די קישקעס ווערט ער בראנדיג און שטארבליך. ספעציעל גוטע הייל-באנדאזשען אויסגעצייכנט גוט דורך גרויסע פראפעסארען מיט מייגע בע-האנדלונג און פון דייטשען פראפעסאר

דאקטאר בראכורטויגג בעוואוסטע זיכער דעם שמערצען און געפעהרליכסטען בראך. אויך פאר הויקערס לייטונגען מיט הייל-גארסעטען און אפאראטען פאר פערקרומטע פיס און פלאט-פוס ספעציעלע איינלאגען אין די שיך. קינסטליכע גוטע פיס און הענד, גוטע זאקען פאר די גרעסטע קראנקע אדערן.
עמפפאנגט פון 9 ביז 1 בטאג און פון 3 ביז 7 אין אווענד.
ארטאפעדישע אנשטאלט
Specialist J. RAPAPORT Ortoped
von Lemberg Łódź, WOLCZANSKA 10,
tel. 221-77, front, parter.
בעמערקונג: דאס פערטרויליכע ערשיינען פון די קראנקע איז אונבעדינגט נויטיג. דיפלאמען האבען אויסגעשטעלט פאלגענדע אוניווערזיטעטס-פראפעסארען: פראפ. ד"ר בארענטש, פראפ. דר. י. מארישלער, פראפ. ד"ר בר. קיעלאנאווסקי און אויך אנדערע.
מיר נעהמען אויך אן פערזיכערטע פון דער קראנקען-קאסע.
דאנקזאגונג.
דעם געעהרטען ספעציאל. ה' י. ראפאפארט, דיר. פון ארטאפעדישען אנשטאלט אין לאדז, וואולטשאנסקא 29, פראנט 2 שטאק, דריק איך אויס עפענטליך מיין העכסטע דאנקבארקייט פאר זיין אנלעגען מיר דעם ספעציעלען ארטאפעדישען הייל-גארסעט פון זיין מעטאדע, וועלכע האט מיך אויסגעהיילט גענצליך. ס'האט מיר געדראהט צו פראצען דער רוקען צוליב'ן הויקער און יעצט בין איך געזונד און בין פעהיג צו דער ארבייט
Dr. M. Morgenroth, sędzia apelacyjny.

„SANATO"
כירורגיש-וועכנעריז-אנשטאלט
אגראראווא 10, טעל. 213-57
1-טע און 2-טע קלאס
גינעקאלאגיש-וועכנעריז-אבטיילונג
ד"ר מעד. ש. איינער, ד"ר מעד. י. בוים, ד"ר מעד רייטלער-סוריאנסקא ד"ר מעד. וו. אייכנער
פרייז פון א געבורט
אין 2-טען קלאס צוזאמען מיט פערהיטונגס-מיטלען
200 זל.
אויפזיכט איבערן קינד ד"ר מעד. י. פאלאכאוו
כירורגישע אפטיילונג פון ד"ר מעד. מ. סאנטאר
עמפפאנגס-שעה'ן פון 1 ביז 2 נאכמיטאג.
אויגען-אפטיילונג פון ד"ר מעד. י. קראוש
עמפפאנגס-שעה'ן פון 11 ביז 12 נאכמיטאג.

Dr. med.
I. Grynberg
אינערליכע קראנקהייטען ספעצ. פאר הארץ
צוריקגעקעהרט
CEGIELNIANA 17 צעגעלניאנא
Telefon 174-15 טעלעפאן

Dr.
HELLER
ספעציאליסט פאר הויט, ווענערישע קראנקהייטען און מענער-שוועכע
נאווראט 2 טעל. 79-89
נעמט אן ביז 10 פריה און פון 4 — 8 אווענד. פאר פרויען ספעציעל פון 4 — 5 נאכמיט
פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזען.

Dr. MED. H. LUBICZ
ספ. פאר הויט, וועגערישע און געשלעכטס-קראנק.
צעגעלניאנא 7 (פריהער 43), טעל. 142-13
עמפפאנגס-שעה'ן 8—10, 12—2, און 5—8, זונטאג און יו"ט 9—1, פאר דאמען בעזונדערער ווארטע-זאל.

DR. MED.
Haltrecht
ספעצ.-ארצט פאר הויט און געשלעכטס-קראנקה.,
נעהמט א' פון 8—10 פריה, פון 1—3 נאכמיטאג און פון 6 ביז 8.30 אווענד.
זונטאג פון 9 ביז 12 בטאג.
פיעטריקאווער 10
פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פרייזען.

Dr. med. J. BETTE
ספעציאל-ארצט פאר אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען
Piotrkowska 6, telef. 148-95
נעהמט אן פון 8—11 פריה און פון 4—6 נאכמ.

Lekarz-Dentysta
St. GELBERG
Zawadzka 14, tel. 108 33
צוריקגעקעהרט.
נעהמט אן פון 10—2 און פון 4—7 אווענד.

Dr MED.
J PIK
ul. Żeromskiego 36
ביים גרינעם מארק
טעל. 175-50
נערוון און אינערל. קראנק. ספעצ. פון פסיכא-נערווען.
נעהמט אן פון 5½—7 אוו.

לעטשניצע פון דאקטוירים ספעציאליסטען
רענטגען-אינסטיטוט
און ערצליך-דענטיסטישער קאבינעט
זגערזשער 17, טעל. 116-33
ד"ר גאלדשטיין-פאלאק אויגען-קראנקה. פון 1—2
ד"ר וויינבערג אינערן, הערץ און לונגען פון 1—2 און פון 6—7
ד"ר יוסטמאן נערווען-קראנקה. פון 12—2
ד"ר סטופעל רענטגען פון 12—2 און 4—6
ד"ר פאפיערני פרויען- און געבורטס-הילף פון 11—1½
ד"ר סאנטאר כירורגישע קראנקה, פון 5—6
ד"ר ראקאווסקי נאז, האלז און אויערן-קר פון 10—11, 2—3 און פון 6—7
ד"ר ראזענצווייג קינדער-קראנקהייטען פון 11—12 און פון 4—5
ד"ר רוזשאנער הויט- און געשלעכטס-קר. פון 1—2
נ. ראזעס צאהן-ארצט פון 9—1
א. גראדזענטשיק צאהן-ארצט פון 3—7
צאהן-היילונג, בעלייכטונגען, קאראנען, מאסטען א.א.וו. ביי דער לעטשניצע איז געעפענט געווארען א רענטגען-אינסטיטוט. — היילונג פון הויט-קראנקהייטען פון קאפ (פארך) מיט רענטגען-שטראלען, פאר בעשטראלונג און דורכלייכטונג, קווארץ-לאמפען, דיאטערמיע, עלעקטריזאציע
אלע מעגליכע אנאליזען.
אימפונגען נעגען שארלאך (שקארלאטין).
די לעטשניצע איז אויך אפען זונטאג
וויזיטען איז שטאט.

Dr. Z. Rakowski
פאר אויערן-, נאז-, האלז- און לונגען-קראנקהייטען
9 קאנסטאנטינער 9 טעלעפאן 127-81
שפרעכשטונדען פון 12—2 און פון 5—7. נעמט אויך אן אין לעטשניצע זגערזשער 17 פון 10—11 און פון 5—7

Dr. M. Lerner
קינדער-קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
זאכארניא 64, טעל. 113-09
נעהמט אן פון 3—5 נאכמיטאג.
4279

ד"ר ראבינזאן
פארעמביע
גראנד-פענסיאנאט
נעהמט אן א גאנצען טאג.

DR. MED.
Józef Imich
ספעציאליסט פון אויערן, נאז, האלז און קעהל-קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
מאנויושקי 1, טעלעפאן 97-209.
נעהמט אן פון 1—2 און פון 5—7 נאכמ.

DOKTOR
H. WOŁKOWYSKI
צוריקגעקעהרט
צעגעלניאנא 4, טעל. 90-216
ספעציאל-ארצט פאר הויט- און וועגערישע קראנקהייטען, מענער-שוועכע, אלע ארט אנאליזען, עלקטראטעראפיע, בעהאנדלונג מיט קווארץ-שטראהלען.
נעמט אן פון 8—2 און פון 5—9 אווענד.
בעזונדער ווארטע-צימער פאר פרויען.

Dr. med. J. LUBICZ
כירורג-ארטאפעד
פאלודניאווא 9, טעל. 17-183
צוריקגעקעהרט
קראנקהייטען פון די ביינער, געלענקען, פערקרימונגען פון די פלייצעס און גלידער
אייגענע פראצאווניע פון זעלבסטלכע ארטאפעדישע אפאראטען ווי: וקלאדקעס אויף פלאטפוסען, קינסטליכע הענד און פיס, גארסעטען א. ז. וו.
נעמט אן פון 2.30 ביז 4.30 נאכמיטאג.

Dr. med. NIEWIAŻSKI
ספעציאליסט פאר סיפיליס, טריפער און הויט-קראנקהייטען, בעהאנדלונג פון מענער-שוועכע
אנדזשעיא 5, טעל. 40-159
נעמט אן פון 8—11 און פון 5—9 אוו.
זונטאג און יום-טוב פון 9—1 פארמ.
בעזונדערער ווארטע-זאל פאר פרויען.

Dr. med. G. GERSZTAJN
ספעציאל-ארצט פאר אויגען-קראנקהייט
צוריקגעקעהרט
טראגוטא 12, טעל. 175-10.
נעהמט אן פון 11—1 און פון 7—8 אוו.
4157

DR. MED.
Jerzy SUDYA
ספעציאל-ארצט פאר אקושער- און פרויען-קראנקהייטן
ZIELONA 30 זשעלאנא
טעלעפאן 115-27
נעמט אן פון 5 ביז 7 נאכמיטאג.

פלאנג=קינא=טעאטער
LUNA

אנהויב פון די סעאנסען 6 א זייגער נאכמ.
שבת און זונטאג 12 א זייגער בייטאג.

היינט און פאלגענדע טעג! לעצטער אויפטריט
אין פילם פון שענסטען און טאלענט·רטען שטערן
CORINNE GRIFFITH
אין דער רעוואלאציאנ-קרעאציע

„די ליליע פון ברוק"

דראמע פון די איבערלעבענישען פון א פרוי, וועלכע איז ארויסגעגעבען געווארען אויפ'ן גנאד פון המון. רעזשיסער פון בעקאנטע רעזשיסער Aleksander KORDA אויסערן פראגראם: אריע פון דער אפערע „Lucja z Lammermoure" אין דער אויספיהרונג פון Benjamino GIGLI, Marjan TALLEY ווי אויך לאנד-אקטואליטעטען. פרייזען פון די פלעצער צו 1 זל., 1.50 און 2 זל. שבת און זונטאג פון 12–3 נאכמיטאג צו 50 גראשען און 1 זלאטי.
פרעמיע-קארטען גילטיג צו 1 זל. אויף אלע סעאנסען.

ODEON

מוזיקאלישע פריהמארגענס

כדי צו בעקענען די ברייטע מאסען מיט דער שעהנקייט פון דער מעכאנישער מוזיק, וועלען פארקומען יעדען שבת 12 א זייגער מיטאג אנהויבענדיג פון 22 ד. ח. אין זאל פון קינא-טעאטער

ODEON

געווידמעט דער סימפאנישער= און אפערען=מוזיק
אין פראגראם: בעטהאווען'ס V סימפאניע
ווי אויך אויסצוגען פון די אפערן: טאסקא, פאיאצי, ציגאנעריא, האלקא, דער שרעקליכער הויף אין דער אויספיהרונג קיעפורא, פרעגאסי, מיקאן, באנדראווסקי א. אנד.
דער גאנצער קאנצערט וועט אויסגעפיהרט ווערען אויף גראמאפאן פליטען.
בילעטען צום פרייז פון 75 גר. און 50 גר. צו בעקומען אין קאסע פון „אדעאן" אין טאג פון קאנצערט. פון 11 א זייגער פריה.

Odeon לעצטע 2 טעג Wodewil
BUSTER KEATON
אלס **אימפרעסאריא**
אויסער'ן פראגראם: LAUREL i HARDY

קינא-טעאטער
BAJKA
דוג בושעזשינער, פראנטשישקאנער 31
צופאהר מיט די טראמוואיען 1, 6 און 14.

פערשטארקטער סימפאנישער ארקעסטער
אונטער דער ליטונג פון ה' לידאוער.
אנהויב 5 נאכמ. שבת און זונטאג 1 בייטאג.
דער זאל איז קינסטליך געקיהלט.

היינט און ווייטערע טעג! די לעצטע אונפערגעסליכע קרעאציע פון אונשטערבליכען

Lon Chaney אין לאקאמאטיוו 2329

שרעקליכע דראמע פון לעבען פון א באהן-מאשיניסט.
אויסער'ן פראגראם: אמעריקאנער קאמעדיע. אויסער'ן פראגראם: אמעריקאנער קאמעדיע.

קינא **ERA** פריהער פלארא
זאווישא 22 (באלוט)
אנהויב 6 נאכמ. שבת, זונטאג און יום-טוב 2 בייטאג
ספעציעלע צוגעפאסטע מוזיק, אויסגעפיהרט דורך
א פערשטארקטען סימפאנ. ארקעסטער
דער זאל איז נייעסט מאדערן ווענטילירט.

אויסערגעוועהנליכער דאפעלטער פראגראם!
— I —

„דאס הארץ איז נישט קיין קנעכט"

אין דער הויפטראלע BILLIE DOVE

אויסערגעוועהנליכער דאפעלטער פראגראם!
— II —
דער בעליבטער ביי אלע פעלקער
Ken Maynard
אין דער סענסאציאנעלער דראמע א. נ.

„מיט'ן מלחמה=וועג"

קינא-טעאטער
PRZEDWIOŚNIE
זשעראמסקיעגא 74/76.
(ווג. קאפערניקא)
צופאהר מיט די טראמוואיען 5, 6, 8, 9, 10.
אנהויב טעגליך 4 נ"מ. שבת און זונטאג 2 בייטאג. לעצטער סעאנס 10 אוו.

היינט און פאלג. טעג! צום ערשטען מאל אין לאדז! מעכטיגע דראמע פון גרויסער ליבע און אפפערונג א. נ.:

לעבנס-קאפריזן

אין דער הויפטראלע **Liana Haid**
אויסערן פראגראם: פילם-אקטואליטעטען און א פרעהליכער פארס. די מוזיק איז גענוי צוגעפאסט צום בילד אונטער דער לייטונג פון ה' א. טשודנאווסקי. הנחה-קופאנען צו 75 גר. גילטיג אויף אלע פלעצער אין אלע טעג א חוץ שבתים, זונטעגען און יום-טובים. נעכסטער פראגראם: גריכישער פילם א. נ. „עראס'עס פייל" מיט L. Matli און A. Marsias

בעקאנטמאכונג

די פערוואלטונג פון דער יודישער קהלה אין לאדז
מאכט דערמיט בעקאנט, אז פון דינסטאג,
דעם 25 טען ד. ח. קומט פאר יעדען טאג
פון 4 ביז 7 נאכמיטאג, אין דער קאנצעלאריע פון דער אלטשטעטישער שוהל
— וואלבארסקא 20 — דער

פערקויף פון שטעט

קיין שום הזקות זענען נישט גילטיג

כדי אויסצומיידען א געדראנג אין די לעצטע פאר יומ"ט טעג, ווערט געבעטען בעצייטענס זיך צו בעזארגען מיט פלעצער.

4499 לאדז, דעם 20 אויגוסט 1931.

PIEC
SIĘ DYMI
LUB
NIE GRZEJE
DZWOŃ
105-22
POGOTOWIE
ZDUŃSKIE
PRZY ZAKŁADACH
ZNICZ
WODNA 12/14
USTAWIANIE NOWYCH PIECÓW
SZYBKO TANIO SOLIDNIE

Dr. med.
Łagunowski
Piotrkowska 70
i róg Traugutta
Tel. 181-83.
POWRÓCIŁ
Specjalista chorób skórnych, wenerycznych i moczopłciowych
Leczenie światłem: promieniami Roentgena i lampą kwarcową.
Przyjmuje od 8³⁰ do 10³ rano, od 1-ej do 2³⁰ pp od 6 do 8³⁰ w., w niedzielę i święta od 10 pd -ej. Dla pań oddzielna poczekalnia.

Dr. med.
W. Eychner
גינעקאלאג-אקושער
זגערזשער 11
טעלעפאן 134–72
נעמט אן פון 3–4 נאכמ.
און פון 7–9 אוונד.

א קוואליפיצירטע
צושניידערין
צו סורטערס, אבערלאקנייערין, מאשין-און האנדנייהערין זוכט א פאסטען ארבייט. צו ערפאהרען בייוואלמאן זאווארזקא 53

Gimnazjum Żeńskie T-wa „KULTURA"
ul. PIOTRKOWSKA 85.
Zapisy przyjmuje sekretarjat codziennie od godz. 10-ej do 2-giej po południu w lokulu szkoły ul. Piotrkowska 85.
Zajęcia i egzaminy wstępne rozpoczną się w dniu 2. września rb.
Od 1. października r. b. zostaje gimnazjum przeniesione do nowego lokalu przystosowanego do wymagań higgieny z obszernym ogrodem i boiskiem przy Wólczańskiej 123. Uruchom. zostaną klasy przygotowawcze I, II i III.
Opłaty szkolne niskie pozostają niezmienione.
Urzędnicy państwowi płacą za dzieci do kl. 5-ej włącznie 15.— zł. od 6-ej do 8-ej włącznie 20.— zł. miesięcznie.

GIMNAZJUM MĘSKIE
Tow. Szerz. Ośw. wśród Żydów w Łodzi
Pomorska 46-48 tel. 10664
איינשרייבונגען פון קאנדידאטען נעמט אן דער סעקרעטאריאט פון גימנאזיום טעגליך פון 9 ביז 2 נאכמיטאג.
ביים גימנאזיום עקזיסטירען פארבערייטונגס-קלאסען A, B, C
Dyrektor J. BALIN

מיט די רעכט פון רעגירונגס=גימנאזיעס
מעדכען-גימנאזיום „ווידזא" „WIEDZA"
פילסודסקיעגא (ווסכאדניא) 62, טעל. 175-38.
די איינשרייבונגען פון ניי-איינטרעטענדע שילערינס פאר די קלאסען A, B, C און פון I ביז VIII נעמט אן דער סעקרעטאריאט טעגליך פון 10–1 און פון 5–7 אוונד.
דירעקטאר (–) B. JUDELEWICZ
4505

Z prawami gimnazjów państwowych
GIMNAZJUM ŻEŃSKIE
Eug. Jaszuńskiej-Zeligmanowej
Południowa 18, tel. 168-82.
איינשרייבונגען פאר ניי-איינטרעטענדע שילער אין אלע קלאסען נעהמט אן דער סעקרעטאריאט יעדען טאג פון 10–12 און פון 5-7 אוונד.
ביים גימנאזיום א פארשול „קינדער=היים" פאר קינדער פון 4 יאהר אן.
Dyrektorka E. Jaszuńska-Zeligmanowa. 4564

הנהלות
הגמנסיות
של החברה
ליסוד בתי ספר תיכונים עברים בלודז
מודיעות, כי בקשות הכניסה מתקבלות כדלקמן:
בלשכת הגמנסיה הראשונה לנערים מגיסטרצקה 21 טעל. 134-11
בלשכת הגמנסיה השניה לנערים . מגיסטרצקה 22 „ 134-12
בלשכת הגימנסיה לנערות . . . פירמוביץ 6 „ 127-95
בשעות העבודה.
אל המכינה אס מתקבלים נערים ונערות בגיל חמש שנים וחצי ומעלה בלשכת הגמנסיה לנערות, פירמוביץ 6.
בחינות הכניסה תחלנה ביום י"ט אלול ש. ז. (1. 9. 1931)

אבאנאמענטס-פרייז: אין לאדז – 5 זל. א חודש מיט אפטראגען א היים; אויף דער פראווינץ 6–זל. א חודש; אין אויסלאנד – 8 זל.
פאר'ן אינהאלט און טערמינען די אנאנסען איז דער פערלאג נישט פעראנטווארטליך. די אדמיניסטראציע איז אפען בייטאג און ביינאכט.

אנאנסען-פרייז: פאר'ן טעקסט—18 גר. פרייטאג און ערב יו"ט—24 גר. אין דער זייט 8 שפאלטען
אין טעקסט—40 . . . . . . 60— . . . . 4 .
נאכ'ן טעקסט—12 . . . . . . 18— . . . . 8 .
אויסער דער שטאט 50 פראצ. טייערער. אויסל. 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען—10 גר. א ווארט

Za Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Zilberberg. Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman
Czcionkami i druk. „Najer Folksblat". Piotrkowska 21.